LVIII. C. 14

NAZ.
III
II
LI

OTECA NAZ.
orio Emanuele III
VIII
C
14
NAPOLI

LVIII
C
14

DE TESSERIS HOSPITALITATIS.

Liber ſingularis,

IN QVO IVS HOSPITII VNIVERSVM, apud veteres potiſſimum, expenditur.

AVCTORE

IACOBO PHILIPPO TOMASINO

EPISCOPO AEMONIENSI.

VTINI, Ex Typographia Nicolai Schiratti. MDCXLVII.

SVPERIORVM PERMISSV.

INNOCENTIO DECIMO SVMMO PONTIFICI.

BEATISSIME PATER.

QVod laudatæ memoriæ VRBANO OCTAVO *Summo Pontifice ad ſuperos translato mortalibus orbi Christiano tranquillitatem anhelantibus ratum fuerit commune votum, ſupremi Numinis prouidentia tuo in primis debetur genio, qui par tanto molimini Eccleſiæ moderator, rerumq; diuinarum ac humanarum arbiter emines. Ea namque pietate, prudentia, & moderatione animi iura gentium tueris, ut ſecuris inter ſe commer-*

ciis hoſpitalitatem priſca nihilo inferiorem exerceant. Armorum nempe fortuna Roma orbis domina urbiumq; regina barbaris olim metuenda, nunc togæ gloria quosvis non ſolum ad religionis cultum, ſed ad contemplanda primæ maieſtatis veteriſq; diſciplinæ veſtigia invitat. Utramq; loquuntur æra, teſtantur ſaxa longis ad nos ſeculis tranſmiſſa; quæ à tua clementia ſibi pæternitatem ſperant. Sed potiſſimum quæ liberalis à gravioribus curis diverticuli Te benigniſſime annuente explicandis hiſce monumentis ingenii mei tenuitati argumenta ſelegi, ſummæ autoritatis tuæ ſibi tutelam pollicentur. Quam DEUS *Opt. Max. humani generis ſaluti diuturnam præſtet, intimis precibus exoro.*

Aemoniæ Kal. Iunij M DC XLVII.

Humilimꝰ CHRISTI *Servus*
Tuæq. SANCTITATI
Deditiſſimus
Iac. Philippus Epiſcopus
Æmoniæ.

PRO IMPRESSIONE.

Eruditiſſimum hoc opus De Teſſeris Hoſpitalitatis, elaboratum ab Illuſtriſſimo Iacobo Tomaſino, meritiſſimo Æmonienſi Epiſcopo, ſumma cum animi voluptate perlegi: nec quicquam in eo reperi, quod ipſum à publica luce poſſit arcere; quin verò dignum cenſeo, quod in cuiusvis animo, atque oculis hoſpitetur.

Ego Ioannes Cottunius in Gymnaſio Patauino Primarius Philoſophiæ Interpres.

NOs F. Iulius Miſſinus Vrbeuetanus Ordinis S. Franciſci Minorum Conuentualium Artium, & Sacræ Theologiæ Doctor in Ciuitatibus, & Diœceſibus Aquileiæ & Concordiæ Inquiſitor Generalis à Sancta Sede Apoſtolica contra Hæreticam prauitatem ſpecialiter delegatus, libenter annuimus vt typis demandetur Liber inſcriptus De Teſſeris Hoſpitalitatis, ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo D. Iacobo Tomaſino Æmonienſi Epiſcopo elaboratus, cum nihil in eo repertum ſit vel contra Fidem, vel contra bonos mores. In quorum fidem, &c.

Datum in Ciuitate Vtinenſi apud Ædes Sanctiſſimæ Inquiſitionis, infra ſepta Monaſterij S. Franciſci interioris, hac die 17. Septembris 1647.

Ita eſt F. Iulius Miſſinus Inquiſitor qui ſupra manu propria.

[Piero Sagredo Procurator, Reformator.

[Zuanne Grimani Caualier, Reformator.

[Bertucci Valier Caualier, Reformator.

Aluiſe Querini Secretario.

INDEX
CAPITVM.

OPeris occaſio. Caput I. 1
Tabulæ quædam Hoſpitales è veterum monumentis depromptæ. Cap. II. 2
Tabellæ Gothofredorum expoſitio. Cap. III. 10
Hoſpitalitatis origo, nominisq. ratio, ubi quid Hoſpitium, & Hoſpes explicatur. Cap. IIII. 21
Hoſpitalitatis uſus & finis præcipuus, humanæ vitæ conſervatio. Cap. V. 25
Dij Hoſpitales enumerantur. Cap. VI. 29
Hoſpitalitatis religio. Cap. VII. 32
Hoſpites adorandi ritus unde fluxerit. Cap. VIII. 34
Hoſpitalitas à quibus & in quos potiſſimum exercebatur. Cap. IX. 38
Ius Hoſpitalitatis. Cap. X. 41
Hoſpitia quamobrem primitus inſtituta. Cap. XI. 44
Hoſpitia Antiquorum, quæ publica, vel privata, declarantur. Cap. XII. 46
De prima Hoſpitum exceptione. Cap. XIII. 51
Hoſpitum, ac Legatorum peregrè venientium, itemque exſulum tractatio. Cap. XIV. 54
De Omine in Hoſpitum adventu. Cap. XV. 62
Apparatus Hoſpitalitatis circa Viatores: ubi de Teſſeris, & Symbolo. Cap. XVI. 63
Hoſpitalitatis ſecuritas & immunitas. Cap. XVII. 83
De convivijs quibus hoſpites excepti: ubi de triclinijs, de menſa, & ſella hoſpitali; item de coronis. Cap. XVIII. 84
De loco Hoſpitum in menſa. Cap. XIX. 90
De cultu mulierum in Hoſpites. Cap. XX. 92

Oſcu-

Oſculum Hoſpitibus accedentibus, & abeuntibus datum. Cap. XXI. 94
De cultu veterum Iudæorum in Hoſpites: ubi de inſigni Abrahæ hoſpitalitate diſſeritur. Cap. XXII. 98
Hoſpitalitatis ratio, varijs nationibus peculiaris jisque cultioribus Græcis, & Romanis. Cap. XXIII. 103
De reliquarum gentium & præſertim Germanorum & Gallorum Hoſpitalitate. Cap. XXIV. 109
Hoſpitalitatis ritus Barbaris gentibus, Scythis nempe, Turcis, Indis, alijsq. familiaris. Cap. XXV. 114
De Hoſpitalitate Chriſtianorum primævi ſeculi. Cap. XXVI. 117
Poſterioris ævi apud quaſdam Nationes Hoſpitalitas recenſetur. Cap. XXVII. 123
Hoſpitum diſcedentium ritus. Cap. XXVIII. 128
De Mercenaria Hoſpitalitate: ubi de Caupona, Taberna, Stabulo, & Diverſorio. Cap. XXIX. 132
De ſupremo erga Hoſpites officio. Cap. XXX. 136
De Inhoſpitalitate. Cap. XXXI. 142
Operis Peroratio. Cap. XXXII. 147

INDEX

Eorum, qui laudantur, illuſtrantur, emendantur, ac defenduntur.

A

ABulenſis. 94.100
Adricouius. 141
Leo Africanus. 49
Leo Allatius. 61
D.Ambroſius. 44.99.101.145
Franciſcus Angelonus. 78
Angelicus Aproſius. 127
Anonymus Græcus. 126
Antonius Auguſtinus. 14.148
Appianus. 71
Apollonij Rhodij Scholiaſtes. 40 128
Apollodorus. 143
B.Apollonius. 37
Apuleius. 29.30.35.129.134
Dionyſius Areopagita. 83
Ioannes Argolus. 128
Ariſtophanes. 145.149
Aurelius Imperator. 42
Atheneus. 47.86.87.92 105.106
D.Auguſtinus. 79.107
Ælianus. 60
Æſchines. 53.62
Aſdrubal. 6.7.9

B

BAnno. 6
Franciſcus Barberinus. 1
Hieronymus Barganus. 5
Balduinus. 148
Barnabas Briſſonius. 31
Barboſa. 43
Cæſar Baronius. 119
T.Pomponius Baſſus. 3
Bredembachius. 141
D.Bernardus. 45
Dithmanus Bleſkenius. 111
Ioannes Gabriel Biſciola. 118
Boccacius. 82
Hercules S. Bonifacius Comes Patavinus. 50
Iacobus Bontius. 116

C

CÆlius Auguſtinus Curia. 117
Cæſar Capacius. 105
Cæſar. 33
Iulius Cæſar. 84
Cæſarius. 147
Ioannes Capitolinus. 80
Dionyſius Cartuſianus. 94

Io.

Io.Bapt.Caſalius. 2.75.136
Iſacus Caſaubonus. 150
Georgius Cedrenus. 37.121
S.Chryſoſtomus. 26.35.94.99 100
Petrus Chryſologus. 101
Cicero. 21.22.23.24.29.31 33.36.44.132.133.143
Clemens Alexandrinus. 89
Columella. 55
Simon Contarenus. 49

D

Didymus. 54.67.128
Diodorus. 109.110
Dion. 69.72.97
S.Petrus Damianus. 99.101
Martinus Delrius. 79
Domannus I.C. 49

E

Euripides. 82
Euripides Scholiaſtes. 74 130.143
Euſtathius. 54.128
Eutropius. 97
Exodus. 95

F

Minutius Felix. 35
L.Petronius Fronto. 3

G

Geneſis. 95.100
Ioannes Galuanus. 77
Georgius Gualterus. 64
Gloſſa vetus. 132
Franciſcus Gothofredus. 2
Grammatici veteres. 82
Ioannes Gruterus. 4.13
Guagninus. 116
Franciſcus Gualdus. 79
Hadrianus Gulielmus. 14
Iacobus Gutherius. 69

H

Heraclides. 91.104.106
Herodotus. 96.97.146
Dionyſius Halicarnaſſeus. 41 99
Conſtantinus Harmenopulus. 80
Benedictus Hegius. 61.64
D.Hieronymus. 119.145
A.Hirtius Panſa. 34.71
Hygynus. 28
Lucas Holſtenius. 149
Hollandarius. 127
Homerus. 26.29.30.35.39 40.42.52.56.58.67.103
Horatius. 23.85.88.89.90 109.133.143.146

I

Ignatius. 95
Iob. 101
Iſidorus. 57.68.71.81
Adrianus Iunius. 129
Iuſtinus. 92
Iuuenalis. 40.55.67

L

Lapus de Caſtelliono. 119
Æl.Lampridius. 78
Scribonius Largus. 82

INDEX.

Fortunius Licetus. 127
I.Lipſius. 49.49
Liuius. 24.32.33.47.60.70
83.144
D.Lucas. 94.95.134
Lucanus. 13
Lucianus. 34.48.130
Lucillum. 132
Luctatius. 70.74

M

Machabaeorum lib. 17.31
Macrobius. 70
Ioannes Magnus. 112.115
Olaus Magnus. 115
Ammianus Marcellinus. 96
L.Iulius Marinus. 3
Martialis. 11.52.55.60.76
79.119.129
D.Matthaus. 140
Valerius Maximus. 97
Pomponius Mela. 91
Merula. 55
Dominicus Molinus. 16
Franciſcus Molinus. 139

N

Nicephorus. 95.141
Petrus Nannius. 92
Aloyſius Nauarinus. 140
Gabriel Naudaus. 112
Numeri. 102

O

Origenes. 102.146
L.Octauius. 52
Ouidius. 24.34.35.79.88

P

Pauſanias. 31.49.145
Ludouicus Paſinus. 125
S.Paulinus. 101.118
D.Paulus. 23.35.43.45.49.95
Paulus I.C. 69
Pelagius. 122
Franciſcus Petrarcha. 82
Petronius. 86
Perſius. 23.67
Philoſtratus. 74.146
Laurentius Pignorius. 4.69
Pindari Scholiaſtes. 31
Pindarus. 57
Acilius Placidus. 3
Plato. 26.28.46.89.135
Plautus. 26.29.64.81.85
Plinius maior. 63.99
Maximus Planudes. 63
Plinius Iunior. 15
Plutarchus. 30.73.88.96.97
Iulius Pollux. 150
Marcus Polus. 49.92
Polybius. 70
Pomponius. 73.97
Pontanus. 44
Procopius. 42
Propertius. 89
Theodorus Pulmannus. 13
Caſſianus à Puteo. 77

R

Regum libri. 93.101
Cęlius Rhodiginus. 54
Ioannes Rhodius. 62.69.77

Octa-

Octauius Rubeus. 5
Ruffinus. 121.123

S

Salignatus. 141
Salluſtius. 108
Claudius Salmaſius. 69.134
Eunapius Sardianus. 95
Seneca Philoſophus. 31.43
55.82
Servius. 36.71.73
Sidonius Apollinaris. 88
Smetius. 151
Symmachus. 21.47
Solinus. 147
Sophocles Scholiaſtes. 85
Statius. 70
Arruntius Stella. 3
Gulielmus Struchius. 112
Strabo. 144.146.147
Suetonius. 68.71.73.96
Suidas. 21.25.145
Sulpitius. 126

V

Varro. 55.76
Plinius Valerianus. 62
Flavius Vopiſcus. 42.60
61.69.73
Flavius Vegetius. 71.73
L. Veratus Libertus. 151
Ioannes Veslingius. 52
Virgilius. 24.27.29.36.39
42.54.57.70.71.91
Vita Patrum. 37
Vitruuius. 25.47.60.63
Vlpianus. 137
Olaus Vormius. 75
Vrbanus VIII. 1
Fulu. Vrſinus. 4.12
Volſinii. 13

X

Xenophon. 71.96.106
Gulielmus Xylander. 108

Z

Zanchus. 108

INDEX
RERVM, AC VERBORVM.

A

Abrahami Patriarchę hoſpitalitas. 99
Abdias. 101
Accubitus veterum. 85
Achillini muſeum. 125
Acragantinorũ tabula hoſpitalis. 65
Actio. Agere. 21
Adoratio hoſpitum. 35
Ærarium publ.olim Romæ. 59
Æolus conviuii ſpecies. 105
Ager figuli peregrinorum ſepulturæ paratus. 140
Aleæ inventores. 135
Anchora pro caduceo Indis. 74
Anulus hoſpitii ſymbolum. 83
Amicitiæ ſymbolum ſal. 54
Apiſa ciuitas. 9
Apollo Theoxenius, 32
Apophoreta. 60,129
Aquam præbere. 52
temperare ignibus. ibid.
Aram tenere. Ara ſe tueri. 40
Aues ius hoſpitale ſervant. 43
ἀβυδινὸν ἐπιφόρημα. 89
ἄρτος ξηρός. 128
ἀκρατισμοῦ. 128
ἀνδρεῖον. 47
ἀςράγαλος pro teſſera hoſpitali.ib.

B

Balnea gratuita. 52
Balnea hoſpitibus exhibita. 92
Baſia jactare. 36
Pomp.Baſſus Trajano gratus. 15
Belgæ hoſpitales. 112
Bolle. 70
Britanni hoſpitales. 146
Buccellai. 128

C

Calabri hoſpitales. 109
Campus Sanctus. 141
Caſtor & Pollux hoſpitales. 31
Cauponæ. 25
Caupo. Copo. 132
Caupona,diverſorium. 133
Cauponariam exercere turpe. 135
Caupones Itali notantur. 135
Cauſas convivii. 89
Canere ad myrtum. 89
Cæſaris teſſera. 71
Caſſ.nobiliſs. 18
Chinæ regni hoſpitia. 48
Chriſtianorum hoſpitalitas. 117.119
Cellulæ hoſpitales. 118
Ceſenæ urbis mira hoſpitalitas. 126
Clariſſimus Vir. 15
Clientela. 17
Coloniæ duplices. 17
Copis,cœna. 105
Comitiorum teſſerulæ. 76
Cœnobitarum hoſpitalitas. 49
Conditorium. 136
Convivalis teſſera. 78
Conſules ordinarii,& Suffecti. 12
Contractuum formula. 16
Conſtantini Imp.liberalitas. 120
Coronæ conviuarum. 86
Cretenſium hoſpitalitas. 47
Cretenſes hoſpitales. 204
Cubiculum hoſpitale. 47
Cubus. 71
Cuſtta. 128
Curia contractibus dicata. 14
Cyri majoris teſſera. 71

D

Decimæ Iudæorum. 102
Dextram rangere. 36
porrigere.ib. injicere alicui.ib.

Dex-

Dextra ſymbolum hoſpitalitatis. 27 36.75
Diverſoria. 25
Diverſorium.133.publicum, aut privatum. 134
Diverſari. ibid.
Dii viales. 32
Dii hoſpites. 35
Dona hoſpitalia, coronæ. 87
Dorixeni. 105
Dii hoſpitales. 32
Dulciaria hoſpitibus ante ablutum data. 128
Duoviri. 18.20

E

Echeneus Heros. 40
Eccleſiæ bona in quatuor partes diviſa. 120
Epiſcoporum hoſpitalitas. 43

F

Fabrorum Præfecti Brixiæ. 10
Ferentini. 13
Fercula coronata. 86
Ferculorum nomina & ſigna. ib.
Feſſæ oppidi Xenodochia. 48
Flagello venerari populum. 36
Foreſterie. 49
Fritillus antiquorum. 79
Frons genio ſacra. 96
Frumentaria teſſera. 67
Frumenti largitio. 68
Fulmina hoſpitalia. 31
Fuſcina cum palma. 77

G

Galli hoſpitales. 109
Gedeon hoſpitalis. 101
Genua tangere. 37 39 96
Germanorum propinatio. 54
hoſpitalitas. 110
Gillæ Agrigentini hoſpitalitas. 45
Gladiatorij ludi teſſera. 77
Globuli. 71.77
Gothi hoſpitales. 114
Corneliæ Gracch. hoſpitalitas. 108
Græcorum hoſpitalitas. 103

H

Helvetiorum hoſpitalitas. 112
Herodes cur infantes occiderit. 145
Hiſtriæ hoſpitalitas. 125
Hoſpites quomodo excepti. 38
Hoſpites ſupplices in foco. 39
Hoſpitum beneficentia patriæ præponitur. 41
Hoſpitale jus præfertur ſanguini. 42
Hoſpitii adminicula. 41
Hoſpitia publica. 45
Hoſpitalis & Hoſpitale. 46
Hoſpitalia. 25.47
Hoſpitia Cl. Virorum imaginibus ornata. 50
Hoſpitum monumenta. 50
Hoſpitum exceptio. 51
Hoſpitii locus elegantior. 54
Hoſpitalitas gratuita, mercenaria 132
Hoſpitalitas Romana. 2.106
Hoſpitium facit. 6.9. fecerunt. 7.8. quid. 21
Hoſpitium majus. 9
Hoſpitalitas. 22
caritatis regula. 126
Hoſpitium quid. 22.23.28
Hoſpes. 23.24
Hoſpita. 24
Hoſpitalis, & hoſpitalitas. ib. 25.
eadem laudata. 26
Hoſpitia. 25
Hoſpitalitas Diomedis & Glauci. 26
Hoſpitii jus inter populos. 27
in Hoſpitium venire. 28
in Hoſpitium & honorem recipere. 28
Hoſpites Scythis Dii. 34
Hoſpites domeſtici, incogniti, 38
& hi quadruplices. 39
Hoſpitalis teſſera. 74
cum Hoſtibus ſervatum jus hoſpitalitatis. 105
Hoſpitia publica, & privata. 106
Hoſpitalitatis lex. 115
Hoſpitium ſorte præbetur. 117

Hoſpitibus diſcedentibus munera data. 129
Hoſpitium renunciare. 131
Hoſpitia Italiæ. 135
Horti dicati hoſpitibus. 55
Hoſtes etiam benigne accepti. 62
Hoſtis, peregrinus, ab hoſtiendo. 108

I

Ialemus. 143
I. D. S. C. 13
Imagines amicis datæ. 82
Imagines Impp. adorare. 35
Imperator indulgentiſſimus. 15
Imperatores adorati. 97
Imperatores Ro. advenę. 108
Inhoſpitalitas Heſperiorum. 142
Inhoſpitalitatis pœna. 145
Inhoſpitalitas diverſarum nationum. ibid.
Indi hoſpitales. 116
Inttei. 4. Inſtejus. 18
Iovis hoſpitalis. 24.29.105
& hoſpes. 30
Islandorum hoſpitalitas. 111
cultus. ibid.
Italiæ Xenodochia. 125
Italorum Principũ hoſpitalitas. 126
Iudęorum mira hoſpitalitas. 102
Ius hoſpitii. 42.43
Iuſtinianus hoſpitale inſtaurat. 47
Iusjurandum per ſalem & panem. 63
Iulus. 143

K

Κάλαμος & Καλάμη teſſera. 67
Κύβος. 71

L

Lacedæmonum hoſpitalitas. 105
Laconizare. 143
Lanii. 133
Lares. 32
Lavatio gratuita hoſpitum. 52
Lautia. 58
Lecti. 91
Legati quomodo excepti. 38.56
verbenis coronati. 57
divertebant ad Saturni ędem 59
Legati poculis invitati. 61
Leonis Imp. dictũ Eulogio Phil. 148
Locus convivii dignior. 91
Loth hoſpitalis. 100
Lotio manuum ac pedum. 84
Lotio pedum. 92
Ludis inſignibus Præfectus. 11
Ludis ſolemnibus hoſpites excipiebantur. 41
Luſoria teſſera. 79
Lytierſis cantus. 142

M

Macellari. 132
Magiſtratus hoſpitibus delatus. ibid.
Manu venerari, ſalutare. 35
Manlius Martialis. 78
Maſſagetæ inhoſpitales. 144
Melitæorum tabula hoſpitalis. 66
Melitenſium hoſpitalitas. 105
Menſæ. 85
hoſpitales. 104
Menſa Iovis hoſpitalis. 104
Mercurii ædis curia. 13
Mercurius negotiator. 14
Metenſium cantus. 143
Militaris teſſera. 70.71, duplex. 71
diverſorum Principum. 71.73
Militum teſſerę in brachiis. 140
Minerva hoſpitalis. 31
Monumentum L. Pignorii. 139
Moſcovitæ olim hoſpitales. 116
hodie inhoſpitales. 146
Municipiorum duo genera. 16
Municipes qui. 17

N

Navis harenaria. 12
Negotiatię teſſeræ. 80
Nobilitatis Venetæ. 98
Norvegiorum hoſpitalitas. 111
Numi Iano bifrõte, & prora ſignati. 61
Numus Nervę. 68
Maximini. ib.
Numaria teſſera. 69

O

Orientalium populorum Xenodochia. 49

Oſcu-

Oſcula labrata. 35
Oſcula jacere. 36
Oſculum hoſpitibus datum. 94.98
Oſculum pectoris. 95. manuum, genuum, veſtem, capitis, frontis, genæ. 96. pedum 97
ὁμοτραπέζος hoſpes. 104
Oxyrinchi civitatis hoſpitalitas. 123

P

Pacis oſculum. 97
Panis gradilis. 68
Parochus. 104
Patavinorum hoſpitalitas. 125
Patronum cooptaverunt. 67
PAX TECVM. 98
Pedum lotio. 37
Pinacotheca. 69
Pilomuſus Pereli. 77
Pilulę. 71
Poteſtas Patavinus. 105
Prętor, Urbanus, Peregrinus. 107
Pręſepium, pro Stabulo. 134
Propolę. 132
Purpuram Principis tangere. 35
προτείνειν στέφανον. 39
πλατεῖον teſſera. 70

Q

Q.D.E.R.F.P.D.E.R.I.C. 16

R

Ramum pretendere. 39
Reges adorati. 97
Rebecca hoſpitalis. 102
Romę pręconium. 1.106
Romanorum cum Hebręis fœdus. 17
cum aliis populis hoſpitii jus. 27
Romanorum ſingularis hoſpitalitas. pag. 58.124
Romperela paglia. 67
Ruri hoſpitia. 55

S

Sal & vinum in menſa primas tenent. 53
Sale res contractę. ibid.
Sal menſis ſacer. 63
Salomon hoſpitalis. 102
Sedilia hoſpitalis. 104
Sepulchra Romanorum. 136
Sepulturę hoſpitum. 130
Siagitanus Senatus. 8
Sinopenſium hoſpitalitas. 106
Septentrionalium hoſpitalitas. 115
Spartiani Dirinoxeni. 145
Spectaculorum teſſeræ. 77
Sphęria. 71
Spherulę. 77
Spina. 127
Spinolare. ibid.
Spinulę familię hoſpitalitas. 127
L. Arruntius Stella Patavinus. 10
ejus Conſulatus. 11. Conſul. 12
Stellini, Trojani. 143
Suecorum hoſpitalitas. 114
Supplicandi ritus. 40
S. Samſonis hoſpitale. 47
Symbola. 39
Symbolum. 80
pro pacto, ac teſſera. 81
imago genere maſculino. 81.83
ſignum rerum occultarum. 83
augurium. 83
Symbola diverſa. 81
Symbolum convivale. ibid.
Symbolum hoſpiti datum. 82
σχολιόν. 89

T

Tabula Hoſpitalis. 3.4. 131
reſtituta. 5.6.18
Tabella ęnea Gothofredorum. 1
Tabulę hoſpitales geminę. 64
Tabernę. 133
Tabernarii. ibid.
Tabernę diverſorię. 134
Taglia. Talea. 67
Talus pro teſſera hoſpitali. 74
Templa Ro. extra urbem ędificata 59
Teſſeram hoſpitalem fecerunt. 18 19
Teſſera. 28.29.39
Teſſera amatoria. 75
Teſſera luſoria. 67
Teſſerarii. 71
Teſſeræ mutę duplices. 73
Teſſera hoſpitalis. 64 67. quales. ib.

Tel-

INDEX.

Teſſera.i.talus. 67
Teſſeræ ſpecies. 67
Teſſerę antiquorum delineatę. 72
Teſſeram frangere. 131
Teſſera ſacrorum. 149
Teſſera Paganica. 150
Theoxenia. 31.32
Thracius pro barbaro. 144
Themetra civitas Africę. 6
Thule, Iſlandia. 111
Tigurinorum hoſpitalitas. 112
Timiligenſis Senatus. 7
Tobiæ hoſpitalitas. 101
Trajanus. 3.15
Trajanus primus ĩter Imp. exterus 108
Triclinia. 85
lectus triclinii. 85.91
Turcarum xenodochia. 114
Turcici Imperatoris munificentia in Legatos. 61

V

Valetudinariũ Romę primũ. 119
Henrici Valeſii Gall. Reg. monumentum. 50
Valentinianus & Valens panem largiti. 68
Vandali hoſpitales. 115
Venus hoſpitalis. 31
Veneris templum extra urbem. 60
Venetorum hoſpitalitas. 116
Veſtis hoſpiti parata. 53
V.F.P. 15
Vniberſus. 18
Vicentini hoſpitales. 125
Vicus Tuſcus unde ortus. 41
Vinum honorarium. 57
Virgula erotica. 75
Vnctio hoſpitum. 52.92
Vota ad genua Deorum. 37
Vveſtphalię & Saxonię inferioris hoſpitia. 49

X

Xenia. 24.60 64 119
Xenia, præcepta. 130
ξενικὸν. 21
ξενισμός. 31
ξενῶνες. 46
ξυλήφιον. 70
Xenodochia. 25.46
Xenoparchi. 105
diſcumbentibus communia. 129

SYLLABUS INSCRIPTIONUM ANTIQUARUM, è quibus nondum vulgatæ aſteriſco ſignantur.

* L. Arruntio Stella. 3
Tabulæ publicæ. 5
M. Craſſo Frugi. 6.7
L. Sillano Flamini. 8
Curat. muneris pub. 11
Sub L. Arruntio. 12
L. Cannulejus. 13
Mercurio negotiatori. 14
C. Domitio Dextro. ib.
C. Vettio. ib.
Imp. Cæ. Divi Trajani. 16
Maximo Principi. ib.
Valerio Proculo. 18
Feliciter DD. NN. Criſpo. 19
* Henricus Valeſius. 50
L. Octavio. 53
C. Auruncejus. ib.
Sub ſacerdote Nymphodoro 65
Sub ſacerdote Iceta. 66
C. Curt. 107
* L. Hoſtilius. 136
* Et Portenſ. 137
D. M. T Cor. 138
D. M. Val. Att. ib.
* D. O. M. Laurẽtio Pignorio. 139
* Teſſera Paganica. 150

OPE-

OPERIS OCCASIO.

Caput I.

PVBLICATO de Tabellis Votivis libro, quem Eminentiſſimo Cardinali Franciſco Barberino Magni Patrui VRBANI VIII Nepoti nuncupaveram, nihil æquè in votis erat, quàm ut Vrbem Romam literatorum Emporium perluſtrarem, ac Eminentiſſimo Principi me coram dicarem, alioſq; Patronos, & Amicos diu literarum commercio notos conſpicerem. Annus ſupra milleſimum ſexcẽteſimum trigeſimus octavus vertebatur, cùm deſiderijs noſtris fortuna ampliſſimè reſponderet. Romam enim Societatis meæ nomine ablegatus cum ſummam ibidem hoſpitalitatem tùm Em. Cardinalis Franciſci Barberini, tùm amicorum experirer, ſeriò mecum cogitare cœpi, hanc Vrbem veræ virtutis domicilium & communem patriam, nec ullo priſcos loco evidentiora ſuæ maieſtatis veſtigia reliquiſſe: quæ licet ruderibus non rarò occultata, clara tamen ſæpius eorum monumenta ad ſatietatem fermè in oculos veniunt. Inter hæc antiquiſſima in ædibus Gothofredorum tabella ænea eruditis non indigna, cuius gratia hic labor præ-

cipuè mihi ſuſceptus liberalis hoſpitij monumentum erit. Nullo ſanè loco magis culta olim Hoſpitalitas quàm Romæ, nec hodie uſquam frequentiores aduenæ benigniùs excipiuntur, in Dynaſtarum palatia admittuntur, religioſæ profectionis maiorem unquam fructum aut iucunditatem percipiunt: imò exteri in civium numerum adſcripti communi cœli benignitate ſummum non raro honoris apicem attingunt.

Tabulæ quædam Hoſpitales è veterum monumentis deromptæ. Cap. II.

ROMAE in cœnaculo Nobilis Viri Franciſci Gothofredi Romani tabella ænea, unum pedem alta, & uncias VI, lata Ped. I, & unc. II cum dimidia, literis maiuſculis eleganter inciſis adhuc integra conſpicitur; quam diligenter delineatam tranſmiſit mihi nobiliſſimus & egregius omnis hoſpitalitatis cultor Ioannes Baptiſta Caſalius.

L. AR-

L. ARRVNTIO STELLA
L. IVLIO MARINO COS
XIIII K NOV

M. ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRONIVS FRONTO. IIII. VIR. I. D. S. C. FERENTINI. IN CVRIA. AEDIS. MERCVRI. SCRIBVNDO ADFVERVNT. Q. SEGIARNVS. MAECIANVS T. MVNNIVS. NOMANLINVS

QVOD. VNIVERSI. V. F. T. POMPONIVM. BASSVM CLARISSIMVM. VIRVM. DEMANDATAM SIBI. CVRAM. AB. INDVLGENTISSIMO. IMP CAESARE. NERVA. TRAIANO. AVGVSTO GERMANICO. QVA. AETERNITATI ITALIAE. SVAE. PROSPEXIT. SECVNDVM LIBERALITATEM. EIVS. ITA. ORDINARE VT. OMNIS. AETAS. CVRAE. EIVS. MERITO GRATIAS. AGERE. DEBEAT. FVTVRVMQVE VT. TANTAE. VIRTVTIS. VIR. AVXILIO SIT. FVTVRVS. MVNICIPIO. NOSTRO Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C.

PLACERE. CONSCRIPTIS. LEGATOS. EX. HOC ORDINE. MITTI. AD. T. POMPONIVM BASSVM. CLARISSIMVM. VIRVM. QVI. AB EO. IMPETRENT. IN. CLIENTELAM AMPLISSIMAE. DOMVS. SVAE MVNICIPIVM. NOSTRVM. RECIPERE DIGNETVR. PATRONVMQVE. SE COOPTARI. TABVLA. HOSPITALI. INCISA HOC. DECRETO. IN. DOMO. SVA POSITA. PERMITTAT. CENSVERE

EGERVNT. LEGATI

A. CAECILIVS. A. F. QVIRINALIS. ET
QVIRINALIS. F.

Tabulam hanc Gruterus Fulvij Vrſini fuiſſe memorat, cui in extremo adiecta ſunt.

AD. AVGVST	AD. AVGVST
TEM. C. P	TEM. C. P.

L. Pignorius etiam in ſuo Antenore narrat apud Fulvium Vrſinum olim Romæ viſam Hoſpitalitatis tabulam æneam in ædibus T. Pomponij Baſſi in teſtimonium deſideratæ à municipio apud ipſum clientelæ.

Vrſino etiam alteram adſcribit Gruterus è veteri marmore, ſed mutilam, quam ex ingenio ſum conatus reſtituere.

MVTILA.

Tabella Hoſpitalitatis ex Grutero CLXXII. 7.

:... PVBLICAE. EX. B. B. IN. HON.......
.:..NIFICENTIAEQ. IN STEL T. F. PVP.....
.... IB. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROV.....
.... IS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXOR....
.... VM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRI
.... ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTICIBVS. FOR
.... CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT

Inſtei. Sic tabula in monte Cælio inventa.

RE-

RESTITVTA.

TABVLAE. PVBLICAE. EX. B. B. IN HONORIS BENEFICENTIAEQ. INSTEI. T. F. PVP. LIB. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROVINCIAE PATRIS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIQ. ET. VXORIS OMNIVM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRI HVC. ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTICIBVS. FORTVNAE. CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT

His accedunt Brixiæ apud Hieronymum Barganum tabellæ quatuor æneæ, ut refert in monumentis Brixienſibus Cl. Vir Octavius Rubeus inventæ in vico S. Zenonis, quæ plurimum ad rem noſtram faciunt: in quibus etiam non pauca de Vulcano eiusq; ſymbolis admodum eruditè pro uberiore huius argumenti explicatione ab ipſo proferuntur.

M. CRAS-

M. CRASSO FRVGI L. CALPVRNIO
PISON IIIII COSS.

III NON. FEBR

CIVITAS THEMETRA EX AFRICA HOSPITIVM FECIT CVM C. SILIO. C. F. FAB. AVIOLA IIIIIIM. LIBEROS POSTEROSQVE EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT. C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA CIVITATEM THEMETRENSEM LIBEROS POSTEROSQ. EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS IN FIDEM CLIENTELAMQVE SVAM RECEPIT.

EGERVNT

BANNO HIMILIS F. SVFFES.

AZDRVBAL BAISILLEGIS F. LEG.

IDDIBAL BOHARIS F.

M. CRAS-

M. CRASSO FRVGI
L. PISONE COSS.
SENATVS POPVLVSQVE TIMILIGENSIS
HOSPITIVM FECERVNT CVM C. SILIO
C. F. FAB. AVIOLA PRAEF. FABR
EVMQVE LIBEROS POSTEROSQVE
EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE
SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT
C. SILIVS AVIOLA PRAEF. FAB
THIMILIGENSES VNIVERSO SIBI
LIBERIS POSTERISQVE SVIS SVORVM
QVE IN FIDEM CLIENTELAMQVE
SVAM SVORVMQVE RECEPIT
EGERVNT. LEGATI
AZRVBAL SVFFES ANNOBALIS F.
AGDIBIL. BONCARTH
IDDIBALIS F. RISVIL
|||||| NNO AZDRVBALIS F. XVCELa AZO
||||||||||||||||| AMILCARIS F. AGDIBIL
BALITONIS F. SIRNI

L. SI-

L. SILLANO. FLAMINI
MARTIALI
C. VELLEO TVTORE COSS.
SENATVS POPVLVSQVE SIAGITANVS
HOSPITIVM FECERVNT CVM C. SILIO
C. F. AVIOLA TRIB. MIL. LEG. III. AVG.
PRAEFECTO FABR. EVMQVE
POSTEROSQVE EIVS SIBI
POSTERISQVE SVIS PATRONVM
COOPTAVERVNT
C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA
EOS POSTEROSQVE EORVM
IN FIDEM CLIENTELAMQVE SVAM
RECEPIT.
AGENTE CELERE IMILCHONIS
GVILISAE F. SVFFETE.

L. SILLANO FLAM. MART.
C. VELLEO TVTORE COSS.
PRID. NON. DECEMB.

CIVITAS APISA MAIVS HOSPITIVM FECIT CVM C. SILIO C. F. FAB. AVIOLA TRIB. MILIT. LEG. III. AVG. PRAEFEC. FABR. EVM LIBEROSQVE POSTEROSQVE EIVS SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT.
C. SILIVS. C. F. FAB. AVIOLA TRIB. MILIT. LEG. III. AVG. PRAEF. FABR. APISAM MAIVS LIBEROS POSTEROSQ. EORVM SIBI LIBERIS POSTERISQVE SVIS IN FIDEM CLIENTELAM RECEPIT.

EGERVNT
HASDRVBAL IVMMO IADERIVMMI
HASDRVBAL HANNONIS
BANNOGABALI
CHINISDO SVFFES IIIIIIIII
S. AE. P. O. CHANAE B O.
LEGATI.

Ex poſtremis hiſce duabus tabellis conſtat Africæ populum Legatos miſiſſe Brixiam, ut fœdus iniret cum civibus Brixienſibus Fabrorum præfectis. Eſtq; prima Temetræ in hanc ſententiam. Conſulibus Romanis Marco Craſſo Fruge, & L. Calpurnio Piſone die III Februarij, Temetra Africæ Vrbs, & C. Silius Aviola Fabij filius de Tribu Fabia Fabrorum præfectus ſimul fœdus & amicitiam mutuam ac fidem perpetuam inicre inter ſe, eorum filios, ac poſteros adinvicem in clientelam ſe recipientes. Id agente Aſdrubale filio Barſilegi & Iddibale F. Bohari Oratoribus prædictæ Vrbis, in qua erat Suffes Bannus Himilis F. ideſt Conſul, ſeu Præſes.

Tabella Gothofredorum expoſitio. *Cap. III.*

VBerioris conſiderationis erit altera, quam Romæ ſpectavimus. In qua primum ſe offert L. Arruntius Stella Conſul cum L. Iulio Marino. Civis ille Patavinus fuit, & Vates, cuius ingenij monumenta periere. Prætor primum, deinde Duumvir, poſtea à Nerone, ut Cornelius Tacitus Lib. XIII affirmat, Ludis inſignibus, qui maxima pompa fiebant, ex nobili-

bus præfectus. Inter dignitates munus illud cenſebatur. Sic enim Lib. IX idem: ***Sulpicius Rufus Ludi procurator.*** In priſco etiam Lapide Tibure:

CVRAT. MVNERIS. PVBLICI
GLADIATORI

Et apud Suetonium Calig. c. 27: ***curator. munerum ac venationum.*** Conſulatum Stellæ, qui non in Domitiani, ut perperam aliquis, ſed in Traiani imperium ex hac tabella incidit, Martialis innuit Lib. XII, Epigr. III Librum ſuum alloquens:

Ad populos mitti qui nuper ab vrbe ſolebas,
Ibis tu Romam nunc peregrine liber.

Poſtea addit:

Vel, ſi malueris, prima gradiere Suburra:
Atria ſunt illic Conſulis alta mei.
Laurigeros habitat facundus Stella penates,
Clarus Hianteæ Stella ſititor aquæ.

Cui Conſulatum ſupra voverat, & Apollini iuvencum auratis cornibus, ſi Imperatori id ſuaderet, Lib. IX, Epig. XXXIX.

Bis ſenos cito, me rogante faſces
Det Stellæ bonus, annuatque Cæſar.

Stellæ veſtitum ſplendidum deſcribit Lib. XII.

Sardonicas, ſmaragdos, adamantes, iaſpides uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

Rectè *meus*. Fuit enim illi amiciſſimus. Patavio etiam oriundum ſignificat Lib. I. ubi Apo-

num Patavini agri vicum non minoris eſſe exiſtimationis, ob natales T. Livij, Stellæ, & Flacci, quam Virgilij Mantuam, Tibulli Veronam, oſtendit:

Verona docti ſyllabas amat vatis,
Marone felix Mantua eſt,
Cenſetur Apona Livio ſuo tellus,
Stella nec Flacco minus.

Nec eſt, quod tabulam hanc ſuſpectæ veritatis quiſquam opinetur, quoniam apud Panvinium, Sigonium, Gruterum, Goltzium, alioſque Romanorum Faſtorum Scriptores L. Arruntius Stella cum L. Iulio Marino nunquam inter Conſules enumeretur. Solebat enim Populus Ro. anni principio Conſules nominare, donec hunc ordinem Iulius Cæſar primus turbaſſet. Hique Ordinarij dicebantur. Qui vero ijs procedente anno varijs de cauſis ſubrogabantur, extraordinarij, ſive Suffecti appellabantur. Idem fortaſſis Arruntio contigit, quum ſub XIV Cal. Nouembris in hac tabula Conſulem videmus. Fuit etiam in alia tabella Fulvij Vrſini:

SVB. L. ARRVNTIO. STELLA
NAVIS. HARENARIA. QVAE
SERVIT. IN. AEMILIANIS
REDEMPTORE
L. MARCO. FELICE

Sed

Sed plura de hoc viro in Athenis noſtris Patavinis,ubi pleniorem eorum cenſum inſtituemus,qui literis incláruere.

Annos verò per Conſules enumeratos, uti ſat notos, non eſt heic memorem. Vnus pro multis teſtis mihi Lucanus Pharſal. Lib. IV:

non erigit ægros
Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus.

Hoc eſt vetuſtatis ſupra memoriam Vinum, quemadmodum notavit Theodorus Palmanus ad Poetę indicem. Nos porrò quæ minus obvia breviter exponemus.

M. ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRONIVS FRONTO IIII VIR I. D. S. C. ideſt *Iuri dicendo ſacri conſilij* FERENTIN. Ferentinorum, qui Tuſciæ oppidum habitabant.

Eſt & Inſcriptio apud Vulſinios in Grutero p.385. 1.

L. CANNVLEIVS
IN ITALIA, VOLSINIENSIVM,
PATRIÆ SVÆ,
ITEM FERENT. ET TIBVRTIVM
ITEM COLONI ITALICENSIS. &c.

In Curia ædis Mercurij. Mercurius quippe negotijs, tractatibus & contractibus præerat. Veteri monumento in hanc rem nihil manifeſtius:

MER-

MERCVRIO. NEGOCIATORI
SACRVM
NVMISIVS. ALBINVS
EX. VOTO

Mercurius à mercibus dictus, Feſto auctore, quem negociorum omnium Deum exiſtimarunt.

Nec inſolens Curiæ mentio in conficiendis contractibus. Ita enim Inſcriptio Neapoli in ædibus Hadriani Gulielmi:

C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO
MESSALA. THRASIA. PRISCO. COS
VI. IDVS. IANVAR
IN. CVRIA. BASILICÆ. AVG. ANNIAN
SCRIBVNDO. ADFVERVNT
A. AQVILIVS &c.

Item in tabella ænea apud Anton. Auguſtinum Archiepiſcopum Tarracon.

C. VETTIO. &c.
IN. CVRIA. AVG. &c.
HONOREM. SIBI. A. NOBIS. OBLATVM
LIBENTI. ET. PRONO. ANIMO
SVSCIPERE
ET. SINGVLOS. VNIVERSOSQ. NOS.
REMQ. PVBLICAM. NOSTRAM.
IN. CLIENTELAM
DOMVS. SVAE. SVSCIPERE
DIGNETVR.

Scri-

Scribundo. Adfuerunt, ut teſtes, qui in omni publico & privato contractu intererant.

Quod univerſi. V. F. P. ideſt, Vniverſi Ferentini populi.

Pomponium Baſſum. Præcipuus hic Nervæ Traiani Imperatoris domeſticus, cui potiſſimum Italiæ res demandatæ fuerant, eiuſque auctoritas ſpectatur à titulo *Clariſſimi* Viri. Quem Viris Conſularibus olim Romæ peculiarem, ſuis magnatibus per immenſam annorum ſeriem Sereniſſima Reſpublica Veneta ſummo ſplendore integrum vindicavit.

Ab Indulgentiſſimo Imperatore. Hoc in primis titulo Principes populi aurum videntur captaſſe nominiſque famam ſectati. Sic enim Nerva in edicto ad Plinium Lib. x. ſub Epiſt. 66. *Neceſſarium pariter credidi ac lætum, obviam dubitantibus indulgentiam meam mittere.* Neque ab eo degenerem ſe præbuit nepos, qui hoc monumentum meruit.

IMP.

I M P. C AE. D I V I
TRAIANI. PARTHICI. F
DIVI NERVAE NEP.
T R A I A N O. H A D R I A N O
A V G. P O N T. M A X.
T R I B. P O T. III. C O S. III
I M P. I I. P P.
RHODANICI
INDVLGENTISSIMO. PRINCIPI

Hanc laudis partem retulerunt & Imperatores poſteri.

M A X I M O. P R I N C I P I
INDVLGENTISSIMO.
D O M I N O. V A L E N T I. T R I
VMPHATORI. SEMPER. AVG.

Municipio noſtro. Q. D. E. R. F. P. D.E.R.I.C. Hoc eſt: Quid de ea re fieri placeret, de ea re ita cenſuerunt. Ita in multis tabellis hac verborum forma utebantur contrahentes.

Municipiorum autem genera fuere duo. Alijs enim civitas Romana cum ſuffragio, alijs ſine ſuf-

fragio

fragio communicata erat: Sic & Coloniarum. Agellius Lib. XVI. Cap. XIII. ait: Municipes eſſe cives Romanos ex municipijs ſuo iure & Legibus participes.

In clientelam ampliſſima domus ſua. Hinc palam fit non ſolum hoſpitalitatis ius exercuiſſe, qui advenas & peregrinos excipiebant, ſed in primis qui populos in clientelam ſuam & mutuam confęderationem recipiebant. Quod recte ad Municipia integra ſe ſe extendebat, quorum confęderatio ad memoriam diuturniorem & ſociorum ſplendorem tabellis æneis inſcribebatur: Quam conſuetudinem antiquiſſimam indicat Hebræorum cum Romanis fœdus eiuſmodi tabellis inſcriptum Machabæorum lib. 1. c. 8. *Et hoc reſcriptum eſt, quod reſcripſerunt in tabulis æreis, & miſerunt in Ieruſalem, ut eſſet apud eos ibi memoriale pacis & ſocietatis.* Eius generis Romæ in monte Cœlio ſub ruderibus ædis S. Eraſmi anno 1561. tres erutæ tabellæ, quas mihi viſum eſt oculis ſubijcere.

VALERIO. P ROCVLO. V. C.

POPVLONI

PRAESIDI. PROVINCIAE. VAL. BYZAC

D. D. NN. CRISPO. ET. CONSTANTINO. IVNIORE
NOBILISSIMIS. CAESS. COSS. IIII. KAL. SEP
MVNICIPES. MVNICIPI. T. AELI. HADRIANI. AVG. C. VI
LITANI. Q. ARADIVM. RVFINVM. VALERIVM. PROCVLVM
C. V. LIBEROS. POSTEROSQVE. EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTE
RISQVE. SVIS. PATRONOS. COOPTAVERVNT. TESSERAM
QVE. HOSPITALEM. CVM. EO. FECERVNT
Q. ARADIVS. RVFINVS. VALERIVS. PROCVLVS. LIBERI
POSTERIQVE. EIVS. MVNICIPES. MVNICIPI. T. AELI. HA
DRIANI. AVG. CIVILITANI. LIBEROS. POSTEROSQVE
EORVM. IN. FIDEM. CLIENTELAMQ. SVAM. RECEPERVNT
IN. QVAM. REM. GRATVITAM. LEGATIONEM
SVSCEPERVNT. INSTEIVS. RENATVS. ET. APOLLONIVS
GALLENTIVS. DVOVIRI. ET. ÆLIVS. NIGOCINVS. ET. ÆLIVS
FAVSTINVS. ÆDILES. L. AELIVS. OPTATIANVS. CAMMARIA
NVS. FLAVIVS. SECVNDINVS. DOMITIVS. OPTATIANVS
AEMILIVS. NENIGONIVS. AEMILIVS. T. TRACIVS. STA
TILIVS. SECVNDIANVS. EX. P. P. ET. VNIBERSVS. ORDO

FELI CITER

DD. NN. CRISPO. ET. CONSTAN
TINO. NOBB. CAESS. IT. COSS
X. KAL. MAI
QVOD. Q. ARADIVM. VAL. PROCVLVM
V. C. PRAESIDEM. PROV. VAL. BYZAC
FAVSTIANENSES. PATRONVM. COOP
TARENT. CVM. LIBERIS. POSTERISQVE
EIVS. SIBI. LIBERIS. POSTERISQVE
SVIS. TESSERAM. HOSPITALEM
CVM. EO. FECERVNT. VTI. SE. IN. FIDEM
ATQVE. CLIENTELAM. VEL. SVAM
VEL. POSTERORVM. SVORVM
RECIPERET. ATQVE. ITA. IN. HAC
RE. SPLENDIDISSIMVS. ORDO.
EIVS. CIVITATIS. FAVSTI
ANENSIS. LEGATIONEM. PRO
SECVTVS. EST.

Hæc tabella ænea eſt apud Achillem Maffeum, lata uncias XII, alta vero XXI, ita ut tympanum ſeptem, reliquum verò quatuordecim digitorum ſpatium occupet.

Altera apud eundem in ænea tabula:

DD. NN. CRISPO. ET. CONSTANTINO
NOBILL. CAESS. IT. COSS
V. IDVS. APRIL
DECVRIONES. ET. COLONI. COLONIAE. AELIAE. AV
GVSTAE. MERCVRIALIS. THAENIT. CVM. QVIN
TO. ARADIO. VALERIO. PROCVLO. V. C. PRAESIDI
PROVINC. VAL. BYZAC. HOSPITIVM. CLIENTE
LAMQVE. FECISSENT. ET. SIBI. LIBERISQVE. SVIS
POSTERISQVE EORVM. COOPTASSENT. QVINTVS
ARADIVS. VAL. PROCVLVS. V. C. PRAES. PROVIN. VAL
BYZAC. A. DECVRIONIBVS. ET. COLONIS. COL. AELIAE
AVG. MERC. THAENIT. HOSPITIO. CLIENTELAQVE
SVSCIPISSET. LIBERISQVE. SVIS. POSTERIS
QVE. EORVM. IN. QVAM. REM. LEGATOS. IRE
DIXERVNT. VNIVERSOS. ORDINIS. VIROS
CENSENTIBVS. CVNCTIS. AGENTIBVS
CVRIAM. Q. VALERIO. MARVLLO. ET. C. HOR
TENSIO. CONCILIO. DVOVIRIS

Ta-

Tabula hoſpitali inciſa hoc decreto. Hypallage, pro decreto hoc tabulæ hoſpitali inciſo.

Sed & hoſpitium facere priſcis erat pactum inire de certis negotijs, veluti optimè oſtendunt tabellæ Brixienſes. Locus autem in quo hoſpites negociabantur, ξενικὸν appellabatur, Suida teſte. Id etiam de privatis hominibus inſinuat Symmachus Lib. IX. Ep. 118. *Hoſpitem tuum Fauſtinum Senatus ampliſſimus recepit. Tanta apud nos teſtimonij ſui antiquitas eſt, ut differri quæ velis, inſtar iniuriæ ſit.* Et luculentius Cicero in Verrem Act. ult. de Senatu Syracuſano: *Decernunt ſtatim ut fratri meo hoſpitium publicè fieret, quod is eandem voluntatem erga Syracuſanos habuiſſet, quam ego ſemper habiturus. Id non modo tum ſcripſerunt, verum etiam in ære inciſum nobis tradiderunt.* Rectè qui conventibus eiuſmodi intererant, *Egerunt.* unde in tabella prima Brixienſi *Agente.* Actio namque contractum ſignificat. *Egerunt autem Legati.* Sic etiam Brixienſis.

Hoſpitalitatis origo, nominiſq; ratio, ubi quid Hoſpitium, et Hoſpes explicatur. *Cap. IIII.*

Vix homines ex rudi illa vita veluti è ſomno experrecti, cælum, ſtellaſq; aſpiciunt, quin

quin alias terras etiam, aliorum hominum genus, alia loca tenere putent, quorum mores, vitamque inveſtigare exoptant, patriæque pertęſi hinc vagari, aliunde cupiditate diſcendi & diverſa videndi, alibi diverſari tentant. Hinc ſpontaneo exilio ad longinqua loca proficiſcuntur ubi exteri & peregrini primum hoſpitio tum affinitate indigenis ſe iungentes, invicem clientelam ſe poſcentes, hoſpites eſſe incipiunt. Cumq; naturæ & rationis ductu homo ſit animal ſociabile, ſocietas hinc, ſodalitas, contubernium, amicitia, fœdus, hoſpitalitas ex huiuſmodi commercio exortæ. De hoſpitalitate in præſens ſermo noſter erit. Hæc enim amicitia quædam hoſpitio contracta, uel liberalitas & quædam animi propenſio in hoſpitibus recipiendis. Ita Cic. officior. III. *Rectè etiam à Theophraſto eſt laudata hoſpitalitas; eſt enim (ut mihi videtur) valde decorum, patere domos hominum illuſtrium hoſpitibus, idq. etiam Reipubl. eſt ornamento, homines externos hoc liberalitatis genere in urbe noſtra non egere.*

Igitur qui a patrio cęlo errant, hoſpitio indigent, uel diverſorio. Vnde hoſpitium eſt conſuetudo, qua alios in noſtram domum accipimus. De cuius neceſſitudine Budæus: *Hoſpitium eſt familiaris quædam amicitia, uel mihi hoſpitandi apud illum, uel illi apud me.*

Si

Si vero locus indicatur, Hoſpitium domus eſt, quæ gratis liberaliterq́; venienti hoſpiti patet. Cicero Famil. IX: *Hoc idcirco noſſe te volui, ut ſcires, hoſpitium tibi ubi parares.* Et ad Atticum II: *Te in Arpinati videbimus, & hoſpitio agreſti accipiemus.*

Hinc illæ locutionum formulæ. *Hoſpitium cum aliquo facere: Hoſpitio coniungi: Hoſpitium eſſe alicui cum aliquo.* Cicero Famil. XIII: *Avitum mihi hoſpitium cum Liſone Liſonis filio.* Ibidem: *Cum Demetrio Mega mihi vetuſtum hoſpitium eſt: familiaritas tanta cum Siculo noſtro.* Idem pro domo ſua: *Quo cum mihi amicitiam Reſpublica conciliavit, hoſpitium voluntas utriuſque coniunxit.* Horatius etiam Sermon. Lib. I. Satyr. IV. *Excipere hoſpitio.*

Hoſpitij ſignificationi etiam Hoſpitis convenit. Hoſpes porro ampliori ſignificatu etiam alienum notat apud Apoſtolum ad Eph. c. 2. v. 19. Quemadmodum Peregrinum apud Perſium Satyra II. & Terentium in Andria: *Nunc me hoſpitem lites ſequi, quam hic mihi ſit facile atque utile, aliorum exempla commonent.* Et Cic. Acad. I. *Nam nos in noſtra urbe peregrinantes, errantesque tamquam hoſpites, tui libri quaſi domum deduxerunt, ut poſſimus aliquando qui & ubi eſſemus agnoſcere.* Idem Cicero ad Att. *Eſt enim aliquid advenientem non eſſe peregrinum atque hoſpitem.*

At

At hoſpes proprie dicitur, qui uel alterum hoſpitio excipit, uel ipſe excipitur. Priorem modum indicat Cic. pro Deiotaro: *Quamobrem hoc nos primum metu Cæſar per fidem & conſtantiam, & clementiam tuam libera, ne reſidere in te ullam partem iracundiæ ſuſpicemur. per dexteram te iſtam oro, quam Regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti.* Alterum ad Familiares Lib. IX. *Non multi tibi hoſpitem accipies, ſed multi ioci.*

Sed & Hoſpita genere fœminino profertur, ut *hoſpita mulier:* quod etiam ad inanimata tranſijt: unde *Hoſpita æquora*, Virgilio. Item *Flumina.* & *Inhoſpita tecta* apud Ovidium.

Ab Hoſpite præterea *Hoſpitalis* & *Hoſpitalitas* Græcis ξενία deriuatur. Eſtque hoſpitalis, liberalis, & facilis ad recipiendum hoſpites hoſpitio. Itemq; ad hoſpitium pertinens. Qua ratione tam in perſona, quàm extra perſonam eſt. Oſtendemus infra etiam Iovem hoſpitalem appellari, ut qui hoſpitij præſes ſit. Cic. Verr. Act. III. *Homo qui ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimusque noſtrorum hominum exiſtimatus eſſet, noluit videri ipſum illum Rubrium invitatus in domum ſuam recepiſſe.* Idem in Offic. 2. *Theophraſtus ſcribit quendam Cimonem Athenis etiam in ſuos curiales Laciadas hoſpitalem fuiſſe.* Et T. Livius: *Exceptus ab ignaris conſilij, cum poſt cenam in hoſpitale cubiculum deductus eſſet &c.*

Eiuſ-

Eiuſdemq; originis HOSPITALIA ædes publicæ egenis excipien his *hoſpitia* non ineptè poſſunt appellari; quæ vulgo *Hoſpitalia*, Græcis *Xenodochia* dicuntur. De Diverſorio tamen intellexit Vitruvius lib. VI. cap. x. *ac ſiniſtra domunculæ conſtituuntur habentes proprias ianuas, triclinia, & cubicula commoda, ut hoſpites advenientes, non in periſtylia, ſed in Hoſpitalia excipiantur.* Qua ratione Suidas *Xenodochium publicus locus hoſpitibus recipiendis deſtinatus.*

Quæ vero viatoribus, peregriniſque mercede patent, *Cauponæ* ac *diverſoria* vocantur. De quibus nos inferius.

Hoſpitalitatis uſus & finis præcipuus, humanæ vitæ conſervatio. Cap. V.

HOSPITALITAS neceſſaria eſt, quandoquidem homo homine eget in hac vita, & Hoſpitalitas eſt ea liberalitas, qua quis peregrinos & extraneos ſolet hoſpitio recipere. Quid verò optabilius amicis ſe mutuo colentibus, & quid ſplendidius ac ſuavius, quàm extraneos intra ſuas ædes ad communem menſam trahere? Hinc regius character exiſtimata eſt humanitas & hoſpitalitas, gemmiſq; pretioſis præ-

ferenda. S. Chryſoſtomus Homil. de Elem. & Hoſp.: *Hoſpitalitatem exerce, continenter orationi incumbe. Videbis hæc fore auratis veſtibus potiora, gemmisq. pretioſis & monilibus longè interuallo præſtare.* Meſſis hæc copioſa eidem Tom.6.Orat. in D. Petrum & Eliam: *Hoſpitalitatis ſemen vidua ſparſit, & ſtatim florentem atque copioſam hoſpitalitatis meſſem colligit.* Itaque ſumptus in Hoſpitem iure laudatus à Plauto:

In mala uxore ſi quid ſumas, ſumptus eſt:
In bono hoſpite atq; amico quæſtus eſt quod ſumitur.

Plato etiam Lib. de Legum Latione 1. Hoſpitij neceſſitudinem eſſe neceſſariam ſignificat hiſce verbis: *Fortaſſis etiam omnibus pueris, poſtquam ſibi ius cum ciuitate aliqua hoſpitij neceſſitudinem eſſe audierint, hoc modo beneuolentia quædam à teneris ſtatim animum ſubit, ut qui hoſpitij ius iactant veluti alteram patriam illam, poſt ſuam ciuitatem habeant.*

Hoſpitalitatis porro uſus & neceſſitudo non ſolum inter præſentes, ſed ad poſteros veluti hereditarium quoddam bonum tranſire, & quænam illius vel contrahendi, vel etiam renovandi & inſtaurandi ratio fuerit, Homerus docet ſub Diomedis atque Glauci perſona, qui in ipſo prælio paternam hoſpitij neceſſitudinẽ renovarunt. Nam Diomedes cum interrogaſſet Glaucum,

quo-

quonam eſſet oriundus, & Glaucus expoſuiſſet: ſtatim paternum illum eſſe hoſpitem affirmavit.

Certe mihi hoſpes paternus es antiquus.
Oeneus enim olim nobilis eximium Bellorophontem
Hoſpitatus eſt in ædibus viginti dies detinens.
Hi verò etiam ſibi mutuo dabant xenia pulcra,
Oeneus quidem baltheum dedit purpura lucidum,
Bellerophontes autem aureũ poculũ vtrinq; canũ,
Et illud ego reliqui proficiſcens in ædibus meis.

Poſtea antiquam hoſpitij neceſſitudinem inter ſe pacti ſunt. Pergit enim Vates:

Manusq. mutuas apprehenderunt fideq. dederunt
Et acceperunt

Id optime Virgilius Æn. XI expreſſit:

Nec vos arguerim Teucri, neq; fœdera, nec quas
Iunximus hoſpitio dextras.

Inde ſymbolum hoſpitalitatis dextra fuit, veluti ſuo loco monuimus.

Hoſpitij vero uſus & neceſſitudo antiqui inſtituti erat non modo inter privatos, ſed etiam inter populos: neque id quidem modò, ſed etiam inter ſingulos, privatosque homines & civitates, quæ ſanctè religioseque eam coluere.

Sic Populum Romanum cum alijs vel populis, vel regibus, vel etiam privatis hominibus Senatusconſulto ſcimus hoſpitium contraxiſſe. Quò alludens Virgilius Æn. VII:

Ipſe modo Æneas (noſtri ſi tanta cupido eſt,
Si iungi hoſpitio properat, ſociusq. vocari)
Adveniat. ..

Propterea Hoſpitium perſępe pro amicitia uſurpatur, & apud Hyginũ *in hoſpitium venire* inviolabilem ferè ſignificat amicitiam, quandoquidem hoſpitij ius ſanctum erat. Eius autem amicitiæ erat nota pignusq; teſſera, de qua ſuo loco plenius. Etiam *in hoſpitium, & honorem recipere*, idem ſignificat.

Plato denique ſapientiſſimus ſummum hoſpitalitatis finem, ad quem omnia referenda, ipſum Deum ſtatuit; & in Lib. v. de Legibus, cum ipſis peregrinis ſanctiſſimum nobis pactum commerciumq; intercedere. Omnia namque vel ipſorum peregrinorum, vel civium peccata, atque delicta adverſus peregrinos commiſſa in ipſum potiſſimum Deum ceu ultorem ac vindicem redundant. Nam peregrinus ſocijs atque cognatis deſtitutus, hominum pariterque atque Deorum miſericordia magis videtur dignus.

Dij

Dij Hoſpitales enumerantur. Cap. V I.

ARCTVM itaq; fuit olim Hoſpitij vinculum, atque adeò etiam divini numinis reverentia ſanctum, ut Hoſpitij diſceptationi Iovem inter alios ſuperſtitiosè religioſa primarium præficeret antiquitas, Iovem Hoſpitalem eum appellans, & invocans, quaſi Hoſpitij præſidem & vindicem, cuius in tutela hoſpites eſſe credebantur. Plautus in Pœnul. Act. v. Sc. I.

Deum Hoſpitalem ac Teſſeram mecum fero.

Ita Romani Iovem *Xenium*, ideſt Hoſpitalem appellabant. Idque ſine dubio Græcorum auctoritate. Ait enim Homerus O I. ζ. πρὸς γὰρ διός εἰσιν ἄπαντες ξεῖνοι. *à Iove ſunt omnes hoſpites*. Hinc fides Iovis Hoſpitalis Cic. ad Qu Frat. *Non faciam ut illum offendam, ne imploret fidem Iovis Hoſpitalis*. Et pro Deiotaro: *Si te palam interemiſſet, Iovis quidem illius Hoſpitalis numen non umquam celare potuiſſet*. Apuleius Lib. I I I. *Sed proh Iuppiter hoſpitalis & fidei ſecreta numina*: Eadem mente Virgilius Aeneid. I

Iuppiter, Hoſpitibus nam te dare iura loquuntur,
Hunc lætum Tyrijq. diem Troiaq. profectis

Eſſe velis, noſtrosq. huius meminiſſe minores.

Ita Iuppiter ultor & vindex ſupplicum atque Hoſpitum apud Plutar. in Amatorio. Iovis autem Hoſpitalis fędus tangit Apul. Metamorph. Lib. VII; de equis verba faciens: *Nec Hoſpitalis Iovis ſervatur fœdere, rivalem ſummo furentes perſequuntur odio.* Huc pertinet Lycaonis fabula, qui cum hoſpitio ſuſceptos hoſpites necaret, à ſuſcepto Iove, poſtquam ei epulas humanas appoſuiſſet, verſus in Lupum exemplo ſuo oſtendit hoſpitij iura non eſſe violanda. Ideoq; Iuppiter ab Ovidio Hoſpes appellatur, eiusq; Ara venerationi fuit:

Ante fores horum ſtabat Iovis hoſpitis ara.

Homerus certè varijs in locis Iovem tutorem hoſpitum deprædicat. Odyſſ. ξ. *(Damon*

Et tu ſenex multa paſſus, poſtquam te ad me duxit
Ne mihi mendacijs gratificeris, neque mulctas.
Non enim ob id ergo te honorabo neque diligam,
Sed Iovẽ hoſpitalẽ veritus, teq. ipſum miſeratus.

Et in I. Odyſſeæ:

Iuppiter eſt honorator ſupplicatorumq. hoſpitorq.
Hoſpitalis, quia hoſpites venerabiles ſimul comita-

Idem in Odyſſea ξ: *(tur.*

Iuppiter tibi det Hoſpes, & immortales Dei alij
Quodcumq. maxime vis, quoniã me prõptus hoſpi-

Et ibi: *(tatus es.*

Hoſpes non mihi fas eſt, neq; ſi vilior te veniat

Ho-

Hoſpitem inhonorare: à Ioue enim ſunt omnes Hoſpites, pauperesque: donum quidem paruum ſed gratum eſt noſtrum.

Templa etiam Iovi Hoſpitali dicata inſinuat Hiſtoria Maccabæorum Lib. II. Cap. VI. *Antiochus in Hieroſolymis templum Iovi Olympio dedicavit, & in Garizim prout erant ij, qui locum inhabitabant Iovis Hoſpitalis.*

A Iove etiam *fulmina Hoſpitalia* exorta prodit Barnabas Briſſonius Lib. I. de formulis p. 127. ubi varia enumerat fulminum genera. Quænam fuerint, explicat Seneca Lib. II. Natural. Quæſt. *Hoſpitalia fulmina quæ ſacrificijs ad nos Iovem arceſſunt, & ut verbo eorum meliori utar, invitant.*

Venus præterea veluti amoris mater hoſpitali titulo honeſtatur. Cicero pro Cœlio: *Huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit.*

Minerva quoq; Hoſpitalis dicta, auctore Pauſania Lib. III. *Quo in loco Parcæ ſunt, ibidem eſt Hoſpitalis Iuppiter, & Hoſpitalis Minerva.*

Caſtori & Polluci pariter hymnus dicebatur ξενισμὸς, quod hoſpitales eſſent, & placida numina, ut Scholiaſtes Pindari docet in Olympijs.

Hinc Theoxenia feſtum erat, ut Pind. Schol. tradit, in quo multi hoſpites confluebant, & hilariter

riter excipiebantur Od. 3. Olymp. alij dictum hoc feſtum volunt, quod Herculi, Caſtori, Polluci, & Hoſpitalibus Dijs fuerit ſacrum, ut refert ibidem interpres, quia cum eſſent tutelares Dei ludorum præfecti ab Hercule videbantur excipere hoſpites advenientes ad ludos.

Lares his accedunt Dij Viales, qui præſunt vijs; quos invocare ſolent qui peregrè proficiſcuntur, & ad viam ſe accingunt, quos in Libro de Donarijs attigimus.

Apollo quoque Theoxenius, ideſt hoſpitalis Deus à Pellenenſibus vocatus cultusq; fuit, apud quos eius Dei Templum, ad quod certamen Theoxonia nomine celebratum fuit; ubi victoriæ eius præmium fuit argentum, teſte Pauſania, ſive ut Pindari interpretes volunt, chlæna veſtis.

Hoſpitalitatis religio.
Cap. VII.

QVANTA eſſet vis hoſpitij, quanta religio, & neceſſitudo apud Romanos, indicat nobis T. Livius noſter Lib. v. ab Vrbe Condita de Timaſitheo Liparenſi loquens, qui Legatos Romanos hoſpitio exceptos, ac Delphos uſque deductos, retro in Vrbem hoſpites reduxerat.

rat. *Hoſpitium* (inquit) *cùm eo S. C. factum eſt, donaque publica data*. Et lib. VIII. de Bel. Maced. Princeps legationis ex poſitis amicitiæ cum Pop. Ro. meritiſque Rhodiorum: *nihil*, inquit, *nobis tota noſtra actione P. C. neque difficilius, neque moleſtius eſt, quam quod cum lumine nobis diſceptatio eſt: cum quo uno maximè regum, & privatum ſingulis, & (quod magis nos monet) publicum civitati noſtræ hoſpitium eſt*. In Verrem ſic eloquentiæ Parens inuehitur, tamquam Hoſpitij violatorem: *Pater aderat Dexio Tindaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus: cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaueras, eum cum illa auctoritate & miſeria videres præditum, num te eius lacrymæ, num ſenectus, num hoſpitij ius, atque nomen a ſcelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit? Sed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani belua commemoro: qui Sthenium abſentem hoſpitem ſuum in reos retulerit?* Cæſar de Hæduis: *Quibus prædijs, calamitatibuſque fractos qui & ſua virtute, & Pop. Rom. hoſpitio, atque amicitia plurimum ante in Gallia potuiſſent; coactos eſſe Sequanos obſides dare*. Et de Germanis Lib. VI. *Hoſpites violare fas non putant: qui qua de cauſa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent, ſanctoſque habent; ijs omnium domus patent, victuſque communicatur*. Immo ſacroſanctum hoſpitium fuiſſe, eiuſque violati nefas, indicat Lib. de bello

Hiſpanico A. Hirtius Panſa: *Eodem tempore tranſfuga nunciavit ex Oppido, Iunium qui in cuniculo fuiſſet, iugulatione Oppidanorum facta, clamaſſe facinus ſe nefandum, & ſcelus feciſſe, nam eos nihil meruiſſe, quare tali pœna afficerentur, qui eos ad Aras & foros ſuos recepiſſent, eosq. hoſpitium ſcelere contaminaſſe.*

Hoſpites adorandi ritus unde fluxerit. *Cap. VIII.*

IMMO ea paulatim crevit Hoſpitum veneratio, ut apud Scythas alioquin barbaros pro Dijs haberentur. Lucianus in Toxari, ſive de Amicitia. Toxarim Scytham hominem Mneſippo Athenienſi exprobanti ſibi, quid Pyladem, & Oreſtem peregrinos atque etiam hoſtes pro Dijs colerent, reſpondiſſe. *Quod Hoſpites erant non Scythæ, id verò nihil obſtat quominus boni viri iudicentur.*

Hoſpites autem eſſe venerandos meritò putabant veteres, tum ne inhumani viderentur, tum quia ſi Dij aliquando ſub peregrinorum habitu ad mortales accederent, tectis ne prohiberentur. Magna itaq; religione Hoſpites adventantes recipiebantur. Sic Iovẽ Licaon Ovidius introducit.

Et Deus humana luſtres ſub imagine terras.
Et VIII. Met. de Iove & Mercurio:

Iuppiter huc ſpecie mortalis, cumque parente
Venit Atlantiades, poſitis caducifer alis.
Mille domos adiere, locum requiemque petentes
Mille domos clauſere ſeræ.

Homerus pariter ſæpius Deos aberrantes finxit. Quod quidẽ convenit cum illo D. Pauli à S. Chryſoſtomo in ſermone de Lazaro receptum. *Sectamini hoſpitalitatem; per hanc enim quidam inſcientes hoſpitio exceperunt Angelos.* Ingreſſi igitur hoſpites excipientes ſupplices adorabant. Id manu fiebat ad os illata; qualiter apud Iuvenalem *à facie iactare manus.* Sic Minutius Felix in Octavio: *Cæcilius ſimulacro Serapidis denotato, ut vulgus ſuperſtitioſus ſolet, manum ori admovens, oſculum labris impreſſit.* Nam is erat adorationis ritus apud veteres. Apuleius in Apologia: *nefas habet adorandi gratia manum labris admovere.* hinc labratum oſculum, & labrata oſcula. Sic numina ſua, ſic Imperatores ſuos adorabant, & Imp. imagines haud minus quam Deorum ſimulacra. Aliquando etiam manu ad os relata ſolebant ſacram Principis purpuram contingere, capite dimiſſo. Adorationis etiam mos erat, adorantes primum manum porrigere, deinde ſtatim ad os referre; quanquam & primum alij contrafaciebant manum

 oſcu-

oſculari, deinde eam verſus illum, quem adorabant protendere conſueverant; unde *oſcula iacere,* & *baſia iactare*. Cornelius Tac. Lib. 1. Hiſt. *Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oſcula, & omnia ſerviliter pro dominatione*. Ita etiam *manu venerari*, & *manu ſalutare*, ut de Nerone Tacitus: *poſtea genuflexus & cœtum illum manu veneratus eſt*. Sic aurigæ flagello populum venerabantur, cum flagellum ipſum oſculabantur. Sic amici tangunt dextram Virgil. Lib. VIII.

Compellere virum, & dextræ coniungere dextram.
Vbi videndus eſt Seruius, dextræ enim coniunctio amoris & hoſpitij ſignum, & propterea hoſpitibus dextra porrigebatur. Cic. pro Deiotaro: *Per dextram ipſam, quam Hoſpes Hoſpiti porrexiſti*. Virgil. XI.

Nec vos arguerim Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hoſpitio dextras.

Quod factum fortaſſis, vel quia dextra validior eſt ſiniſtra, vel quia ſupplicantes & miſeros, quibus favemus, dextera erigere ſolemus. Semper enim dexteram porrigere, eſt auxilium pręſtare. Dextera etiam antiqui ſe mutuò venerabantur: Per dexteram iurabant, tamquam fidei, & virtutis auxilium, & alicui dexteram inijcere, eſt in familiaritatem admittere.

Nec ſolum hoſpites adorabant, ſed excipien-

tes quoque, ut mos eſt Anachoretarum, ijs pedes lavare conſuêrunt. Ita in Vitis Patrum Lib. 11. *Cum aliquem ſibi adeſſe ſenſerunt ſerui Dei, continuò procurrunt obviam, & velut Angelum Dei excipientes adorant, pedes lavant, ad orationem invitant, menſam ponunt, atque omnia ſecundum divinum mandatum complent charitatis officia.*

Inter alia B. Apollonij documenta de Hoſpitalitatis ſtudio, hoc erat: ut adventantes fratres quaſi Domini ſuſcipiamus advẽtum. Addit enim: *Hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me.* Sic enim Abraham ſuſcepit eos, qui homines quidem videbantur Dominus in eis intelligebatur.

Immo Hoſpites adorat Apollonius, oſculo excipit, eorumq́ue pedes lavat, velut in eius vita memoratur: *Vbi autem appropinquare iam cœpimus audita voce pſalmi, etiam ipſe Sanctus Apollonius procedit in occurſum. Et ut vidit nos ſtatim prior adoravit uſque ad terram, & ſurgens oſculo nos ſuſcepit. Vbi autem ingreſſi ſumus Monaſterium, oratione prius (ut moris eſt) data, pedes noſtros proprijs manibus lavit, & cætera quæ ad requiem corporis pertinent adimplevit. Hæc autem facere ei moris erat omnibus adventantibus.* Adorando genua tangebant, quia genua miſericordiæ dedicata erant, ut ait Plinius: unde vota ad genua Deorum ponebantur, ac ſignabant, quemadmodum de

Ve-

Veterum Votis ac Donarijs Cap. v. uberrimè diſſeruimus.

Hoſpitalitas à quibus et in quos potiſsimum exercebatur. Cap. IX.

HOSPITALITAS nectar, ac pabulum humanæ conditionis, & Cl. Virorum delicium pleno iure ab omnibus, & in omnes exercenda. Hi verò Hoſpites, aut erant domeſtici, aut incogniti. Qui domeſtici, erant amici externi, in quos Martialis alluſit Lib. III. Epig. v.

Vnus erit mihi crede ſatis, cui non erit hoſpes.

Hi verò magnis honoribus excipiebantur. Nam ut eorum erat fortuna & nobilitas armis, fiſtulis, buccinis, atque tympanis procul admodum ab urbe partim peditatu, partim equis, & curribus honorificè ijs obviam ibant incolæ, eos expectantes in ampliſſimo loco, ubi ſumma comitate & verbis eos ſalutare, & in urbem ea pompa introducere, eosque ad proprios lares, congregatis amicis deducere conſueverunt. Cui officio, ſi Legati erant, ſeligebantur etiam à Senatu viri grauiores, qui ijs omnia hoſpitalitatis officia prolixè deferrent, convivijsque magnificis, ac muneribus.

Ami-

Amici præterea hoſpites habebant teſſeras hoſpitales vel ſymbola.

Sin autem hoſpites erant incogniti & peregrini, horum quatuor erant genera. Primum nempe Peregrinorum, puta Mercatorum & negociatorum, qui lucri gratia undique convolant, nihil maris pericula vel aſperas vias timentes. Alterum eorum, qui orbis delicias ut luſtrent, vel diſcendi cauſa, longe à patria, à parentibus veluti exules ſpontanei regiones diverſas peragrant, ut ſunt hodie Germani, Galli, Flandri, ac Belgæ, qui propter virtutes ſponte exulant. Vel qui ſacrorum cauſa, & ludorum ſpectacula publica convolant. Tertium eorum, qui publicè à populo, vel à Principe miſſi, legationis cauſa aliunde accedunt. Quartum eorum, qui fortuna, aut caſu aliquò adveniunt. Hi maximè hoſpitio ſunt excipiendi, atque humaniter tractandi. Qui enim eiecti à fortuna, domeſtici nempe teſſeras, ſupplices vittas & ramos habebant. Inde Homerus Lib. I. Iliad.

Stemata habens manibus Phœbi vibrantis ab alto.

Sic Æneas Lib. VIII. Æneid.

Paciferaque manu ramum prætendit Oliuæ.

Prætendere autem ramum, quod faciebant hoſpites peregrini, eſt apud Græcos προτείνειν ϛέφανον; nam coronam ſive ramum prætendentes tange-

bant

bant genua. Petron. Arb. *Infeliciſſimus puer tangebat genua cum fletu, petebatque ſuppliciter.* Solebant enim veteres, cum ſupplicabant, præ manibus coronam habere, ſive Lauri, ſive Olivę. Hoſpites vero ſupplices ſedebant ἐν ἰσχαρᾶ, hoc eſt in foco ante cineres, ut videre eſt apud Homerum, ubi Vlyſſes ante cineres in foco ſedet, quod non placet tandem Minoi ſocio Heroi Echeneo:

ἀλκινο, οὐ μέντοι τόδε κάλλιον οὐδὲ ἔοικε
ξεῖνον μὲν χαμαὶ ἧσθαι ἐπ᾽ ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσιν.

Non equidem Alcinoe id rectum pulcrũq. videtur,
Vt cubet ante focum cinerisq. in ſordibus hoſpes.

Scripſerat enim Homerus ſupra ὡς εἰπὼν κατ᾽ ἄρ᾽ ἕζετο ἐπ᾽ ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι πὰρ πυρί. Sic dicens *Sedet ante focos in ſordibus ignis*. Atque hinc etiam dicta ἰσχάρα ab ἀρῶν, hoc eſt à precibus. Ibi enim preces eiecti hoſpiteſque, ſive miſeri fundebant ad miſericordiam commovendam, unde *aram tenere, ſe ara tueri* apud Latinos. & Iuu. *& cadit ante aram ſummi Iovis, ut vitulus bos.* Loquitur verò Poeta de Priamo, qui ad Aram Iovis à Neoptolemo eſt obtruncatus. Qui verò ſic ante focos in cineribus ſedebant ſupplices Hoſpites ignoti videlicet & eiecti, quibus loqui vetitum obſervat Apollonij Rhodij Scholiaſtes Lib. 4; ſi poſtea cognoſcebantur, adlevabantur & in ſella ſedebant. Hom. Lib. VI Odyſſ.

Atque

Atque manum Rex aſſumens præſtantis Vlyßis,
Erexitq. focis & pura in ſede locavit
Laodomanta iubens ex illa excedere.
Qui latus urgebat patri non carior alter.

Ad hæc ſolemnitatem ludorum innuit Dionyſius Halicarnaſſeus in excipiendis Hoſpitibus per dies feſtos Lib. VII.

Hoſpitum beneficentia patriæ deſiderio poſtponitur Hal. Lib. V. Etruſci à Cumanis cæſi atque in agros Romanos profugientes cum in Vrbem plauſtris comportati omnibus humanitatis officijs foverentur, abiecto patriæ deſiderio apud benefactores remanent. His Senatus locum in Vrbe ad ædificandum dedit, vallem inter Palatinum & Capitolinum colles quatuor fermè ſtadijs protenſam; qui uſque ad ætatem Halicarnaſſei, ut teſtatur, vicus Tuſcus Romana lingua vocabatur.

Ius Hoſpitalitatis.
Cap. X.

HOSPITALITATIS apud veteres ius eo in pretio fuit, ut ſanguinis id nexui præferrent. Hoc autem ſale & menſa contrahi ſolitum. Mutuis quoque muneribus inter ſe homines copulabantur, vel coram, vel per inter

nuncios. Hinc Virgilius Lib. IX Æneid.

Euryalus phaleras Rhamnetis & aurea bullis
Cingula Tyburti Romulo ditiſſimus olim
Quæ mittit dona hoſpitio, cum iungeret abſens
Cedicus.

Cedicus nempe Romulo, cùm abſens eum ſibi hoſpitio vellet iungere, miſit phaleras & cingula bullis aureis, hoc eſt clavis inſignita. Et quidem ius velut hereditarium à parentibus ad poſteros traducebatur, cuius vel contrahendi, vel renovandi & inſtaurandi quænam ratio fuerit apud Græcos Homerus docet ſub Diomedis & Glauci perſona, quos in ipſo prælio paternam hoſpitij neceſſitudinem renovaſſe antea monuimus.

Sic hi media in acie à mutuo conflictu ſibi temperant. Teucer vero Troianus licet cum Priamo eſſet ſanguine iunctus, non dubitavit cum Troianis pugnare ſeq; popularium ſanguine coinquinare. Cætera hoſpitalitatis iura Homerus ſub fabularum involucris deſcripſit. Quam ſacrum ac inviolabile voluerit hoſpitij ius indicavit Aurelius Imp. in Epiſtola militari ad Vicarium ſuum, ubi leges militum decernit: *In hoſpitijs caſtè ſe agant.* Ideoque violatum hoſpitij ius punivit ſeveriſſimè, ut notat Vopiſcus: *Solus omnium militem qui adulterium cum hoſpitis uxore commiſerat, ita punivit, ut duarum arborum capita inflecteret & ad pe-*

des

des militis deligaret, eademq. ſubito dimitteret, ut ſciſſus ille utrinque penderet. Philippus etiam Rex Macedonum, improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti, ſtigmata inſcribi iuſſit, ingratum hoſpitem teſtantia, quemadmodum prolixè narrat Seneca de Beneficijs Lib.4.cap.37.

Iuris autem hoſpitalis caput erat Hoſpites ab aliena vi atque iniuria defendere, præeuntibus etiam animantibus ijs, quibus vis nulla rationis. Nimirum homines hoſpitalia ſervare iura ex avibus cognoſcunt: quid religionis hoſpitibus ſit deferendum, quod obſequium deputandum. Nec quidquam in libris veteris novique fœderis magis inculcatur pijs animis, quam ius hoſpitij. Atque in primis gentium Doctor ad Romanos Cap. v. hoſpitales iubet eſſe Epiſcopos, quorum eſt Chriſti exemplo anniti, ut non ſolum verbo, ſed exemplo alijs præluceant. Quod eius officium luculentius exaggerat Barboſa de Officio & Poteſtate Epiſcopi Par.Prima, T.11. Concl. ix.

Immo Servatorem Chriſtum extremi Iudicij ſententiam ijs benignam pronunciaturum memorant ſacræ litteræ, qui hoſpitalitatis munus in egenos exercuere.

Hoſpitia quamobrem primitus inſtituta.
Cap. X I.

VT peregrinantes & advenę ſuſciperentur, ſplendidum ac heroicum arbitrabantur patere domos hoſpitibus, quin etiam ad Vrbium commendationem atque ornamentum, exteros hoc liberalitatis genere, ut ait Cic. de Officijs, in Vrbe noſtra non egere. Cui ſimile eſt illud Pontani. *Eſt autem non modo privatorum civium, verum etiam Vrbium ipſarum ſumma laus, privatas domos patere peregrè venientibus.* Eſt enim ſpecies publica humanitatis ut hoſpitio peregrinus non egeat. Cuius in ſacris literis atque prophanis exempla paſſim obvia. Nec ſine ſpe præmij, *Tanta namque*, eleganter inquit S. Ambroſius Officior. lib. 2. c. 21. *eſt apud Deum hoſpitalitatis gratia, ut ne potus quidem aquæ frigidæ à præmijs remunerationis immunis ſit. Vides quia Abraham Deum recepit hoſpitio, dum hoſpites quærit? Vides quia Loth Angelos ſuſcepit? Vnde ſcis, an & tu cum Hoſpitem ſuſcipias, ſuſcipias Chriſtum? licet in hoſpite ſit Chriſtus, quia Chriſtus in paupere eſt, ſicut ipſe ait: In carcere eram, & veniſtis ad me, nudus eram & operuiſtis me.*

Gil-

Gillas Agrigentinus omnium qui umquam fuere liberaliſſimus ſpectacula edendo, epulas apparando, annonam in caritate rerum ſubminiſtrando, Virgines dotando, domum ſuam adeò liberalitatis officinæ & hoſpitalitati dicaverat, ut quingentos equites Gelenſes vi tempeſtatis in prædia ſua compulſos, propria impenſa aluerit.

Nec hoſpitia publica ſolum hoſpitibus & peregrinis recipiendis erecta, ſed plerumque ad exercenda maximè circa advenas, & egenos pietatis opera. Ne dicam ad Vrbium ſplendorem. ſublevando nempè cives, qui aliter exteros recepturi eſſent, ubi loca mercenaria deſunt. Optimo proinde conſilio ea non rarò ædificata Principum beneficentia, ad ſui nominis perennitatem, & pietatis ſtudio, quo nec Turcarum Imperatores deſtituti. Immo ſæpius in conſcientiæ ſublevationem dum præter Principes, cives quoque opulentiores, hæredibus orbati, extremo vitæ articulo facultates ſuas Hoſpitali extruendo legant. Quo nullum mortalibus factum dignius: Omnes quippe in hoc Mundo peregrinamur. ***Nec enim*** iuxta Apoſtolum ad Hebræos cap. 11. ***habemus hic manentem civitatem, ſed futuram inquirimus.*** Vnde D. Bernardus in Sermone de S. Benedicto Abbate: ***Peregrinus ad patriam ſuſpirat, ad patriam tendit, veſtitum, & victum habens non vult aliis***

one-

onerari. Beatus planè, qui ſuum ſic agnoſcit, ſic deplorat incolatum dicens Domino. Quoniam advena ego ſum apud te, & peregrinus ſicut omnes patres mei.

Hæc autem locorum privilegia, immunitates Epiſcoporum eſt ſtrenuè tueri, mandato ſacrorum Canonum. Nec eiuſmodi loca tantum advenis & peregrinis Chriſtiana pietate fuerunt exſtructa, ſed Ordines præterea militares Hoſpitaliorum nomine ad eiuſmodi locorum tutelam inſtituti. Plures inſuper Religioſorum Societates advenis, ac peregrinis ſuſcipiendis occupatæ plurimis in locis hodie ſuperſunt.

Hoſpitia Antiquorum, quæ publica, vel privata, declarantur. Cap. XII.

EX honeſtiſſima & humanæ vitæ conſona hoſpitum receptione derivatum eſt loci nomen in quo recipiebantur, Hoſpitalis & Hoſpitale, quod eſt Hoſpitis, ſive quod ad hoſpitem pertinet. Hinc apud Græcos certæ quædam erant ædes peregrinis hoſpitibus recipiendis deſtinatæ, de quibus Plato in Lib. de Leg. etiam præcipit, quæ ab illis ξενοδοχεῖα, ξενῶνες, καταγωγαὶ, ſive καταγώγια, καταλύματα.

Ta-

Tales quoque Romani domus habuerunt in peregrinorum uſum extructas, quas Hoſpitalia vocarunt. Vitruvius ſupra à nobis advocatus Lib. VI.

Hinc Hoſpitale cubiculum apud Livium Lib. I. *Exceptus benignè ab ignaris conſilij, quum poſt cœnam in hoſpitale cubiculum deductus eſſet.* Et Lib. II. *Alij profecti domos nuntij hoſpitalium beneficiorum multos Romæ hoſpitium, Vrbisque charitas tenuit.* Symmachus Lib. III. Epiſt. XIV. *Deos enim facio teſtes has domus, quarum alteram poſtulaſti, iamdudum à me hoſpitibus eſſe decretas.*

Cretenſes etiam, ut teſtis eſt Atheneus Lib. IV. paſſim per totam ſuam Inſulam binas habuerunt ſemper in illis ſyſſitijs extructas domos, unam quam ἀνδρεῖον appellaverunt, alteram in qua hoſpites diverſari, atque dormire ſolebant. Ad Conſtantini ętatem celebre fuit Hoſpitale S. Samſonis ab eodem Imperatore inſtauratum poſtquā ab incendio exuſtum fuit, ut Procopius ad Ædific. Iuſtin. Imp. Lib. I. *Erat Hoſpitale, in quo recipiebantur languidi, & infirmi ſuperioribus annis à religioſo quodam Viro, cui Samſon nomen erat, extructum: reſtabant quædam neque gregarijs militibus ſatis commoda, cætera perierant unà cum templo exuſta, & collapſa. Inſtauravit illud nobile Hoſpitale Iuſtinianus ſtructura ſplendidiore magnificentius, &*

man-

manſionum multitudine multa amplius. De hoc incomparabilis Baronius in notis ad Romanum Martyrologium Die 27. Iunij. Hoc autem fuiſſe primarium, ſub quo alia conſtituta eſſent, quæ in eadem Novella leguntur. 59. cap. 3. Porro huius Hoſpitalis presbyter fuit Mennas, qui tunc temporis erat Epiſcopus Conſtantinopolitanus. Baronius etiam ad Annum 530. *Iuſtinianus Hoſpitia duo ædificavit, unum pro hoſpitibus peregrinis, alterum ut in eo requieſcerent, & refocillarentur pauperes, & ægroti, & hæc in via, qua ad Templum itur Hieroſolymis.* Cui nihil cedit quod ponit Io: Leo Africanus Lib. III. pag. II3. in deſcriptione civitatis Feſſæ. *In hoc oppido ducenta ferè hoſpitia, atque inter hæc maxima, quæ in eminentiori Vrbis parte ſummo Templi ſunt viciniores. Horum quodlibet triplicem habet contignationem: cubicula autem centum & viginti, aut etiam plura. Eſt & cuique ſecus fons cum ſeceſſu, & aquæductus elegantiſſimus, qui ſordes omnes efferunt. Neque unquam maiora ædificia me vidiſſe memini.* Simile quid innuit Lucianus de Syria Dea. *In ſacra civitate (ſacrorum cauſam peregrinantem) publicus Hoſpes excipit. Certi enim uniuscuiusque civitatis Hoſpites ibi ſunt, & quod ex patria cuiuſque venit, id denuò apud ſe recipit.*

In Regno Chinarum Hoſpitia diſpoſita per

vias,

vias, quæ ſingula exercitum quotidie poſſunt exercere, narrat Marcus Polus lib.2. c.20. quod adducit Maiolus in Coll. 23. Cuius generis in Oriente multa, ubi homines & iumenta ſimul in eodem ſtabulo accipiuntur. Quod etiam ſępe ex colloquijs Illuſtriſſimi Equitis Simonis Contareni D.Marci Procuratoris accepi, qui bis ad Othomanicum Imperatorem Oratoris munere functus erat pro Sereniſſima Republica Veneta. Quod non minus ad Imperatorum gloriam pertinet, quam ad peregrinorum commodum etiamſi cultu minori extructa ſint.

Qualia in Vveſpalia etiam obſervans Lypſius, ubi iumenta & homines ſimul hoſpitantur, iſtum gentis morem ſolenni Epiſtola falsè vellicavit: cui Domannus I. C. magnæ auctoritatis diſertè admodum reſpondit. Nec aliter in Saxonia inferiori paſſim in pagis advenæ excipiuntur.

Verum ad privatos etiam hęc conſuetudo tranſijt. Immo apud Reges & Principes partes palatij præſtantiores hoſpitibus adſignantur, quæ Etruſco idiomate *Foreſtarie* vocantur. Quam comitatem imitati fuerunt alij ſuis in ædibus maximeque viri paſſim religioſi, qui in unoquoque cœnobio cubicula hoſpitibus ſplendidiori ſupellectili deſtinarunt. Ea quoque Extraneorum V.C. Imaginibus exornata tradit Pauſanias Lib. vi.

qui ait: *Hoſpitij gratia Suphidij, Lampi, & Ariſtarchi effigies dedicarunt.*

Immo in quibuſdam etiam tranſeuntium hoſpitum memoriæ exſculptæ leguntur. Sic in ædibus Comitum S. Bonifacij Patavij Vir ſplendidiſſimus Co. Hercules, quum tres Cardinales hoſpitio excepiſſet pari fortuna ad Summum Eccleſiæ faſtigium evectos, in maiori triclinio ijs monumentum decreverat, quod fati iniuria intervertit. In ſuperliminari Palatij familiæ Contarenæ ad Brentam qua Patavio Venetias itur, ſupereſt hodie tabella aurata hoc Elogio:

HENRICVS VALESIVS REX
CVM E POLONIÆ REGNO QVOD EIVS
SVMMÆ VIRTVTI MERITO FVERAT
DELATVM IN GALLIAM
CAROLO FRATRE IX REGE
VITA FVNCTO
AD PATRIVM ET AVITVM IRET
HAC ITER FACIENS
VLTRO AD HAS ÆDES DIVERTIT
TOTA FERE ITALIA COMITANTE
ANNO SALVTIS M.D.LXXIIII.
VI. CAL. SEXTIL.
TANTÆ HVMANITATIS MEMOR
FEDERICVS CONTARENVS D. M. PROC.
FVNDI DOMINVS M. P.

Nec

Nec factum reſtituitur vetuſtatis exemplo. Nam & in Tuſculano Brixienſi hoc extat monumentum:

D. M.
IMP. CAESAR. PRO. SALVTE
DIVAE. CORNELIAE
VIVENTE. M. TVLLIO
ET. L. CRASSO. ET. PETRONIO
SCEVOLA. . . . VIR
HOSPES. ERAT. CAESAR
CORNELIAE. Q. PATER.

De prima Hoſpitum exceptione. *Cap. XIII.*

INTER officia hoſpitalitatis primum erat *ἀσπασμὸς*, hoc eſt ſalutatio atque exceptio, ſive invitatio peregrinorum blanda & humana, partim verbis, partim geſtibus quibuſdam conſtans: ut interiores animi affectus demonſtrarentur, nec ferrent peregrinum procul à foribus eſſe; ſed ei obviam irent, & exciperent advenientem hac formula: *Salve hoſpes*. Deinde apprehenſa dextera in domum ducebatur: onera, ſi quę geſtabat, ei mox levabantur. Iumentis pariter proſpectum fuit. Prima potiſſimum cura fuit,

hoſpites de via plerumque feſſos molliter collocare: atque in Orientalibus regionibus, ſicut ex ſacris literis monui, Hoſpites lavare & ungere. Quod hodieque apud Turcas fieri, auctor mihi Eruditiſſimus Ioannes Vveſlingius celebris Anatomicus Patavij, diu in Ægypto moratus. Lavabantur autem pedes, ut pulvis in via contractus excuteretur. Ita Vlyſſi apud Homerum. Et quidem priſcos Hoſpitibus præbuiſſe aquam calidam ad abluendum corpus ac pedes, gelidam manibus, indicat illud Martialis:

Calida gelidaque miniſter.

Et Horatius Serm. Lib. 1. Sat. 1v.

Sæpe tribus lectis videas cænare quaternos,
E quibus unus avet quavis aſpergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam.

Item Serm. Lib. 2. Sat. 2.

------- nec ſic ut ſimplex, Nævius unctam
Convivis præbebit aquam.

Vbi præbere aquam, eſt convivio excipere. Convivator enim ad hoc balneum calefaciebat. Quod Lyricus Carm. Lib. 3. Ode 19 dixit: *Aquam temperare ignibus*. Et qui domi non habebat balnea, conducebat Hoſpitem ad balnea ijſdem magnificentia publicè parata: Sic legimus Romæ L. Octavium lavationem gratuitam Hoſpitibus & adventoribus inſtituiſſe.

L. OCTA-

L. OCTAVIO. L. F. CAM
RVFO. TRIB. MIL. LEG. IIII.
SCYTHICAE. PRAEF. FABR
BIS. DVOMVIRO. QVINQ. EX
S. C. ET. D. D. AVGVRI. EX. D. D.
CREATO
QVI. LAVATIONEM. GRATVITAM
MVNICIPIBVS. INCOLIS
HOSPITIBVS. ET. ADVENTORIBVS &c.

Sed elegantius ex Lapide apud Zagarollum:

C. AVRVNCEIVS.......
COTTA
COLONIS. INCOLIS. HOSPIT.....
ADVENTORIBVS. SERVISQ.....
EORVM
LAVATIONEM. EX. SVA. PECVNIA
GRATVITAM. IN. PERPETVOM
DEDIT

Parabantur etiam veſtes aliquando, ſi ijs indigerent, deinde epulę, ut refocillarentur; inter quas moris erat, illos blandis verbis ad cibum & potum capiendum adhortari. In menſa verò ſal & vinum primas tenebant. Salis enim conſortio res contrahi ſolitæ. Hinc Æſchines in oratione de perperam obita legatione: civitatis ſalem publicamque menſam ait ſe plurimi facere. Sal enim ante cibos apponebatur veluti amicitiæ ſymbolum, ut

reijs eſt Euſtathius in Il. & Cœl. Rhod. Antiqu. Lib. XI I. c. I. Sic apud Germanos acceptus à propinante cyathus adimit omne ius agendi iniuria. Quod autem ſal hoſpitale agnoverit divinum Euſtathius apparet ex ſupplicationibus, in quibus quædam ſcribit ex ſale compoſita. Poſt cœnam, vel prandium ſine tædio rogabantur; cuius rei cauſa venirent, aut quanam re indigerent. Ita Dido Æneam excepit apud Virgilium Lib. I. Æn.

Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa.
Nunc, quibus Auroræ veniſſet filius armis,
Nunc, quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles.
Immo age, & à prima dic hoſpes origine nobis.

Hoſpitum, ac Legatorum peregrè venientium, itemq; exſulum tractatio. Cap. XIV.

AD maiorem urbanitatem erga hoſpites ſolebant veteres dare ſublimiora domus loca. Didymus ad Homeri Odyſſ. id factum notat hoſpitibus, ut melius exciperentur ac quieſcerent.

Alij habebant cubicula hoſpitibus dicata. Et qui hoſpites exſpectabat, amicos & agnatos invitabat ad eos honorandos. Ædes ſuas pretioſa ſupellectili ornabat, vaſiſq; argenteis, imaginibus,

ut omnia fulgerent. De tergenda domo in adventu hoſpitis Iuvenalis:

Verre pavimentum: nitidas oſtende columnas.
Hæc omnia infra, ubi de moribus Græcorum, & Romanorum. Excipiebantur etiam ruri, ſed non invitis agri dominis. Quem morem fuiſſe veteribus oſtendit Columella rei Ruſticæ Lib. XII. cap. III. ubi meminit eorum, quibus ad hoſpitium adventum utitur. Id tamen villico non fuiſſe uſque liberum ſine domini licentia conſtat ex eodem Lib. XI. c. I. *Hoſpitem niſi ex amicitia domini quam rariſſimè recipiat.* Multum ſalutare ad rei familiaris incrementum. Hoſpites igitur non excluſerunt priſci, ſed paraſitos: In quam rem Cato de Re Ruſt. cap. V. de Villico: *Paraſitum ne quem habeat.* Libertum ſanè advenientes hoſpitio excepiſſe, refert Merula apud Varronem Lib. III. cap. II. *Scriba librarius libertus eius, qui apparuit Varroni, & me abſente patrono hoſpitio excipiebat.* Hoſpitabantur in hortis, & in eos invitabantur. Quod Seneca lepidè ſignificat in Epiſtola XXI. *Hoſpes hic benè manebis, hic ſummum bonum voluptas eſt, paratus erit iſtius domicilij cuſtos hoſpitalis, humanus, & te polenta excipiet, & aquam quoque largè miniſtrabit.*

Hoſpitalitatem etiam ſuam in hortis ſic memorat Martialis Lib. IV. Epigr. LXIIII.

Hoc

Hoc rus, ſeu potius domus vocanda eſt,
Commendat Dominus: tuam putabis:
Tam non inuida, tamque liberalis,
Tam comi patet hoſpitalitate.
Credas Alcinoi pios Penates
Aut facti modò diuitis Molorchi.

Alcinoi pietatem qua Vlyſſem hoſpitem excepit multis deprædicat Homerus. Herculem verò à Molorcho hoſpite exceptum Tibullus monumentis reliquit.

Inter peregrinantes autem præcipui ſunt Legati, alijque illuſtrioris fortunæ, dignitatis, & auctoritatis viri, tum politici, tum Eccleſiaſtici, quibus meritò inter alios omnis generis honores ſunt deferendi. Viris autem Illuſtribus undique occurrunt vel clientes, vel amici, vel ipſi oppidorum Domini, hodieque Vrbes ipſæ ſplendidæ, ac profusè ijs tractandis: Legatis cum primis feſtivè, & maiori civium comitatu, quibus in lætitiæ ſignificationem obviam itur, eoque magis, quo fuerint Legati Principum amicorum. In eorum gratiam deliguntur à Senatu viri nonnulli celebriores, & illi potiſſimum, qui cum advenis illis vel moribus, vel vitæ genere atque profeſſione ſunt quodammodo coniuncti; adſunt etiam Conſules & Præſides. Hi publico nomine illos honorificè ſalutant, omnia illis humanitátis atque hoſpitalitatis offi-

cia deferunt ac pollicentur. In Vrbem introductos in ædes ſplendidas conducunt, ubi unà cum illis epulantur, illosq; honeſtis humanisq; colloquijs exhilarare ſtudent. Quod ſi forſitan apud aliquem civem divertunt, illuc munera publica mittunt, inter quæ vinum honorarium. Eundem morem apud Romanos fuiſſe, Iſidorus indicat: *Honorarium vinum quod Regibus & potentibus honoris gratia offertur.* Hinc publico convivio excipiuntur, & ſi diutius morantur, ludi quoque & choreæ illuſtrium matronarum, ac omnis generis ſpectacula in illorum gratiam eduntur. Per Vrbem ædificia aliaq; viſu digna ſpectatum magno comitatu deducuntur. Coronabantur etiam priſco more capita Legatorum verbenis. Nimirum talis Legatio inter ipſos hoſtes erat veluti quædam pacis ſequeſtra. Quamquam & Legatos olea velatos, ſicut & pacem petentes legimus. Virgil. 7. Æneid.

Centum oratores auguſta ad mœnia regis
Ire iubet ramis velatos Palladis omnes.

Neque enim Legati ſtatim negotia tractabant, ſed per aliquot dies antea munuſcula diuidebant, accipiebantq; ut fecit Iaſon in patriam reverſus. Nam teſte Pindaro per quinque dies verſatur circa negotia, tandem die ſexta conſanguineos de re, ob quam venerat, admonet. Sic etiam Bello-

rophon apud Homerum à tempore, quo exceptus erat, poſt aliquot dies literas tradit Regi Solymorum. Apud eumdem pariter Glaucus & Diomedes colloquuntur; quod à Viris doctis non eſt obſervatum, ſuntque alia huius rei exempla apud Homerum.

Romanorum erga Legatos Hoſpitalitas profectò inſignis fuit, tantaq; liberalitate in excipiendis, ut per urbanum Quæſtorem publicum hoſpitium & munera, quæ Lautia dicebantur, ſæpe etiam commeatus large & hoſpitaliter, & veſtimenta publico nomine præſtarent. Quod pluribus comprobare poſſumus, & præſertim ex Valerio Maximo Lib. v. Cap. 1. *Ante omnia humaniſſima & clementiſſima Senatus acta referam. Qui cum Carthaginenſium Legati ad captivos redimendos in Vrbem veniſſent, protinus illi nulla pecunia accepta, reddidit iuvenes, numerum duum millium & ſeptuagintarum quadraginta tribus explentes.*

Sic etiam Senatus cum ad gratulandum ſibi Pruſiam Bithyniæ regem, Perſæ defuncto, venire audiiſſet, obviam illi Pub. Cor. Scipionem Quæſtorem Capuam miſit: cenſuitq; ei domus Romæ quam optimè conduceretur, & copiæ non ſolum ipſi, ſed etiam comitibus eius publicè præberentur.

Sed

Sed creſcente Imperio Romano, cum undique ſociorum Legati ab exteris Romam confluerent, ſublato immoderato ſumptu in ijs excipiendis, decretum eſt, quod Legati Regum, Municipiorum, & Coloniarum ad ædem Saturni diverterent, ibique apud Præfectos ærarij nomina darent & literis adſcribi deberent, & quum commodum foret noſcendi ſingulorum poſtulatis Senatus daretur, & poſt mandata ſinguli ad ſuas Provincias mitterentur. Cur verò ad Saturni Templum? Aliqui factum putant, quia Saturnus, cum eſſet peregrinus, hoſpitibus gauderet. Alij ut eorum nomina in publicas tabulas referrentur. Apud ædem Saturni erat ærarium publicum.

Legatis verò externorum Principum, ſeu alterius gentis antequam admitterentur, exploratores, ſeu aliquis ex minoribus Magiſtratibus obviam mittebatur, qui & quæ peterent inquirerent, poſtea in æde Apollinis extra Vrbem, aliquando in æde Bellonæ Senatu habito, eorum poſtulata noſcebantur, quos, ſi videbatur, admittebant.

Bellonæ enim Templum ideò extra Vrbem conſtructum erat, quia quos Deos vi ſua veteres obeſſe putabant, in Vrbem diutius non admiſere. Sic ædes Vulcani & Martis: Sic Veneris Erycinę extra Collinam magna mole extructę fuerunt,

ne libido invaleſceret. Vitruvius Lib. I. cap. VII. *Extra Vrbem Veneris Fanum ideò collocatum, uti non inſueſcat in Vrbe adoleſcentibus, ſeu matribus familiarum Venerea libido.*

Refert Livius Lib. x. de Legatis Maſſiniſſæ, Prætor in ſingulos dona ne minus quinum millium, comitibus eorum millibus æris, & veſtimenta bina Legatis ſingula comitibus.

Severus Imperator, ut conſtat ex Flavio Vopiſco, Legatis ſeptuagenos vicenos aureos dedit, eoſdem præmiſit, facta poteſtate, ſi qui vellent remanere, ac ſecum Romam redire. Quæ munera Legatis & Hoſpitibus Illuſtribus miſſa Xenia & apophoreta vocabantur, etiamſi alijs placeat Legatis Lautia: Xenia quæ à privato privatis hoſpitibus & amicis offeruntur. Hinc Martialis Lib. XIII. Xenia nuncupat carmina Amicis loco Xeniorum miſſa.

Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mitto.

Reges Perſarum è Legatis unicuique talentum Babylonicum argenti dabant. Talenta verò fuiſſe duas phialas argenteas; item armillas & acinacem & torquem. Hæc autem univerſa mille Daricis æſtimata, & preterea ſtolam Medicam, quam Dorophoricam appellant. Auctor Ælianus Lib. variæ hiſtoriæ.

Legatos etiam largioribus poculis invitare ſole-

lebat Bonoſus ex Flavio Vopiſco. *Nam Legati Barbarorum undecunque gentium veniſſent ipſis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per vinum cuncta cognoſceret.* Vnde meritò Aurelianus Imperator de eo dixit, *Non ut vivat natus eſt, ſed ut bibat.*

Nec Italis Principibus quidquam Legatis ſplendidè excipiendis deeſt. Neque enim diſcedunt ab ijs niſi honoribus & donarijs onuſti.

Turcarum quoq; Imperator excipiendis Oratoribus Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ, & aliorum Principum inſigni magnificentia utitur, dum illis precioſas auro pictas veſtes tribuit, quibus ornati comparent, quandoquidem nemo niſi Regis munere ornatus admittitur.

Extorres quidem rerum conſilijq; inopes ſub tectum recipere non minimum humanitatis officium cenſetur: interdum tamen id periculi plenum, ſi graviſſimis Principum comminationibus vetitum. Saturnum errantem atque inopem Ianus excepit. Cuius rei argumenta ſunt numi veteres, in quibus eſt cum duplici fronte Ianus, & in altera parte navis. Lactantius auctor de falſa relig. Lib. 1. c. 13.

In Æthopoia Theodori Cynopolitæ, cuius notitiam Latinamque conſuetudinem Eximio Viro Leoni Allatio grata debet poſteritas, ad Demoſthe-

ſthenem verba ſunt Æſchinis. *Quid mihi hoſpitia exhibes, qui rerum domeſticarum hoſpitem reddidiſti?* Extorris quippe fuerat ille. Proinde ſe rerum domeſticarum peregrinum ait, fortique animo illudit eius operam, quem ſibi adverſum fuerat expertus tanti mali cauſam.

Quinimmo non ſolum hoſpites, verum & hoſtes non temnenda comitate acceptos auctor Cornelius Tacitus Annal. 14. *Nec multo poſt Legati Tigranocerta miſſi patere mœnia afferunt, intentos populares ad iuſſa. Simul hoſpitale donum, coronam auream tradebant.*

De Omine in Hoſpitum adventu. *Cap. XV.*

ITA religiosè priſci Hoſpitalitatem coluere, ut etiam bona auſpicia malis depellendis ex adventu hoſpitum arriperent. Cuiuſmodi ad Quartanam profligandam apud Plinium Valerianum Lib.3.c 6. legitur: *Panem, & ſalem in linteo de Lyco liget, & circa arborem licio alliget, & iuret per panem, & ſalem: craſtino mihi hoſpites venturi ſunt, ſuſcipite illos. Hoc ter dicat.* Quem locum hactenus corruptum ſic reſtituit Ioannes Rhodius: *Panem, & ſalem in linteo licio deliget,* &c.

Pa-

Panem & ſalem menſis ſacrum fuiſſe conſtat ex Plinio, qui Lib. 31. cap. 7. ait veteres ſalem cum pane & caſeo eſitaſſe.

Iſtius autem religionis adhuc veſtigium eſt apud Germanos, qui iurant per ſalem & panem. Nec prætereundum quod Maximus Planudes in Vita Æſopi narrat, ob hoſpitalitatem linguam ipſi ſolutam.

Apparatus Hoſpitalitatis circa Viatores: ubi de Teſſeris, & Symbolo. *Cap. XVI.*

VNIVSCVIVSQVE fortunæ ac conditioni reſpondebat apparatus in excipiendis hoſpitibus. Omnia verò humanitatis plena ſumptibus honorificis fiebant. Hoſpitij maieſtatem præ cæteris inſigniter augebant precioſa ædium ſupellex, Virorum Clariſſimorum comitatus, & munera accedentibus oblata. Quæ omnia breviter tangit Vitruvius Lib. VI. cap. X, ubi de Xenijs: *Nam cùm fuerunt Græci delicatiores, & à fortuna opulentiores, hoſpitibus advenientibus inſtruebant triclinia, cubicula, cum penu cellas: Primoque die ad cœnam invitabant, poſtremo mittebant pullos, oua, olera, poma, reliquasque res agreſtes.*

Ideò

Ideò pictores ea, quæ mittebantur hoſpitibus, picturis imitantes Xenia appellaverunt. Ceterum mos erat Teſſeram dare hoſpitibus ſemel receptis dimidiatam; quam quicumque attuliſſet ad hoſpitem, continuè agnoſcebatur, hoſpitio receptus, tamquam amicus & vetus hoſpes. Quod ius neceſſitudinis, quoniam ad poſteros tranſibat, teſſeram hoſpitalem diligenter obſervabant. Plautus in Pœnulo:

Ego ſum ipſus, quem tu quæris. P. *Hem quid ego audio?*
AG. *Antidamæ gnatum me eſſe.* P. *Si ita eſt Teſſeram*
Conferre ſi vis hoſpitalem, eccam attuli.
AG. *Age dum huc oſtende, eſt par probè, nam habeo domum.*
P. *O mi hoſpes ſalue multum, nam mihi tuus pater.*
Pater tuus ergo Hoſpes Antidamas fuit.
Hæc mihi Hoſpitalis teſſera, cum illo fuit.
AG. *Ergo hic apud me hoſpitium tibi præbebitur.*

Tabulas verò Hoſpitales Teſſeræ diviſæ loco etiam geminas fuiſſe fabrefactas apertè monſtrant in ædibus Farneſianis, quæ ſervantur Græci idiomatis æneę. Quas Benedictus Hegius apud Georgium Gualterum in Siciliæ monumentis ſic Latinè reddidit.

SVB SACERDOTE
NYMPHODORO PHILONIS F.
CVM SENATVS ADESSET
PRAESIDE TRIBV
HYLLEORVM PRAETORE
DIOCLE DIOCLIS F.
SCRIBA HADRANIONE ALEXANDRI F.
DECRETVM DIE BIMESTRIS CARNEI EXEVNTIS
OMNINO DE PVBLICO HOSPITIO
DEMETRIO DIODORI F. SYRACVSANO
PLACVIT POPVLO SENATVIQVE
POSTQVAM NVNCIAVERE LEGATI
ROMAM PROFECTI
PASION PASIONIS F. COTETIS N.
ET THEODORVS THEODORI F. XENIAE N.
DEMETRIVM DIODORI F. SYRACVSANVM
MVLTO AC MAGNO EMOLVMENTO FVISSE
NOSTRO POPVLO
ET MAGNORVM COMMODORVM AVCTOREM,
ACRAGANTINIS VERO CVM PATRIVM EST
ET ACCEPTVM A MAIORIBVS BONIS VIRIS
ET DEFENSORIBVS NOSTRI POPVLI
DIGNOS HABERE HONORES
QVOD FELIX FAVSTVMQVE AC SALVTARE
POPVLO ACRAGANTINORVM
DECERNI PVBLICVM HOSPITEM ET AMICVM
DEMETRIVM DIODORI F. SYRACVSANVM,
VT CVNCTIS CLARVM SIT POPVLVM ACRAGANTINVM
SCIRE GRATIAS REFERENDI DIGNAS,
BENEFACERE STVDENTIBVS
HOC AVTEM DECRETVM IN TABVLAS
AENEAS DVAS INCISVM
VNVM SVSPENDERE IN HOC BVLEVTERIVM
AT ALIVD DARE
DEMETRIO DIODORI F. SYRACVSANO
MONVMENTVM
ERGA POPVLVM BENEVOLENTIAE.
QVAESTORES SVMPTVS QVI PRAESCRIPTI,
ET QVICVNQVE TANDEM NECESSE SVNT
ET SVMPTVS FACERE
INQVE RATIONES REFERRE
EIVS SENTENTIA
IN CONCILIO OMNES.

Altera de publico hoſpitio, & benevolentia Diodoti F. Syracuſano, & Nepotibus ſuis.

SVB SACERDOTE
ICETA ICETÆ F.
ARCHONTIBVS DEEREO, ET COTETÆ
PLACVIT SENATVI
ET POPVLO MELITÆORVM,
QVONIAM DEMETRIVS DIODOTI F. SYRACVSIVS
SEMPER BENEVOLVS EXTITIT
ET PVBLICIS NOSTRIS NEGOTIIS,
ET SINGVLIS CIVIBVS
AVTHOR BONI
SÆPENVMERO FVERIT
BONÆ FORTVNÆ CENSERI
DEMETRIVM DIODOTI F. SYRACVSANVM
HOSPITEM ESSE
ET BENEFICVM
POPVLI MELITÆORVM
ET NEPOTES EIVS
VIRTVTIS EIVS ET BENEVOLENTIÆ
QVAM CONTINVO
EXHIBET IN NOSTRVM POPVLVM
HÆC VERO PVBLICA HOSPITALITAS INSCRIBATVR
ÆNEIS TABVLIS DVABVS
ET VNA DETVR
DEMETRIO DIODOTI F.
SYRACVSANO.

Teſſera porrò, quam nos Itali *Taglia* vocamus, *κάλαμος* dicitur à Græcis, & *καλάμη*, quæ palea propriè. Ad ξ Odyſſ. Didymus:

ἔστι καλάμη ἡ ὑπὸ στάθμη τοῦ ὑπολειπομένου σίτου.

eſt calame quod reſiduum frumenti remanet, unde *romper la paglia* dicunt pueri apud Italos, quod eſt amicitiam ſcindere.

Erant enim Teſſeræ fruſtilla lignea, auctore Turnebo Adverſ. lib. 29. c. 26. certa inſignita & notata forma, quæ dabantur ijs, quibus facultas petendi erat frumentum publicè: & à verbo Græco *τέσσαρα* dictum putatur.

Teſſera quoque lignum erat complanatum, in quo numeri deſcribebantur: quod & *Talea* dicitur, unde Teſſeræ pro talis ſæpius uſurpatę, quæ Teſſeræ Luſoriæ vocabantur.

Apud veteres Teſſerarum novem reperiuntur genera. Teſſera nempe Frumentaria, Numaria, Militaris, Hoſpitalis, Comitialis, Theatralis, Convivalis, Luſoria, & Negotiaria.

Frumentaria, ut nuper monui, eſt ſignum, quo exhibito unuſquiſque Frumentum pro portione accipiebat a Principe. De qua Iuvenalis:

Summula ne pereat, qua vilis teſſera venit
Frumenti.

Et Perſius:

Scabioſum teſſerula far

Poſsidet.
De diviſione frumenti & teſſeris Suetonius in Aug. c. 40. *At ne plebs frumentationum cauſa frequentius à negotijs avocaretur, ter in annum, quaternum menſium teſſeras dare deſtinavit.* Et c. ſeq. *Frumentum quoque in annonæ difficultatibus ipſe leviſsimo, interdum nullo pretio, viritim admenſus eſt, teſſerasq. numarias duplicavit.* Gratis enim ex Clodij rogatione frumentum populo dividebatur. Hinc Iſidorus: *Teſſeræ ſunt quibus frumenti numerus deſignabatur.* Quod quidem ſæpe Imperatores honoris cauſa facere ſolitos ex numiſmate Nervæ patet, in cuius adverſa parte eſt modium menſura frumenti, in quo ſpicæ frumenti hoc titulo:

PLEBI. VRBANAE. FRVMENTO CONSTITVTO. S. C.

Et Maximini aliud, in quo Imperator ſpectatur cum Teſſera, & hac inſcriptione:

LIBERALITAS. AVG. S. C.

Panis gradilis & civicus olim diſtributus pariter per teſſeras in Foro de gradibus, quibus Valentinianus, & Valens Imperatores infigi iuſſere titulum æneum, qui panis modum & nomen percipientis continebat, ut uidere eſt in Theodoſij Codice L. v.

De annonis civicis ſimiliter vinum & oleum

de

de publico accipiebatur. Quam conſuetudinem ab Heraclio Imperatore ſublatam eruditè monuit Claudius Salmaſius in notis ad Flav. Vopiſcum.

Huius procul dubio cenſus eſt calculus ex gypſo ſua magnitudine à me cum alijs delineatus, in Binacotheca Ioannis Rhodij utrinque ANTONINI AVG. titulo ſpectabilis, quam ab athleticis non multum abeſſe indicavit L. Pignorius, nondum tamen explicuit.

Huius autem Teſſeræ, quæ, non tam dignitatum titulis, quàm ſingulorum meritis data, erat civica, in hæredes emolumenta iuris ſanguinis transferre licuit vel extraneis vendere veluti Iac. Gutherius oſtendit de Offic. Domus Aug. Lib. II. cap. XI. De qua Paulus Iuriſconſultus civis noſter L. Titia Seio. D. de Leg. 2. *Titia Seio Teſſeram frumentariam comparari voluit.* Ideſt annonam civilem. Nec aliter intelligendus eſt Lypſius Elect. I. cap. VIII. quando affirmat Teſſeras Frumentarias olim venditas.

Teſseræ Numariæ, qua ſumma numorum præſcripta repræſentari ſolet, cauſam Dion indicat: *Permultos Domitianus, dum imperaret, bonis atque fortunis iniuſtè ſpoliaverat, quibus per vim ablata reſtitui dumtaxat ea voluit, quæ in aula reperta fuiſſent. Ad ſuſtentandum civium vitam decies &*

quin-

quinquagies centena millia numum erogavit, et quoſdam Senatorij ordinis deligit, qui agros emerent, eoſque egenis dividerent. Commune ferè Imperatoribus Teſſeras Frumentarias & Numarias populo dare.

Hunc morem ſecuti noſtri Cives Patavini ſunt, dum publicè pauperibus ad charitatis ſubſidia in exſecutionem piorum Legatorum ad feſtum Sanctiſſimi Natalis, & Paſchatos numi ærei circulares ſuis ſignata notis vulgo *Bolle* diſtribuuntur: quos quicunque diſpenſatoribus adfert, modo panem, modo farinam, modo vinum, modo denarios accipit.

Teſsera Militaris, quę aliquando pro ſigno dabatur euntibus ad bellum. Virgilius Lib. VII. Æneid. 128.

------ *It bello teſſera ſignum.*

Et Livius Lib. VII. *Ceteris omnibus dari teſſeram iuſsit.* Hinc Luctatius Gram. ad Lib. VII Thebaidos Statij, *Teſſeram bellorum ſignum ut hoſpitalem teſſeram diximus.* Polybius πλατεῖον appellat, quod taleola eſset, vel tabella lata inſcripta: ſed & ξυλήφιον ab eodem vocari videtur. Itaque ut ut mutata forma & interpolata multis fortaſse modis, nomen tamen retinebat. Sed ea voce tandem figura ſenum laterum cenſeri cœpit, quæ teſte Macrobio in Somn. Scip. Lib. 2. cap. 2. Græco

no-

nomine cubus dicitur. Quin & teſseras quas ſpargebant Imperatores ſpheria, ideſt globulos, vel pilulas Dion in Nerone & Tito appellat.

Itaque Teſsera militaris, qua in alveolo ludi conſuevit, Iſidoro teſte, quadra ex omnibus partibus, Græcè Κύβος præceptum notat Ducis, quo exercitus vel ad aliquid opus, vel ad bellum movebatur. Vnde Teſserarij Vegetio auctore erant, qui Teſſeras per contubernia militum nunciabant. Ita Servius ad VII. Æneid. *It bello teſſeram ſignum*, ſymbolum bellicum, quo ad pugnas exeuntibus datur confuſionis evitandæ cauſa. Eamque Vegetius duplicem facit, Vocalem, & Mutam. Vocalis ea eſt, quam hodie circitores flagitant vulgò *il nome*, Teſſeram nempè diſciplinæ militaris poſtulabat ſymbolum bellicum, & ſignum Tribuno datum ab Imperatore, quo ſocij milites dignoſcebantur àb hoſtibus. Cyri maioris Teſſera fuit, Xenophonte Lib. 3. auctore, *Iuppiter belli ſocius, & Dux*; Minoris, *Iuppiter Servator, & Victoria*. Eam fuiſse in caſtris D. Cæſaris narrat Appianus Lib. 2. *Venerem genitricem*. Aliquando *Felicitatem*, auctor eſt Hircius, *& Victoriam*. Apud Neronem *Optimam matrem* refert Suetonius in eius Vita cap. 9. *Primo Imperij die ſignum excubanti tribuno dedit Optimam matrem*. Pompeius Magnus elegit ſignum *Herculem invi-*

ctum;

TESSERÆ ANTIQVORVM
POLYNICES
ASCANIO·F.
CLAPHYR
ANDRAE·M·I·F
MANLIVS
SP. K. IAN.
LENT. M MES. COS
DEMETRIVS
ANTONINVS
AVG·
ANTONINVS
AVG·
SP. K. APR
FAVSTVS
PILOMVSVS· PEPELI
SPECTAVIT

ctum; & alter iuvenis *Pietatem.* In Antonij & Marij exercitu *Lar Deus* ſignum fuit, Servio teſte ad VII. Æneid. In exercitu Syllæ *Apollo:* quod idem ſibi elegit Brutus in Philippis, ut ex Plutarcho in eius vita patet. C. Caligula Caſſio tamquam molli ſignum dedit *Priapum, & Venerem,* ex Suetonio cap. 56. Severo Septimio placuit, *Laboremus,* & Pertinaci, *Militemus.* Aurelianus, ut refert Flavius Vopiſcus, ſignum exercitui appoſuit, *Manum ad ferrum.* Antiochus cognomento Soter adverſus Galatas exercitum ducens, ſignum dedit, *Bene Valete.* Refert Cedrenus: *Quinto Anno ſeditio facta eſt, cui à Teſſera nomen eſt Nica, ideſt vince.* Vegetius Lib. 3. cap. 5. ſcribit, nonnullis fuiſſe Teſſeram, DEVS NOBISCVM. Quam noſtro quoque ſeculo poſtremis Germaniæ bellis integro exercitui à Ducibus, & Regibus commendatam novimus.

Mutæ apud Turnebum Adverſarior. Lib. 30. cap. 35. duæ memorantur Teſſeræ belli & pacis: ſcilicet lignea fruſta, vel tabellæ ligneæ, quibus nomen pacis & belli inſcriptum erat. Sic Pomponius de Origine Iur. L. 2. *Q. Fabius ad Carthaginenſes miſſus Legatus, cum eſſent duæ Teſſeræ poſitæ, una pacis, altera belli, arbitrio ſibi dato, utram vellet Romam referre, utramque ſuſtulit, & ait: Chartaginenſes petere debere utram vellent ac-*

cipere. In hunc ferè modum Gellius Lib. 10. c. 27. *Q. Fabius Imperator Romanus dedit ad Carthagi- nenſes epiſtolam, ubi ſcriptum fuit, Populum Roma- num miſiſſe ad eos haſtam & caduceum ſigna duo bel- li aut pacis*. Et paulo poſt: *Marcus autem Varro non haſtam ipſam, neque ipſum caduceum miſſa dicit, ſed duas teſſerulas: in quarum altera caduceum, in altera haſtæ ſimulacra fuerunt inciſa*. Indis verò anchora erat pro caduceo ex Philoſtrato in vita Apollonij Lib. 3. cap. 3.

Teſſera itidem hoſpitalis, ſive hoſpitij fuit, quam hoſpites, eorumq; liberi ſecum ferebant, ut facilius à veteribus & paternis hoſpitibus agno- ſci poſſent. Quæ præſentis potiſſimum eſt inſti- tuti. Luctatius loco pridem memorato: *Veteres quoniam non poterant omnes hoſpites ſuos noſcere, teſ- ſeram illi dabant, quam illi ad hoſpitia reverſi oſten- debant proprio hoſpiti. Unde intelligebantur hoſpites.*

Huius formam Euripidis Scholiaſtes in Me- deam optimè deſcribit. Qui hoſpites invicem fieri volebant, ἀστράγαλον, hoc eſt talum quendam diſcindebant in duas partes æquas; unam ij, qui hoſpitium præbebant ſibi retinentes; alteram dantes ei, qui hoſpes fieri ſolebat: & ſi contigiſſet de cætero, uti alter alterius hoſpitium ſubiret, producentes dimidium tali renovabant iura ho- ſpitalia.

Ta-

Tales ſunt binæ ex oſse, annorum ſitu veluti petrefactæ ſublutei coloris, iunctæ forma rotunda, & parte interiore hoſpitum nominibus inſcriptæ in Muſeo amiciſſimi noſtri Ioannis Baptiſtæ Caſalis nobilis Romani; cui plurimum debemus & obſequium perenne de inſigni humanitate, qua nos ille proſequutus eſt, cum Vrbani IIX Sum. Pontif. beneficentia Epiſcopatu Æmoniæ ornaremur.

POLYNICES
ASCANIO. F.

CLAPHYR
ANDRAE. M. I. F.

Ipſius verò hoſpitij ſymbolum, ſive teſseram apud Lingones fuiſſe dexteram narrat Cornelius Tacitus Lib. XVII.

Teſseræ Hoſpitali non immerito accenſebitur, quam domeſtica plerunque ſuppeditavit neceſſitudo, Amatoria, in monumentis Danicis Lib. 27. à Cl. Viro D. Olao Vormio Virgulæ eroticæ titulo accuratè deſcripta. *Bacillus*, inquit, *eſt quadratus trium pollicum longitudine, latitudine tertia parte pollicis, latera quatuor characteribus inſignita habens ex pruno ſylveſtri, ut videtur fabrefactus*. Literas arbitratur eſse amatorias, ita ſcriptas, ut

amantium nomina peculiaribus intricata notis non omnibus ſint obvia. Eas peculiari tabella delineatas ita legit ille:

Bynaſſa vuet kiereſta mina aff
Thenkeſtol inde Landum.

Latinè ſonant:

Nomen meum novit amiciſſima mea
Ex amoris hac teſſera Landum.

Teſſerulas inſuper Comitijs adhibitas à ſuffragatoribus, dum honores diſtribuerentur, Varro teſtis de re ruſtica Lib. 3. cap. 5. *Cùm hæc loqueremur, clamor fit in campo. Nos athletæ comitiorum unà cùm id fieri non miraremur propter ſtudia ſuffragatorum, & tamen ſcire vellemus quid eſſet, venit ad nos Pantuleius Parra. Narrat ad tabulam, cùm diriberent, quendam deprehenſum teſſerulas conijcientem in loculum, eum ad Conſulem tractum à fautoribus competitorum.*

Sortitionis hanc fuiſſe ſpeciem non obſcurum eſt ex eodem Libro cap. XVII. *latis tabulis ſortitio fit Tribuum, ac cœpti ſunt à præcone renunciari quem quæque tribus fecerint ædilem.*

Theatralem non incôcinnè dictam cenſeo Teſſeram munus, cuius frequens in ludis mentio. Sic de Ludis Stellæ Martialis Lib. 8. Epigr. 78.

Nunc veniunt ſubitis laſciva numiſmata nimbis:
Nunc dat ſpectatas teſſera larga feras.

Ni-

Nimirum ludos tam celebres fieri iuſſit in gratiam Principis Stella, ut Teſſeræ ligneæ, aut ſpherulæ è loco ſuperiore in Theatrum & propalam ſpargerentur, quibus ſigna inſcripta erant Ferarum, vel aliarum rerum, quas editor cupiebat populo largiri. Teſſeras autem, ſeu globulos populus rapiebat, cùm iactarentur, & quod quiſque in teſſera ſignum habebat, illud accipiebat ab Imperatore: ut ſi teſſeræ eſſet inſcriptus cervus, equus, domus; domum, equum, cervum à Cæſare, vel munerario accipiebat, ut auctor eſt Dion Lib. *66.* Teſſeras eiuſmodi globoſas eruditiſſimus Ioannes Galvanus I.C. & profeſſor publicus Patavinus aliquando vidit.

Huc faciunt teſſeræ ſpectaculis deſtinatæ. cuiuſmodi elegantiſſimam vidimus ex oſſe teſſeram apud Ioannem Rhodium. Quam ad ludum gladiatorium excogitatam ſignificat fuſcina cum palma. cui ſervile nomen gladiatoris iam rude donati, verius ad ſpectaculum, quam ad pugnandum conducti eſse inſcriptum loquitur res ipſa:

PILOMVSVS. PERELI

Adverſa parte:

SPECTAVIT.

Binas huius generis teſseras mihi communicavit humaniſſimus & nobiliſſimus Vir Caſſianus à Puteo Eques, quarum utraque ſpectatorum nomina

mina tempusq; ludi refert, altera vero etiam conſulis titulo inſignita.

M A N L I V S
MARTIALIS
S P. K. I A N
T. CATIO. P. CAELER.

F A V S T V S
ANTONI
S P. K. A P R
M. LEP. L. ARR. COS.

Eiuſdem ordinis aliam apud Franciſcum Angelonum V. Cl. & antiquitatis optimum æſtimatorem ex ebore quadrilateram Romæ in eius nobiliſſimo Muſeo conſpicere licuit, in qua S P. vetuſtate detritum.

D E M E T R I V S
F A D E N I
L. LENT. M. MES. COS
.... K. I V N

Convivales etiam fuiſse Teſseras liquidò conſtat ex Ælio Lampridio, cuius hæc ſunt de Antonino

nino Heliogabalo: *Sortes ſanè convivales ſcriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos, alius decem muſcas, alius decem libras auri, alius decem plumbi, alius decem ſtruthiones, alius decem oua pullina, ut veræ ſortes eſſent & fata tentarentur: quod quidem & ludis ſuis exhibuit, quum & urſos decem, & decem glires, & decem lactucas, & decem auri libras in ſorte habuit. Primusq. hunc morem ſortis inſtituit quem nunc videmus. Sed verè ad ſortem ſcenicos vocavit, quum & canes mortuos, & libram bubulæ carnis haberet in ſorte: & item centum aureos & mille argenteos, & centum folles æris, & alia talia, quæ populus tam libenter accepit ut eum poſtea imperare gratularetur.*

Teſſeram tandem Luſoriam, cuius antea memini, à talis nihil diverſam oſtendit Martinus Delrius Com. Herc. Fur. De his Ovidius Lib. II. de Arte:

Seu ludet, numerosque manu iactabit eburnos,
Tu malè iactato, tu benè iacta dato.

Et Martialis Lib. 14. Epig. 13.

Hic mihi biſſeno numeratur teſſera puncto:
Calculus hic gemino diſcolor hoſte parit.

Iaciebant porrò hoſce talos in fritillum, ideſt firmum pyrgum, turriculam, orcam, vel pyxidem corneam. Quale vidi in Muſeo Equitis Franciſci Gualdi Romæ ex ære. In hunc ſenſum D. Augu-

ſtinus de Civitate Dei, introducens æditũum ludentem teſſeras pro ſe & Hercule, ita ut una vice pro ſe luderet & alia pro Hercule; & ſi Hercules lucraretur promittebat de pecunijs ſuis copioſam parare cœnam Herculi, & illi nobile ſcortum adducere. Si verò ipſe lucraretur vincens Herculem, de expenſis templi ipſi cęnam & ſcortum deberet. Plana in hanc ſententiam Iulij Capitolini verba in Ælio Vero: *Poſt convivium luſum eſt teſſeris uſque ad lucem.*

Sed & contractibus peculiares Mercatorum Teſſeræ erant. Quem modum nunc Menſarij, qui vulgò *Banchieri*, vt poſſint, Teſſeris oſtenſis, mercaturam in alienis regionibus exercere.

Teſſeræ autem in contractibus uſus loco pecuniæ etiam Symbolum dicebatur. Quod inter Iuriſconſultos ita definit Conſtantinus Harmenopulus Lib. 1. Prochin. titulo octauo. *Symbolum eſt commentarium, ſeu deſcriptio conventorum & contractuum, ſive pactorum, inter ſe mutuò contrahentium, & convenientium.* Miſtione enim voluntatum perſonarumque conveniunt & contrahuntur Symbolę; & hæc conventio, ſeu pactum vocatur: quidque de ea re ſit ſcriptum nominatur Symbolum. Symbola itaque iure dicta ſunt pacta inter diverſos populos, quibus totum ius commer-

mer-

mercij inter ipſos continebatur. Cuiuſmodi ſunt explicatæ operis initio tabulæ.

Symbolum. apud Theophraſtum in Characteribus ab eo qui leuare pondera debuit, pro pecunia exhibebatur Symbolum. Veteres enim, ut ait Iſidorus, quando aliquid ſibi promittebant, ſtipulam tenentes frangebant, quam iterum iungentes ſuas ſponſiones agnoſcebant. Vnde ſæpius idem quod Teſſera.

Symboli autem diverſi ſunt modi. Plautus imaginem ceræ impreſſam, & in ſimilem uſum relictam ſymbolum intelligit: idque genere maſculino. Sic enim ille:

Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum
Expreſſam cera ex annulo ſuam imaginem:
Vt qui huc afferret eius ſimilem ſymbolum
Cum eo ſimul me mitteret.

Idem in Bacchidibus:

Ea præſente homine, oſtendit ſymbolum
Quem tute dederas, ad eum ut ferret filio.

Alij Symbolum dicunt, ubi ſuam quiſque eſcam ad commune convivium, aut particulam, aut æs confert. Qua ſimilitudine quidam Symbolum Apoſtolorum dictum arbitrantur, quod quilibet eorum ſuum fidei articulum, ut vocant, contulerit, veluti hodie amici, dum aliquid confertur, Symbolo petuntur. Nec aliter

intelligendum Terentij illud ex Eunucho:

Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piræo
In hunc diem, ut de ſymbolis eſſemus.

Symbola enim teſſerulæ ſunt, quas quisque Sympoſiarchæ dabat, quo tamquam ſigillo, & pignore fidem ſuam obſtringebat ad condictam cœnam die, horaque certis venturus, & onus impenſarum laturus. Hinc Plautus in Sticho:

Et condictum ſymbolum Ad cœnam.

Et poſtea ſuo more ludens, facit ſervum dicentem amicam ſuam Symbolum pro ſe daturam.

Eadem (inquit) *ſymbolum dabit.*

Dabantur & Symbola Hoſpitibus. Euripides in Medea:

Hoſpitibus mittere ſymbola, ut tibi benefaciant.

Nimirum Xenia, & munuſcula Hoſpitibus dari ſolebant. Ita Iaſon Medeam rogat, ut de theſauris ea ſumat, quibus conciliet ſibi amicos. cui uſui non rarò conferebat annulus. Vnde pro Symbolo etiam veteres Grammatici exponunt. Amicos autem peregrè abeuntibus imaginem ſuam donaſſe indicat Seneca Epiſtola XL. quam ſine dubio circumferebant in annulo. Quod de Boccacio, & Petrarcha olim in literas retulimus. Scribonius Largus Compoſ. 172. refert ſe pro magno munere ab hoſpite ſuo Zopyro Gordienſe Medico hydrophobiæ remedium accepiſſe. At ſimilitudine

tudine Symbola quoque dicuntur ſigna occultarum, & ſacrarum rerum. Quo ſignificatu Dionyſius Areopagita: *Dicimus autem quid aliorum ſymbolarum ſancti primi patres*, &c.

Symbolum item augurium, ſignum, ſeu vaticinium ſignificat genere maſculino.

Hoſpitalitatis ſecuritas & immunitas. *Cap. XVII.*

NEc ſolum Hoſpites humaniter excipiendi & tractandi, verum etiam ab aliorum vi, atq; contumelijs acriter ſunt defendendi: quod ipſum quoque Homerus docet. Sic Telemachus cum Minervam hoſpitio excepiſſet, ſeparatim illi epulas inſtruxit, ut ne quid illi à procis moleſtiæ exhiberetur. Quam de Vlyſſe patre ſuo ſibi ignoto idem ſolicitus fuerit, ne convitijs impeteretur à procis, facilè indicat, dum illum iubet apud Eumæum paſtorem commorari.

Sic Troia capta Antenori & Æneæ à Græcis libera in alijs terris hoſpitij commoditas permittitur, Livius mihi teſtis: *Iam primum omnium ſatis conſtat, Troia capta, in cæteros ſævitum eſſe Troianos: duobus Æneæ, Antenoreque & vetuſti iure Hoſpitij, & quia pacis, reddendæque Helenæ ſem-*

per auctores fuerant, omne ius belli Achivos abſtinuiſſe.

De Germanis Cæſar Com. Lib. III. *Hoſpites violare nefas putant, qui quaque de cauſa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent, ſanctosque habent: ijs omnium domus patent, victusque communicatur.* Iſta igitur priſcis Germanis cæterisque Celtis, unde religio, niſi ex eodem fonte, ex quo lotus hauſerat; ſatius eſse filias virgines improborum illuſionibus, atque iniurijs obijcere, quam peregrinos hoſpites. Vnde etiam non modò Celtis, ſed & alijs gentibus hoſpitum corpora fuere ſacra. Hoſpitij ius minimè violandum ſuo docuit exemplo Lycaon, qui cùm hoſpitio ſuſceptos advenas necaſset, ſuſceptoque Ioui epulas humanas appoſuiſset, in Lupum mutatus fuit.

De convivijs quibus hoſpites excepti: ubi de triclinijs, de menſa, & ſella hoſpitali; item de coronis. Cap. XVIII.

CVM Hoſpites iam ablutis pedibus menſæ admovebantur, ipſis aqua abluendis quoque manibus affundebatur, ſed frigida. Calida enim pedibus, frigida manibus dabatur. Vnde cum Hercules apud Oenium cœnaret, & Eu-

Eunomus puer illi manibus aquam calidam infudiſſet, quæ pedibus infundi debuerat, præpoſtero officio iratus, ſive ludibundus Hercules taliſtro, complicato in ictum digito eum interfecit; quod Scholiaſtes in Trachinijs Sophoclis recitat. Cęterum in lectis collocati manus lavabant. Hinc in marmoribus accumbentibus præſto ſunt ſervi cum malluvio, & aqua. Deinde unguenta barbæ dabantur & capiti.

Parabantur autem Triclinia vel è ſimplici ligno, vel pretioſo teſtudinum ſectis laminis ebore, argento, atque auro ornata. Lecti appoſiti ſumma pompa, ſupra quos interdum unum ex Hoſpitibus vel duo cubabant. Menſæ itidem eodem ſplendore fabrefactæ, vel quadratæ erant, ſupra quas mantilia inijciebant. Dabaturque eis veſtis cœnatoria, ſive convivalis. Quomodo in marmoribus Ro. qui in lectis accumbunt, aut ſeminudi, aut unica tantum veſte tecti videntur. De hac procul dubio Horat. Serm. Lib. II. Satyr. VI.

---- *purpurea porrectum in veſte locavit*
Agreſtem.

Ne igitur pretioſam veſtem ſtragulum lutulentis aut ſordidis calceis inquinarent, ſoleas deponebant. Item calceos ſoccosque ex Moſtel. Plaut. Sc. 2. Act. I. In marmoribus Romanis convivis accumbere parantibus à ſervis ſoleæ demuntur.

Ho-

Hoſpites in medio lecto ultimum locum tanquam in digniorem collocabant. Tunc miniſtri Triclinares obſonia ferebant.

Miniſtrabant autem pueri & puellæ, nunc à lateribus, nunc à pedibus; nam Triclinia in medio cœnationum ſternebantur. Erat hic Structor, qui obſonia ſcindebat, erant Eleatri, Pincernæ, aliaque ad ornatum convivij.

In ſolennibus autem convivijs fercula coronata fuiſſe conſtat Atheneo auctore Lib. v. in ijs ludis quos apud Daphnen Antiochus edidit; fuerunt convivia, in quibus exhibiti ſunt vivi anſeres, lepores, damæ cum aureis coronis. Qui ferculorum luxus quandoquidem diſpoſitus fuit per nomina cœleſtium ſignorum. Quippe ſingulis impoſitus fuit cibus unicuique convenientiſſimus. Petronij locus eſt. *Repoſitorium rotundum duodecim habebat ſigna in orbem diſpoſita; ſuperque proprium, convenientemque materiæ Structor impoſuerat cibum; ſuperque Arietem cicer arietinum; ſuper Taurum bubale fruſtum; ſuper Geminos, teſticulos ac renes; ſuper Cancrum, coronam; ſuper Leonem, ficum Africanam.*

Accedebant ad convivij apparatum coronæ, quæ ex roſis, vel floribus contextæ caput Hoſpitum exornabant in gaudij & lætitiæ ſignum. Quæ poſtea coronę convivales factę ſunt aureæ & gem-

ma-

matæ, talesque pro diſcumbentibus dignitate, & cuique pro meritis & fortuna datæ, videlicet, minores aut maiores, leviores aut ponderoſiores. Quod ſanè diſcrimen probè intellexit *Piſo* ſuperbus, vix Tiberio cedens, nedum Germanico. *Eius enim audita eſt vox in convivio* (inquit Tacitus Lib. 3. Annal.) *cum apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæſari, & Agrippinæ, leves ſibi, & cæteris offerrentur, principis Romani, non Parthi Regis filio eas epulas dari. Abiecitque ſimul coronam, & multa in luxum addidit.* Luxus coronarum notatus in convivio Ptolomæi Philadelphi ex Atheneo Lib. v. Namque alibi vix ad unicum coronæ contextum potuiſſent, ibi ingenti copia congeſta ſunt in eas coronas, quæ ſingulis convivis datæ. Ipſarum quoque coronarum tanta copia, ut humi ſparſæ præbuerint ſpeciem prati gemmantis.

Indorum, qui apud Regem epularentur, mos fuit, ut eſſent coronati. ſic Apollonius ab Rege hoſpite ſuo εἰς τὸ συσσίτιον ad locum convivij, ut ſolent Indi, deductus fuit. Nec tantum hoſpitibus præſentibus tales coronæ in convivijs dari ſolitæ, ſed ſi quando magnus hoſpes tectis excipi non poterat, ei nihilominus mittebantur; ac tunc cenſebantur inter HOSPITALIA DONA οἷα φίλοι ξεῖνοι ξείνοισι διδοῦσι. *qualia amici Hoſpitibus dant.*

Cer-

Certè tanto luxu necti cęperunt hæ coronæ, ut tandem factæ ſint dona Regum. Huius generis fuerunt illæ, quas Perſæ miſerunt ad Ageſilaum. De hoc genere fortè fuit circulus ille, ſive torques aureus circa collum, quem Rex Ægypti Ioſepho dedit præter regium annulum & ſacram veſtem.

Ex ijs coronis ſibi quiſque ab hoſpite donatam aut capiti aut cervici imponebat. Neque enim inquit Plutar. Sympoſ. 1. convivis diſtribui debent, ſed æquum eſt hanc ſibi vnumquemque ſumere, quę ſibi ſit còmplacitura. Interdum hę pectori applicabantur, quę eſt ſedes cordis. Ovid.

Ecce nurum regis fuſis per colla coronis
Inveniunt poſito pervigilare mero.

Hę coronę cumulabantur unguentis: ideſt aut ipſum Hoſpitum caput conſpergebatur, & humeſcebat unguento, aut ipſę coronę, aut caput tantum, non item coronę. Sidonius Apollinaris.

Et madeſcentes nardos capillo
Circumfuſa florum ſerta ſiccarent.

Sic Horatius lętatur ſe huic voluptati indulſiſſe cum Pompeio Varo Lib. 2. Carm. Od. 7.

Pompei meorum prime ſodalium?
Cum quo morantem ſæpe diem mero
Fregi coronatus nitenteis
Malobathro Syrio capillos.

Acceſſit Abydenorum mos, ex quo prouerbium,

bium, ἀβυδινὸν ἐπιφόρημα. Hi nempe cum quempiam hoſpitem convivio excipiunt, poſt unguentum & coronas circumferunt infantes ad oſculandum. Obſervavit quoque Plinius Lib. 13. c. 3. non ſolum caput, ſed etiam pedes, quandoque fuiſſe unguentis illitos: *Vidimus etiam veſtigia pedum tingi. Quod M. Othonem monſtraſſe Neroni principi ferebat. Quæſo ut qualiter ſentiretur, iuvaretque ab ea parte corporis?*

Cæterum hæc iucunditas & lætitia ad hoſpites exhilarandos cumulabatur hilaritate cantuum. Hinc camœna qualibet agreſti convivales illas qualeſcumq; delitias diutius extendebant. Quippe Prop. Lib. 4. Eleg. 6.

Ingenium potis irritat Muſa poëtis.

Et Hor. Lib. 2. Epiſt.

---------- pueri patresque ſeveri

Fronde comas vincti cænant, & carmina dictant.

Vnde Socrates apud Platonem deſcribens epulas, quæ celebrantur in Vrbibus: *Convivia agitabunt ipſi & ipſorum liberi? Vino indulgentes coronati, & in Deorum honorem hymnos canentes, & alij cum alijs ſuaviter converſantes?* Hunc cantum priſci Græci σχολιὸν nempe propter obliquum circuitum & poſitorum lectorum, de quo legendus eſt Clem. Alex. pædog. L. 2. c. 4. Ex quo more apud Græcos natum proverbium. Canere ad myrtum.

M. In-

Introducebantur etiam Pſalmi & Tibicines. Item cantibus inſerebantur fabulæ ſimplices & convivales: Etiam laudes Hoſpitum canebantur, vel præclariſſimorum Virorum.

Sic etiam Hoſpitibus feſta & ludos proponebant. Homerus hoc obſervat in Vlyſſe, & Alcinoo in Odyſſ.

De loco Hoſpitum in menſa. *Cap.* *XIX.*

POLITIORVM ingeniorum curioſitate dignum, quo loco priſci hoſpites cęnantes collocabant. Gellius Lib. 1. c. 13. id egregiè inſinuat, ubi officiorum gradus & ordines. *Conveniebat autem facilè conſtabatque ex moribus populi Romani. Primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæque noſtræ creditos. Secundum eos proximum locum clientes habere, qui ſeſe itidem in fidem, patrociniumque noſtrum deſiderant. Tunc in tertio loco eſſe hoſpites, poſtea eſſe cognatos noſtros.* Maſurius autem Sabinus in Libro Iuris Civilis III apud Gellium antiquiorem locum hoſpiti tribuit, quam clienti. *In officiȳs apud maiores ita obſervatum eſt, primum tutelæ, deinde hoſpiti, deinde clienti, tum agnato, poſtea affini.*

He-

Heraclides in Politijs Cretenſium hoſpitalitatem commendans alium ordinem deſcribit. Eorum quæ in convivijs apponebantur partem peregrinis & hoſpitibus primam dediſſe, poſt hoſpites principi quatuor portiones prębuiſſe, unam quam etiam reliquis, alteram principalem, tertiam familiæ, quartam utenſilium.

Lecti autem ſternebantur in Triclinijs varia forma, ſed plurimum quadrati, paulò longiores ſtatura hominis, ita lati ut quatuor, aut quinque in eis commodè cubare poſſent. Quamvis autem forma varia eſſent, in eodem tamen triclinio pares erant omnes. Medij etiam lecti ultimus locus apud Romanos dignior fuit. Quem medium locum ut præcipuum dominus convivij occupabat. Sic Virgilius de Didone Æn. 1.

------- aulæis iam ſe Regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda mediamq. locavit.

Pomponius Mela notat Scythis eandem fuiſſe conſuetudinem.

Quem Romanorum modum ſervaſſe veriſimile eſt Chriſtum Seruatorem noſtrum non minus ac reliquos eius gentis ritus, cui tunc parabant Syria & Palæſtina. Vnde concinnè pictores ipſum in medio triclinij extrema inter Apoſtolos cœna locant.

De cultu mulierum in Hoſpites.
Cap. X X.

HOMBRI tempore puellas & mulieres hoſpitum pedes lavare ſolitas, obſervavit Athęneus Lib.1. Gymnoſoph. *Introduxit Homerus puellas & mulieres, quæ lavant hoſpites quaſi neque inflammationem, neque intemperantiam patiantur, qua bene vixerunt. Antiqua autem hæc eſt conſuetudo.* Moris huius mentio apud Hom. Odyſſ. 3.

Interea Telemachum lavit pulchra Polycarte. Item Lib. VII. de Ancillis Menelai. Addo virgines non ſolum laviſſe, ſed ablutos unxiſſe pretioſis unguentis. Idem Odyſſ. 3. *Porrò poſtquam lavit, & unxit pingui oleo.* Petrus Nannius Miſcellan. Lib.4. Cap. 11. tam religioſos olim Gentiles in excipiendis hoſpitibus indicat, ut etiam Regum filiabus honeſtum fuerit hoſpites in balneis lavare. *Certè olim inſignem fuiſſe apud Gentiles pietatem in hoſpitibus excipiendis vel inde patet, quod honeſtum ſit habitum, ſi filiæ Regum hoſpites in balneis lavarent, ut non uno loco apud Homerum invenimus.* Iuſtinus Lib. 7. Pignus eſſe, & fędus hoſpitij indicat apud Perſas, ſi filij & uxores in convi-

vium hoſpitibus adhiberentur. Et Marcus Polus ſcribit in Provincia Chamus, mulieres cum hoſpitibus cubare, quod id gratiſſimum coniuges Dijs facturi exiſtimant. Et in Halicarnaſſeo legimus, Babilonijs eſſe legem omnibus modis exſecrandam. Nempè omnibus mulieribus indigenis commune, ſemel in vita ad Veneris Templum deſidentibus, cum externis viris conſuetudinem habere. Cęterum cum pleræque ſint divitijs tumentes, quæ ſui copiam facere recuſent, hæ vehiculis cameratis ſubvectæ, pro Templo conſiſtunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba. Porrò cum ſemel illic conſederint, non prius domum regrediuntur, quàm hoſpitum aliquis pecuniam mulieri in ſinum iniecerit, & cum eadem à Fano ſeorſum abducta conſuetudinem habuerit. Hoſpitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: Tanti ego tibi Deam Militam imploro. Neque mulieri etiam permittitur aliquem repudiare, ſed quicunque is eſt, qui pecuniam obiecerit primum, hunc illa ſequitur citra delectum. Poſtremò ubi iam congreſſa fuerit cum externo mulier dein expiata domum revertitur.

Hunc morem abluendi apud Hebræos viguiſſe, ut virgines & puellæ ſervorum pedes lavarent & tergerent patet Regum 1. cap. xxv. verſ. 41. ubi vocata caſta Abigail à ſervis David: *Ecce famula*

tua

tua ſit in ancillam, ut lavet pedes ſervorum Domini mei. Ad quem locum pulchrè Abulenſis Queſt. xv.

In primitiva etiam Eccleſia mulieres nobiles hoſpitibus ſuis manibus pedes abluerunt. Vnde Paulus ad Timotheum 5. v. 9. *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filius educavit, ſi hoſpitio recepit, ſi Sanctorum pedes lavit.* In quem locum præter Theophilactum Ioan. Chryſoſtomus Sermone xiv. eleganter diſſerit.

Chriſtus itaque hoſpitio à Phariſæo receptus iure conqueritur Luc. vii. *Aquas pedibus meis non dediſti, hæc autem lacrymis rigavit pedes meos,* quaſi cum argueret, Hoſpitalitatis veterem legem non obſervaſſe. Vbi Dionyſius Carthuſianus meritò videndus. Abluit igitur Chriſti pedes Magdalena & unxit eos unguento.

Oſculum Hoſpitibus accedentibus, & abeuntibus datum. Cap. XXI.

APVD antiquos frequens oſculandi uſus fuit, qui pro veneratione & obſequio habebatur, immo fidei, obſervantiæ, amoris & amicitiæ ſymbolum erat. Idque ſæpius in ſacris literis tam veteris, quàm novi teſtamenti manife-

feſtum. Ita Moyſes ſocero ſuo obviam progreſſus ſeſeque incurvans eum oſculatus eſt Exod. 18. Eſau fratrem ſuum Iacobum redeuntem ex Meſopotamia oſculo excepit Gen. 33. Iacob ſalutat Rachelem oſculo Gen. 29. Raguel Tobiam Tob. 7. Iacob Patriarcha ſuos ex Ioſepho nepotes, quos illi adduxerat, oſculatus & amplexatus fuit Gen. 49. Luc. 15. Pater filio prodigo redeunti oſculum præbuit. Sic autem priſci Chriſtiani oſculo frequenter utebantur pignore fraterni amoris & benevolentiæ in Chriſto. Hinc D. Paulus ad Romanos cap. x. *Salutate invicem in oſculo ſancto*. Imitatus S. Paulum Ignatius Ep. 7. quæ eſt ad Tarſenſes, inquit, *Salutate invicem oſculo ſancto*. Ita abeuntem Paulum *procumbentes ſuper collum Pauli oſculabantur eum*. Sic Abbates & Religioſorum Rectores cum diſcedebant ab his quibuſcum erat ſumma neceſſitudo, ſuis invicem pectoribus exoſculatis multis cum lacrymis divellebantur. Ita Eunapius Sardianus in Vita Proæreſi, omnes ad eius pectus lambendum, ut fieri ſolebat imaginibus, acceſſiſſe, aut ad pedes & manus corruiſſe, narrat. Et apud Nicephorum Lib. v. c. 3. Leonides pater Origenis, ſępe pectus pueri nudatum cum veneratione oſculabatur. Patrium morem fuiſſe Perſis, eos oſculari, quos honoribus proſequi vellent, inferiores verò ſalutando potentiorũ

ge-

genua tangebant Herodotus Lib.1. Cognatos autem,ubi diutius abfuiſſent,aut longius eſſent profecturi,ſe invicem oſculari frequens uſus erat. Ita Cyrus diſceſſurus dicitur cognatos per oſculum oris admiſiſse, lege Perſarum, auctore Xenoph. Lib.1. Pędiæ. Sic etiam pro more oſculatus eſt Cyaxatem cum ad ſe veniſset.

Ita Principes Romani peregrè profecturi, & mox Vrbem repetentes, more diu recepto, Senatores oſculo ſoliti fuerunt accipere, ac proinde in Nerone notavit Suet. Tranquillus: *Neque adveniens, nec proficiſcens, quemquam oſculo impertivit, ac ne reſalutatione quidem.*

Sic apud Veteres primum manus, modò genua, modò veſtes, aliquando magnorum virorum pectora & capita honoris & obſequij gratia oſculabantur, Plutarchus in Vita M. Bruti: *Aſſidentem C. Cæſarem cinxerunt officij ſtudio, omnes uno orantes manusque eius tangentes; qui pectus, & caput deoſculabantur.* Ammianus Marcellinus Lib. 28. memorat, *ex Senatoribus quoſdam ſalutari pectoribus oppoſitis cæpiſſe, & oſculanda capita in modum taurorum minantium obliquantes obtuliſſe.*

Oſculabantur autem frontem Veteres tamquam Genio ſacram, quod maieſtati affinius eſt, ut blandimentis genas ſuaviari.

Ne

Ne verò nimia familiaritate vileſceret illud humanitatis ſtudium, ut refert Suetonius, Tiberius Cæſar quotidiana oſcula prohibuit edicto.

Sed creſcente adulatione ad manus & veſtes ad genua, & tandem ad pedes devenere oſcula. De C. Caligula Suetonius: *porrexit ad oſculandum ſiniſtrum pedem auro & margaritis.*

Porrò cum apud Perſas adorandi mos eſſet ſuos Reges, itemque apud Medos & Indos, ut Herodotus, Plutarchus in Alcibiade, & Valerius Max. Lib. 7 c. 3. teſtatum reliquerunt, tandem quoque adorari expetivere Imperatores, ut de Caligula Suetonius c. 22. & Dion in eiuſdem vita. Et de Diocletiano Pomponius, & Eutropius de Geſtis Rom. Lib. 7. c. 12. qui poſt triumphum de Perſis actum adorari voluit, pedeſque ſibi oſculari auro & argento calceamenta exornans.

Quid verò mores Ethnicorum referam? Fuit initio veteris Eccleſiæ frequens etiam conſuetudo oſculandi, quam admirabantur Gentiles ipſi. Tertullianum de Oratione cap. XIV. audiamus, qui docet Chriſtianos peractis precibus ſe ſolitos invicem accipere oſculū, quod vocat ſignaculum orationis: *Alia iam conſuetudo invaluit, ieiunantes habita oratione cum fratribus ſubtrahunt oſculum pacis, quod eſt ſignaculum orationis. Quando autem conferenda cum fratribus pax eſt, niſi cum oratio com-*

N *men-*

mendabilior aſcendit, ut ipſi de noſtra operatione participes iam audeant de ſua pace fratri tranſigere? Hinc forſan in noſtris Eccleſijs remanſit ſingularis formula ad oſculum ſacræ Imagini imprimendum, PAX TECUM.

In Belgio, Flandria, Anglia, Gallia non tantum amicos, ſed & hoſpites advenientes & diſcedentes oſculantur mulierculæ & puellæ etiam, & hi viciſſim illas. Cuius conſuetudinis neſcij ſi officium illud neglexerint, agreſtes parumque culti exiſtimantur.

Viget etiam Venetijs hic frequens oſculandi mos inter Patricios, dum ad Comitia accedunt, & dum ab ijs diſcedunt, mutui amoris ac pacis ſymbolo. Addo quod oſculum non niſi eiuſdem conditionis hominibus conveniat, ut in hac ſapientiſſima Republica etiam hoc ſit veluti æqualitatis argumentum.

De cultu veterum Iudæorum in Hoſpites: ubi de inſigni Abrahæ hoſpitalitate diſſeritur. *Cap. XXII.*

VT à ſacris literis exordium ducamus, vera hoſpitalitatis iura ac illuſtrium Virorum exempla, qui peregrinos & advenas & inter hos ſæpe

ſæpe Angelos invitarunt, in medium adferamus. Quis verò ignorat ex ijs Abrahamum hoſpitalitate cunctos excelluiſſe, immo veram hoſpitij normam nobis & omnibus ſplendidè demonſtraſſe? Nullus enim tam benignè, tam promptè advenas & hoſpites ad ſuas domus traxit, quàm Patriarcha Abraham, unde proverbium ortum, *Abrahæ tabernaculum figere*, pro eo qui hoſpiti um ſumma humanitate parat. Huiuſmodi Patriarchæ in hoſpites ſtudium & ardor, non aliter quam venator in exquirendis hoſpitibus depingitur à S. Chryſoſtomo homil. 41. in Geneſim: *Tantopere curabat Abraham hoſpitalitatem, ut nollet horum venationem cuique committere.* Et S. Ambroſius Lib. 2. Offic. c. 21. *Abrahæ laudi eſt datum, qui ante ianuam ſuam ſpeculabatur ne fortè præteriret peregrinus aliquis, & diligenter prætendebat excubias ut ocurreret.* Nimirum precibus tenebat hoſpites prætereuntes, compellabat ad menſam, ipſe verò menſæ miniſtrabat. Quod ſic explicat S. Petrus Damianus ſermone 121. *Quare homines Abraham hoſpitando, Angelos recepit & Deum.* In quam ſententiam S. Ambr. Lib. 2. Offic. cap. 2. *Tanta eſt apud Deum hoſpitalitatis gratia, ut ne potus quidem aquæ frigidæ à præmijs remunerationis immunis ſit. Vides quia Abraham Deum recipit hoſpitio, dum hoſpites quærit? Vides quia Loth Angelos ſuſcepit.* Quodnam

enim hoſpitalitatis maius præmium? Menſæ miniſtrat tamquam ſervus Abraham, & vires ab hoſpitalitatis gaudio hauriebat. Verba namque ſunt D. Chryſoſt. hom. 41. in Geneſim. *Mihi videtur præ gaudio alacritateque multa imbecillitate ſua factus ſuperior, & robur quoddam accepiſſe.* Nec tantum neceſſarijs recreabat hoſpites Abraham, ſed etiam delitijs. Nam Gen. 21. 22. 23. plantavit nemus in Berſabea. Ad quæ verba Abulenſis: *Locus ille erat ſine arboribus, ideo Abraham, qui delectabatur in ſuſcipiendos hoſpites, plantavit arbores, de quarum fructibus recrearentur viatores, & earum uſu delectarentur.* Hoſpites item non corporeo cibo tantum fovebat Abraham, ſed etiam cibo ſpirituali, Gen. 21. 33. ubi Abulenſis: *ibi hoſpites ad laudandum Deum & gratias reddendas ei pro beneficijs invitabat.*

Beriſit Raba Rabinus Cap. 11. affirmavit Abrahamæ domum quatuor oſtia habuiſſe iuxta quatuor Mundi cardines, vt ex omnibus orbis partibus hoſpites exciperent, quibus diſcedentibus, non ſibi, ſed Deo gratias agerent, imperabat.

Abraham ſuo etiam exemplo ſtuduit, filios ſuos in hoſpitalitatis operibus exercere, Geneſ. 18. *Tulit inde Vitulum.* Nec aliunde hoſpitalitatem Loth didicit. Quantum verò profuerit Loth Abrahami in exercenda hoſpitalitate æmulum fuiſſe

fuiſſe explicat S. Paulinus Epiſt. ad Alethium, & S. Ambroſius Lib. 2. Officiorum cap. 21. Immo & Petrus Chryſologus Serm. 42. dum ait: *Gehennalem ignem evadit hoſpitalitatis ſectator, & Vrbem in refugium accepit Loth, qui domum hoſpitibus exhibuit.*

Gedeonis hoſpitalitas extollitur, qui Angelo quem prius invitarat, quique procul dubio hominis ſpeciem referebat, ſacrificium, hoc eſt magnificum convivium adornaſſe ſcribitur. Nam & hędum caprarum coctum & ex modio farinæ panes azimos confecit.

Hoſpitalitatis officia in adverſis ſolicitus repetit Iob cap. 31. v. 32. *Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit.* Origenes in eundem: *Talis fuit B. Iob apud quem hoſpes nunquam foris manſit cuius ianua omni advenienti patuit, quem invalidi nunquam prætermiſerunt, de ijs quæ opus habuerunt: qui non dimiſit pauperem exire de domo ſua vacuum, ad cuius tonſuram ovium, omnium pauperum ſcapulæ calefactæ ſunt.*

Sed, quod maius eſt, Petri Damiani ſententia, per hoſpitalitatem Abdias prophetiæ gratiam conſecutus eſt Lib. 3. Reg. 18.

Tobias inſignis hoſpitalarius celebratur, quippe *in tertio anno* (ait ſcriptura) *proſelytis, & advenis miniſtraret omnem decimationem.* & Angelo hoſpiti

ſpiti tertiam partem ſuarum rerum offerret. *Proſelytis*, hoc eſt qui ad Iudaiſmum convertebantur. Et *Advenis*, ideſt Peregrinis, decimas debitas adminiſtrabat. Tres autem erant Decimæ, quas ſolvere iubebantur Iudæi. Prima Levitis & Sacerdotibus Num. 18. 21. Secunda in epulum ſacrum conferebatur, cuius tum Levitæ, tum egentes participes fiebant. Tertia, quæ ſolo tertio quolibet anno ſolvebatur Peregrinis, pupillis, & viduis.

Salomon tanquam ſapientiſſimus Rex mira magnificentia & ſumptuoſo apparatu peregrinis & adventantibus ſplendidas epulas apparari voluit, ſed ipſorum equis, camelis atque iumentis pabulum atque paleam ſubminiſtrabat, idque non in uno loco, ſed ubicumque opus erat.

Inter mulieres hoſpitalitatem ſectantes Rebecca enumeratur, vidua Sareptana, & Sunamitis matrona, aliæque in ſacris literis commemoratæ.

Atque ut tandem Hebræorum hoſpitalitatem brevi epilogo complectar; adeo hi à Patribus antiquæ legis in hoſpitalitatis cultum mirum in modum fuerunt edocti, ut etiamſi poſt horrendum Vrbis Ieruſalem, ac Templi excidium è patria ſua extorres, & per totum orbem diſperſi per aliquot ſecula vagam miſeramque vitam perſe-

quun-

quuntur, mutuam tamen inter ſe hoſpitalitatem adeò exercent, ut in hodiernam diem rarò Iudæum mendicantem videas.

Hoſpitalitatis ratio, varijs nationibus peculiaris ijsq; cultioribus Græcis, & Romanis. *Cap.* XXIII.

SICVTI Græci potiſſimum omnium ferè liberalium artium atque virtutum moralium inventores & ſectatores prædicantur ac habentur, ita ab ijſdem veluti cultioribus, omnia hoſpitalitatis officia profecta credimus. Quod nobis quidem inſinuant non ſolum varia & multiplicia nomina adhuc apud nos uſitata, quæ ad hoſpitalitatis munera pertinent, ſed plurima eiuſdem gentis præcepta & exempla, quæ varijs in auctoribus ſparſim leguntur. Vnus inter omnes heic palmam tulit Homerus, qui omnia iuſta legitimaque hoſpitalitatis officia egregiè nobis expreſſit. Odyſſeæ quidem Lib. I. Telemachi erga Minervam hoſpitalitatem deſcribit; Lib. III Neſtoris & eius filiorum humanitatem in hoſpites celebrat; Lib. IV. de Menelai hoſpitalitate in Telemachum & Piſiſtratum agit. Lib. V. docet quomodo Calypſo cùm Vlyſſem naufragum, tum

Mer-

Mercurium à Dijs ad ſe miſſum hoſpitio exceperit. Nec minorem in Iliade ſimilium nobis exemplorum copiam ſuppeditat, immo nobis omnia officia oſtendit. Erat apud Græcos munus publicum hoſpites & peregrinos excipiendi. Et ij quorum munus erat peregrinis, præſertim Legatis, ligna & ſalem & ſimilia præbere, Parochi vocabantur. Ideò Miniſtris Eccleſiarum rectè hoc nomen convenit, quia ipſi hominibus, qui hoſpites & peregrini ſunt in hoc Mundo, menſam Verbi Dei apponunt, & Sacramentum Euchariſtiæ adminiſtrant.

Inter Græcos autem hoſpitalitatis cultores præſertim enumerantur Cretenſes, de quibus ſupra diximus. In quorum domo conuivale binæ heic ſtratæ erant menſæ ξενικαὶ, ideſt Hoſpitales dictæ, propterea quod hoſpites, qui aderant ijs primo aſſidebant. Ita hoſpitem ὁμοτραπέζοντα, hoc eſt eiuſdem menſæ communione coniunctum appellat. Poſt hæc menſæ erant repoſitæ, erant & ſedilia Hoſpitalia, & menſa tertia, quæ à dextra ingredientibus occurrebat, quam Iovis Hoſpitalis menſam & Hoſpitalem vocabant. Quin etiam Heraclides eam Cretenſium erga hoſpites humanitatem fuiſſe affirmat, ut ad Magiſtratus quoque gerendos illos ſæpius vocarint. Simili conſuetudine noſtri Cives Patavini cum olim penes ipſos

omne ius eſſet, advenam ſummæ rerum præfecerunt quovis anno, qui in eos ius vitæ & necis haberet, & ab auctoritate huiuſmodi Magiſtratum Poteſtatem appellarunt.

Megarenſes, & Corinthij de hoſpitalitate celebrabantur; immo memoriæ proditum eſt, illos, cum de imperio certaretur, captivos in bello velut hoſpites invicem humaniter tractaſſe, illosque ſine pretio dimiſſos Dorixenos appellaſſe. Illis in cultu Iovis ξένιος. Quare etiam milites cum hoſtibus extra aciem familiaria iura ſervabant.

Celebris eſt Lacedæmoniorum liberalitas in hoſpite. Vnde Cratinus apud Atheneum Cœnæ copis dictę mentionem faciens, inquit:

Vere ut ferunt, quivis poteſt ibi advena
Convivium lautum, bonamque hinc copidem
Qui acceſſerit, ſumpſiſſe &c.

Item in Æolo, quæ & ipſa fuit convivij Spartani ſpecies; Athen. Lib. 4. non incolis ſolum atque civibus, ſed omnibus peregrinis hoſpitibus ad illam aditum patuiſſe. Neapolim inter Gręcæ Reipublicæ Magiſtratus præbendis hoſpitijs fuiſſe Xenoparchos memorat Iulius Cęſar Capacius Hiſtoriæ Neapolitanæ Lib. 1. cap. 8. Mitto cætera Græcanicæ Hoſpitalitatis exempla, quorum ingens paſſim farrago. Melitenſes barbari in mari Adriatico naufragos ſumma humanitate excipiunt, in-

O ter

ter quos D. Paulus fuit, quem, accenſo igne, refocillarunt. Item Phaſiani populi naufragium paſſis viaticum præbent, & rurſus abnavigantibus tres minas dant. Heraclides in Polit. Et Xenophonte auctore Lib. 3. & 5. de Cyri expeditione Armenius Cyro eiusque exercitui Xenia miſit, & Trapezuntij Græcos hoſpitio acceperunt, donis hoſpitibus datis bubus, farina, vino. Sinopenſes quoque Mileſiorum coloni iiſdem farinæ medimnos ter mille, vini amphoras M D. & Heraclienſes farinæ medimnûm M M M. Vini amphoras M M. Boves x x. Oues c, Xeniorum loco miſerunt.

Nec parcior apud Romanos hoſpitalitatis cultus, quam Græcorum, & ceterarum gentium, quarum cum imperio non modo artes & diſciplinas in Vrbem, ſed una mores & conſuetudines invexerunt: immo ipſi ex peregrinis & advenis undique confluentibus in unum coaluerunt, adeo antiqui hoſpitij iura merito præ cæteris obſervarunt. Inde Roma omnium patria dicta eſt, teſte Athenæo Lib. 1. cap. 1. Nam primo ut apud Græcos, ita apud Romanos erant publica & privata hoſpitia, ut hoſpitij neceſſitudo non modo inter privatos, ſed inter populos & Senatum contraheretur. Immo Romæ externis & peregrinis Magiſtratus dabatur Regius, Conſularis & Prætorius, ut Numæ & Tarquinij temporibus Conſules multi externis

ſub

ſub Imperatoribus, ut de L. Arruntio Stella Patavino ſupra diſſeruimus, alijsque peregrinis & advenis viris. Itemque poſtquam Imperium Romanum creverat Prætores duo creabantur, unus qui civibus, alter qui peregrinis ius diceret. Vnde ille Vrbanus, hic Peregrinus vocatus. Quod factum fuit Anno conditæ Vrbis D X I I. De Prætore Peregrino inſcriptio eſt vetuſtate mutila ad vicum Korneſd. Vlpiæ proximum iuxta ſacellum.

C. CVRT.....
OLLIVS. TROGVS . . .
IARVM. CVRANDARVM . . .
QVAESTORI. VRBANO
INTER. TRIBVNICIOS. ADIV. DAD. . .
PRAETORI. PEREGRINO. IIIIII. VIRO . . .

Et de eo qui inter Peregrinos & Cives ius diceret, extant prolixiſſimæ tabellæ in magno Gruteri de Inſcriptionibus Opere, quas brevitatis ſtudio hic omiſi.

Ad hæc exteræ gentes & Tranſalpinæ nationes Senatorum iure in Vrbem habuere, & inter Senatores admittebantur. Primi Hedui fuerunt ex Corn. Tacito Lib. X I. in oratione Claudij Cæſaris, *Primi*, inquit, *Hedui Senatorum in Vrbe ius adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano uſurpant.* Immo miro liberalitatis exemplo Tuſcula-

nos, Æquos, Volſcos, Hernicos bello victos, poſt victoriam civium numero Romanos adſcivere in tutelam, & veluti patroni, clientes in fidem accepere, cognationeque & hoſpitio iunxere. Deinde temporibus latius hoc ius propagatum, ut in ius Latij & fraternitatis Romanorum ex Hiſpania, & ex toto orbe terrarum Viros claros adiunxere. Sic Claudius Cæſar omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, Sauromatas, civitate donavit, & togatos videre ſtatuit. Quinetiam non modo in jura Civium, ſed in Imperium ſæpe externos Romani adſciverunt. Primus enim Traianus externus, deinceps alij ad Imperium promoti fuerunt.

Quanta porrò erga advenas quosvis Romanorum fuerit humanitas, inde quoque intelligitur, quod peregrinum antiquitus teſte Cicerone, Varrone, atque Feſto hoſtem appellarint ab hoſtiendo, ut nonnulli volunt, hoc eſt ęquando, propterea quod inter cives & peregrinos debeat eſſe æqualitas: ut ſileam, quæ de Legatis memoraui, quæq; de hoſpitij contrahendi ratione Zanchus in Com. Salluſtij, quum ſingula heic perſequi arduum, & immenſum foret. Vnum tantum addam ex Plutarcho in Vita C. Gracchi, quod Cornelia eius mater fuit, διὰ φιλοξενίαν εὐτράπεζος, quod Xylander reddidit: *ob hoſpitalitatem patebat menſa eius.*

De

De reliquarum gentium, & præſertim Germanorum & Gallorum hoſpitalitate. *Cap. XXIV.*

ALII quoque populi in hoſpitalitatis cultu nihil Græcis ac Romanis conceſſere. Calabri olim profuſi adeò fuerunt hoſpitalitatis cultores, animum in hoſpites uberrimis declarantes donis, ut in proverbium abierint. *Calabri hoſpitis dona.* Sic Horatius feſtivè Epiſtolarum Lib. 1. Epiſt. VII. ad Mæcenatem:

Non, quo more pyris veſci Calaber iubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Iam ſatis eſt. At tu quantumvis tolle benigne
Non inviſa feres pueri munuſcula parvi,
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.

Irridet Poeta ruſticam hoſpitalitatem, ſed laude dignam. Lucanorum etiam celebratur hoſpitalitas ab Æliano Lib. IV. de Varia hiſtoria cap. 1.

Galli Diodoro teſte tanta humanitate fuerunt præditi, ut advenę ſtatim domi vię ad epulas vocarent. Quin Celtiberos Galliæ incolas fama eſt ęmulatione quadam invicem pro hoſpitum honore certaſſe.

Nec

Nec Gallis Germanos impares oſtendit Diodorus Lib. v. *Quod ad mores erga maleficos & hoſtes ſunt crudeles, erga hoſpites vero mites atque humani. Peregrinis enim omnibus hoſpitium ultro obferunt, hoſpitalitatisque inter ſe officijs certant. Quos peregrini comitantur, eos laudant & Dijs caros arbitrantur.* Idem autor de Gallis & Germanis. *Ad convivia peregrinos quoque vocant, cœnaque finitá tum demum qui ſint, quidque petitum venerint, ſciſcitantur.* Cornelius Tacitus de moribus Germanorum: *Convictibus & hoſpitijs non alia gens effuſius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quiſque apparatis epulis excipit: Cum defecerit, qui modo hoſpes fuerat*, ideſt, qui exceperat, *monſtratur hoſpitij & comes, proximam domum non invitati adeunt, nec intereſt: pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad ius hoſpitij, nemo diſcernit. Abeunti ſi quid popoſceris, concedere moris, & poſcendi invicem eadem facilitas. Gaudent muneribus, ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis.* Dum verò dicit Tacitus hoſpitia apud Germanos notis ignotis fuiſſe communia, ſummus eorum amor in peregrinos oſtenditur, iuxta ipſam S. Aug. ſententiam. *Diſce Chriſtiane, ſine diſcrimine exhibere hoſpitalitatem, ne forte cui tu domum clauſeris, cui humanitatē negaveris, ipſe ſit Chriſtus.*

Thu-

Thules inſulæ, quę nunc eſt Islandia, incolę advenas ſupra fidem humaniter excipiunt, quamvis omnia ibi horrida & inculta. Sufficit eam gentis eſſe charitatem, ut apud eos hoſpitij ius tam advenis, quàm indigenis commune videatur. Idem reperitur Noruegię cultus, præterquam locis maritimis, quæ cum peregrinis moribus paulatim aviditas infecit.

Islandos etiam cum exteris commercium & negociatio paulatim à prima barbarie, ac ſimplicitate revocavit. Neque enim noſtris temporibus adeò ſunt ridiculi, quàm octoginta ab hinc annis cum Dithmanus Blefkenius in iſta regione viueret. Sic enim ille in deſcriptione Islandiæ: *Advenientes in portum filias nubiles ſecum habent, hæ, poſtquam à noſtris exploraverint an domi uxores habeant, ſi non habent, pro pane aut biſcocto, aliave leviſſima re noctem promittunt. Interdum parentes menſem unum, aut quamdiu manſerint, concedunt filias vel gratis. Ex eo concubitu ſi facta fuerit gravida, parentes maiori quam antea filiam complectuntur amore, natamque prolem annos aliquot educant, donec aut pater revertatur, aut futuro genero in dotem addunt cum filia, qui minimè quod è Germano ſanguine natum eſt, contemnit. Si qua virgo cum viro Germano habuerit conſuetudinem, in honore apud illos eſt, proptereaque à multis petitur procis.*

Hel-

Helvetiorum hoſpitalitatem extollit Io: Magnus Lib. 23. rerum Gothic. & pręſertim adhuc perdurat Ligurinorum, quæ eſt patria Gulielmi Stuchij, qui humanitatem in hoſpites deſcripſit Libro peculiari de Convivijs antiquorum.

Quę verò humanitas Belgarum aliarumq; gentium, quas Alpes ab Italia ſepararunt, hodierna die ſpectamus in iuvenibus viriſque ad Gymnaſium Patavinum confluentibus. Qui omnes ſuaviſſimis placidisq; moribus ornati ſingularia beneficia erga hoſpites recipiendos exercent. Advenis enim iuvant, ſi egeni, ſi opulentiores ijs obſequium præſtant convivijs ac muneribus. Abeuntes varijs encomijs non invitis Muſis amicos hoſpites proſequuntur: interdum & iſti modò carmen, ut nuper politiſſimus noſter Gabriel Naudęus, modò libellum integrum memoriæ cauſa reponunt. Ac, ne tot præclara nomina cum pagella ęvi noſtri curſu interirent, coronidis loco ſubdere libuit.

GABRIELIS NAVDAEI ex Italia diſcedentis
ΑΠΟΒΑΤΗΡΙΟΝ AD AMICOS.

O Mihi dilecta cur vitam ducere Romæ,
Cur Latiò ſedem ponere fata negant?
Quid iuvat aërias toties volitaſſe per Alpeis,
Quid quater inſanis vela dediſſe Notis?

In-

Innumeris quos fama viris ad ſidera tollit
Inclyta, ſi poſthac incola rarus ero?
Hoſpitium, Galeote, *tuum,* Paganine, *tuumque,*
Atque tuum, Doni, *linquere ſi propero.*
Holstenio*q́; breuem ſi cogor ferre ſalutem,*
Et pauca Allatio *dicere verba meo.*
Si veſtros Gaddi, Nardi, Tomasine, Cotvni,
Tranſeo feſtino quadrupedante lares.
Si tua Balde *ſagax complecti, vel tua* Servi,
Pectora non poſſum candidiora niue.
Si nequeo Argolivm, Berigardvm, Tavrelivm*q́;,*
Bendandvm, *&* Ponam *ſtringere pro merito:*
Vix quoque facundi dextram ſi tangere Scioppi,
Vixque Palatini Gasparis *ora datur.*
Si te grande meis, Cassi, *decus addite factis,*
Sed fugiens, vel te culte Qverenge *peto.*
Si neque manſurus, Nici, Novarine, Casali,
Cognita tot doctis limina veſtra premo.
Deniqueſi Rhodivm, Veslingvm, *teque* Licete,
Ferrarivm*q́; mihi, vix licet aſpicere.*
Sed mea cum vigilent quærendis otia libris,
Queis noua Ivliadae *Bibliotheca nitet.*
Hæc ego cum veſtris capiam ſolatia, magni
Phœbigenæ, abſenti quæ dare Muſa ſolet,
Et fruar ingenij pulcro molimine, quando
Aſpectu veſtro non licet uſque frui.

Hoſpitalitatis ritus Barbaris gentibus, Scythis nempe, Turcis, Indis, alijsq; familiaris. Cap. XXV.

NVLLA tam barbara gens, quin Hoſpites agnoſcat. Turcæ ipſi, Bartholomæo Georgievitio teſte, habent Xenodochia Imareth appellata, Regum teſtamentis condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis. Sunt qui dant oryzam Pirincts Tſorba dictum cum carnibus; alibi Boglidas as, qui fit ex tritico pro obſonio: additur panis ſatis magnus: potus quem præbent eſt aqua. Cæterum pernoctandi ibi, aut dormiendi locus nulli conceditur, ſed habent alium locum pernoctandi publicum Char natſanne, ubi gratis recipiuntur hoſpitio: non habent tamen lectos, ſed in fœno, vel ſtramine ſub tecto dormiunt.

Gothi & Suedi advenas non ſolum benignè admittunt, ſed cuncta ad liberalem convictum neceſſaria gratis ſubminiſtrant. Lis enim inter populares oritur aliquando, in peregrinis recipiendis. Summæ laudis eſt, qui plures advenas liberali hoſpitio collegerit, quemadmodum ille publico odio dignus, qui cibum potumq; negaverit

rit itineranti. Sic ferè Ioannes Magnus Lib. 4. Cap. 2. narrat Carolum Gothorum, & Suecorum Regem decreviſſe, ut Gothi inter ſe, & in advenas hoſpitalitatem obſervarent, & ſummo dedecori eſſet ei, quicumque viatorem tecto arceret, quod ſi quis facere tentaſſet & idoneis teſtibus ter negare hoſpitium convictus fuiſſet, immiſſo igne ędes ſuas comburi iuſſit, ut domibus proprijs iuſte priuaretur, qui eorum uſum inhumaniter denegaſſet.

Vandali in ſuſcipiēdis hoſpitibus alacres fuere, hoſpitium ultro offerentes quicquid ex agricultura, piſcationibus, aut venatione conquirebant, totum in largitatis opus conferebant, eo fortiorem quemque quo profuſiorem iactantes, ut autor Crantzius Lib. 4 Vandal c. 23. Vandalorum Legibus erat ſancitum, quod noctu furatus fueris, craſtino die hoſpitibus diſparties. Si quis peregrinum hoſpitio expuliſſe deprehenſus eſſet, eius domum & facultates vel diripere, vel incendio licebat cōſumere. Memorabile eſt quod narrat Olaus Magnus Lib. xvi. Hiſt. Sept. In omnibus partibus Septentrionalibus inſignis eſt in hoſpites humanitas, & omnia ſua in eos copioſè diffundunt, exiſtimantes illum diem infeliciter periſſe, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuiſſe. Extant in hiſce regionibus

loca multa publica pro egenis hoſpitibus excipiẽdis, quibus locis Princeps, vel ſupremus Magiſtratus varia multa applicat, ut pote de rebus ad conſcientiam pertinentibus. Item pecunias pro diſpenſationibus & multa illorum, qui aliquam perſonam Eccleſiaſticam temerariè offenderint.

Guagninus in deſcriptione Moſcoviæ perhibet eam fuiſſe in hoſpites benevolentiam; ut in Ruſſiæ partibus populi mercatores ad ſe ex varijs regionibus quęſtus gratia venientes libenter excipiant, quos in tuguriolis ſuis cum uxoribus relinquunt: ipſi verò interim venatum abeunt. Reverſi, ſi uxores hoſpitum concubitu conſuetudineq; lętiores hilarioresq; invenerint, munere aliquo hoſpitem donant, ſin minus turpiter convitijs laceſſitum expellunt. Hic tamen mos hodie deſijt.

Cui non diſſimilę quidquam de habitantibus Provinciam Chamul, Marco Polo teſte oculato Lib. 1. c. 37. narratur. Vxores & puellas ad hoſpitum concubitum relinquunt, idq; honoris & gratiæ adſcribunt, immo Dijs gratum facere, ut advenæ talibus recreentur.

Indi Thee potu hoſpites venientes & abeuntes excipiunt, ut Turcę Cava, Iacobus Bontius apud Indos nuper Medicus de conſervanda valetudine Cap. VI. autor eſt.

Apud

Apud Tednęſtanos Africæ nullum in oppido diverſorium pro hoſpitibus. Si quis illuc appulerit, ad notum aliquem ſe conferat, neceſſe eſt. Quem ſi non invenerit, nobiles inter ſe ſortiuntur, quisnam ignotum hunc mercatorem hoſpitio excipiat.

Sic Tegesdelti oppidi Africæ incolæ cuſtodibus portarum mandant, ſimul ac peregrinus quiſpiam appulerit, inquirant ab eo, habeatne aliquem in civitate amicum: quód ſi habere ſe neget, ab ijs ad hoſpitium deducitur. Teſtis eſt Cœl. Auguſtinus Curio, in Marochenſis Regni deſcriptione.

De Hoſpitalitate Chriſtianorum primævi ſeculi. Cap. XXVI.

CHRISTIANI primævi ſeculi à Servatore noſtro edocti adeo ad hoſpitalitatem propenſi erant, ut non ſolum peregrinos ad hoſpitium cogerent, & pene traherent, veluti de diſcipulis euntibus Emaus ſacra teſtatur hiſtoria, ſed etiam domos ſuas in hoſpitium advenientibus peregrinis dicarent. Meminit huius moris B. Auguſtinus in Pſal. 75. *Alij vovent domum ſuam eſſe hoſpitalem omnibus ſanctis advenientibus; magnum*

votum

votum vovent. Cellulas proinde hoſpitales habebant. S.Paulinus Epiſt.x. ad Severum. *Tugurium verò noſtrum, quod à terra ſuſpenſum cœnaculo una porticu cellulis hoſpitalibus interpoſita longius tenditur, quaſi dilatatum gratia Domini.* Erant enim euangelizantium pręcepta ut D.Ambroſius Lib.5 in cap.6.Lucæ docet, *ut pacem ferant, conſtantiam ſervent, hoſpitalis neceſſitudinis iura cuſtodiant: alienum à prædicatione regni cæleſtis aſſerant curſitare per domos, & inviolabilis hoſpitij iura mutare. Sed ut hoſpitij gratia deferenda cenſetur: ita etiam, ſi non recipiantur, excutiendum pulverem, & egrediendum de civitate mandatur. Quo mandato non mediocris boni remuneratio docetur hoſpitij, ut non ſolum pacem tribuamus hoſpitibus, verum etiam ſi qua eos terrenæ obumbrant delicta levitatis, receptis Apoſtolicæ prædicationis veſtigijs auferantur.*

Quin etiam à calumniatoribus fidei Chriſtianæ comprobatur antiqua Chriſtianorum hoſpitalitas ex Io:Gabrielis Biſciolæ Epitome Baronianæ ad An.75. *Impoſtor quidam & nequam, fictè Chriſtianus, ne ageret atque adeò abundaret ex beneficentia Chriſtianorum, deſcribitur à Luciano per hæc tempora peregrinatus, ſub nomine peregrini, ex quo colligitur effuſa largitas Chriſtianorum & effuſiſſimum ſtudium hoſpitalitatis.*

Immo plures ex liberali Chriſtianorum profu-

ſione

ſione in peregrinos & advenas, Gentilitatem abnegantes, Chriſti cingulo honeſtantur. Baronius ad An. 316. Hic unus mihi inter plurimos occurrit ſcilicet Magnus Pachomius adhuc Gentilis, hoc anno, militiæ in exercitu Licinij, adſcribitur, cum eſſet annorum viginti. Hic ob ſummam humanitatem ab una Thebarum civitate Chriſtiana, hoſpitibus exhibita etiam Gentilibus (quæ Oxyrinchus putatur) excitatus in amorem Chriſtianæ Religionis, eam ſe amplexurum profeſſus eſt. Hic Pachomius Hoſpitale conſtruxit in portu Romano.

Et ex Baronio T. v ad An. 400 accepimus, quod Fabiola prima Romæ infirmorum hoſpitale erexit, in quo ægrotantes de plateis, ac corrupta languoribus atque inedia miſerorum membra foveret, ut S. Hieronymus tradit Epiſt. x x x: cui etiam Epiſtola 2. T. 1. inter corporis virtutes enumerantur, peregrinorum ſuſceptio, & defenſio pauperum.

Iotichius primus Hoſpitalarius celebratur à Cl. I. C. Lapo de Caſtelliono in Tractatu de Hoſpitalitate Tom. 3.

Celebres hoſpitalitatis ſectatores Martha, & Maria Magdalena, quę ſępius Chriſtum Hoſpitem habuere. Aliæq; ſacræ mulieres B. Virginis ſociæ. Cultores S. Apoſtoli, & diſcipuli Domini, cæteriq;

Chri-

Chriſtiani primi ævi, qui invicem ſumma charitate hoſpitabantur. Non enim veteres Chriſti fideles fuerunt ſoliti mendicare.

Conſtantinus tandem Imperator Magnus poſt quam Chriſto nomen dediſſet, omnia pietatis munera magnificè exercuit. Templa plurima mira maieſtate & pretioſis donarijs onuſta exſtruxit: Hoſpitales domus pro recipiendis peregrinis ædificavit: Et in Concilio Romano, quod ipſo præſente cum Helena matre Silveſter Summus Pontifex habuit, ſancitum eſt, quod reditus Eccleſiæ in quatuor partes dividerentur. Quarum una cederet Pontifici. Altera Presbyteris, Diaconis, & Clero. Tertia Templorum, & Eccleſiarum reparationi. Quarta pauperibus, infirmis, & peregrinis. Hinc præceptum Clericis, ut ſint hoſpitales, Hieronymus Papæ Damaſo ſcribit: *Quidquid habent Clerici pauperum eſt, & domus illorum omnibus debent eſſe communes, & quod ipſi Clerici ſuſceptioni peregrinorum & hoſpitum invigilare & ſtudere debent.*

Et quid quæſo effecit Summus ille Imperator, dum Vrbis Romanę maieſtatem Byzantium tranſtulit, illam Summo Pontifici cedens, niſi quod viro hoſpiti & ferè extraneo ad apicem Eccleſiæ divinitus evecto Imperium pro liberali hoſpitio magnificè conceſſerit? Munificentiam Principis in

æſtruen-

exſtruendis Xenodochijs celebrant Orientalis Imperij Hiſtoriæ. Eandemq; viam inſtitiſſe Pulcheriam Theodoſij ſororem, Placillam Theodoſij uxorem abundè teſtatur hiſtoriæ cōpendio Georgius Cedrenus ſcriptor ſuarum rerum ſatis diligens. In immenſum creſceret opus, ſi omnia Xenodochia, aliaque pietatis opera peregrinorum commodis à Principibus exſtructa enumerarentur.

Libet hic e multis hoſpitalitatis exemplis pauca e Sanctorum Patrum Vitis in unum conferre: De Monachis in Nitria commorantibus Ruffinus Aquileionſis presbyter: *Vbi peregrinos fratres advenire ſenſerunt, continuò velut examen apum, ſinguli quique ex ſuis cellulis proruunt, atque obviam nobis læto curſu & feſtina alacritate contendunt, portantes ſecum quamplurimi ipſorum urceos aquæ, & panes, ſecundum quod Propheta corripiens quoſdam dicit: Quia non exiſtis filijs Iſrael obviam cum pane & aqua. Tunc deinde ſuſceptos nos adducunt ad Eccleſiam, lavant pedes & ſinguli quique linteis quibus utebantur abſtergunt.*

De Abraamo Theodoretus Cyri Epiſcopus narrat: *Advenientibus hoſpitibus erat & torus paratus, egregius autem & ſelectus panis eis offerebatur, & vinum odoriferum, piſceſque & olera, & quæcumque ſunt eis coniuncta. Quin etiam ipſe quoque*

Q me-

meridie aſſidebat convivantibus, eorum quæ apponebantur partes unicuique offerens: & dans unicuique calices & iubens bibere, & eum qui erat eiuſdem ſecum nominis imitans, Patriarcham inquam qui miniſtrabat quidem hoſpitibus, ſed non ſimul convivabatur.

Sulpitius & Caſſianus narrant de Monacho in Syria, qui ante conſtitutam horam peregrinos reficere coegit: Percontantibus illis, cur ante conſuetam refectionis horam prandere eos cogeret, reſpondiſſe: *Ieiunium fratres ſemper eſt mecum, vos autem continuò dimiſſurus, mecum iugiter tenere non potero.* Item alterum Monachum, qui nuſquam ſolus eſcam ſumere ſolitus erat, referunt. Celebratur pariter Theodori Patriarchæ Ieroſolymitani in hoſpitem benignitas à Ioanne Moſcho.

Primum nempe Vitæ Monaſticæ præceptum erat obedientia Prælato, Peregrino hoſpitalitas exhibenda: Immo hoſpitalitas erat ipſa charitatis regula. Frater quidam venit ad ſolitarium (ex Græco incerto interprete Pelagio) & cum egrederetur ab eo dixit: *Ignoſce mihi, Abbas, quia impedivi regulam tuam. Ille reſpondit & dixit ei. Mea regula eſt, ut recipiam te in hoſpitalitate; & cum pace dimittam.* Immo Anachoretæ in Eremis degentes advenientem exceperunt ſine ieiunii obligatione: *Venerunt aliquando duo fratres ad quemdam*

ſenem: conſuetudo autem erat ſeni, non manducare quotidie. Qui cum vidiſſet fratres, gaudens ſuſcepit eos & dixit, Ieiunium ſuam mercedem habet.

Sic Moiſes Abbas, quum in ipſa hebdomada ante Paſchatis ferias accederent fratres quidam ex Ægypto, paravit eis modicum pulmentum, & cum vidiſſent vicini fumum, dixerunt Clericis Eccleſiæ: Ecce Moiſes ſolvit mandatum, & coxit apud ſe pulmentum. Mitto innumera huius veſcēdi exempla de Sanctiſſimis illis Anachoretis. Sed memoria dignum pro coronide ſit id, quod Ruffinus de hoſpitalitate Oxyrinchæ civitatis in Thebaide narrat, *Ipſi quoque Magiſtratus & principales Civitatis, & reliqui cives ſtudioſè per ſingulas portas ſtatuunt qui obſervent, ut ſicubi apparuerit peregrinus, aut pauper, certatim ad eum, qui præoccupaverit, adductus, quæ ſunt neceſſaria conſequatur.*

Poſterioris ævi apud quaſdam Nationes Hoſpitalitas recenſetur. Cap. XXVII.

SEd ne priſca tantum miremur, noſtris quoque temporibus nemo negaverit, apud fideles Chriſti cultores, atque in primis Eccleſiaſticos Primates, cæterosq; Principes omnia antiquæ hoſpitalitatis iura ſervari ac vigere. Nec

dictu facile, num maiori uſquam ſtudio exercetur, quàm Romæ in peregrinos Religionis voto accedentes, cùm omni anni tempore, tùm præcipuè imminentibus Sacroſanctæ Reſurrectionis Domini Chriſti ferijs quarum veneratione frequentiores affluunt ad Vrbem advenæ. Ære publico varijs in locis ij excipiuntur, ad ędem nempe S. Ioannis Lateranenſis, ac Divi Spiritûs, ſed maiori nunquam & ſplendidiori apparatu, quàm in celebri S. Trinitatis Xenodochio: ubi è Religioſis primi; Summoque Pontifici ſanguine iuncti, peregrinorum commodis quocumque miniſterio ſtrenuè invigilant, etiam ſeſe ad pedum lotionem demittentes, præeunte nonnumquam Summo Pontifice. Horum exemplo Principes pari ſtudio omnia pietatis officia in hoſpites exercent. Nec inferiore charitate id præſtant matronæ natalibus clariſſimæ recipiendo cuiuſcumque ſortis feminas quibus ſumma pietate, & inſigni cultus apparatu ampla deſtinata ſunt hoſpitia. Eccleſiæ inſuper omnes Nationales Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum, & aliorum ſuos cives excipiunt, & per aliquot dies alunt. Adeò Romæ in excipiendis hoſpitibus cum magnificentia certat pietas: ſummo magna Chriſtianæ Religionis ratio in eiuſmodi exercitia ſe ſe iam diffudit per univerſam Italiam, Principumq; ingenio, ac magnificentia eò cre-

crevit, ut communi ſententia veterum Græcorum, ac Romanorum, aliarumq; nationum exempla excedat. Quippe occurrunt paſſim per Italiæ oras Xenodochia in vijs, in oppidis, in Vrbibus, publicis impenſis, & privatim piorum hominum teſtamento exſtructa & facultatibus aucta, maximeq; ſuperioribus ſeculis. Vt de alijs ſileam, Patavij Xenodochia olim quadraginta quinque ſumma Religione aperta legimus, vero conditoris ſui Antenoris exemplo, quem hoſpitalitatis eximiæ cultorem accepimus. Adeo Patavini hoſpites amplecti conſuêrunt, ut Caroli V. Imperatoris tempore Bononiæ in muſæo Achillini aureis literis ſcriptum videret Ludovicus Paſinus Medicus clariſſimus. PADVA LÆTA GENTE REPLETA: VERVM PADVA ALIOS NVTRIT, SVOS DEVORAT. Quod commune alijs vrbibus provinciæ, in quibus adhuc remanet neſcio quid Gothicum, vel Longobardicum, non raro civibus exteri præferuntur. Vicentini tamen palmam ferunt præ cæteris, qui ſuorum non immemores omni laudabili hoſpitalitate florent. Illud enim accedentes ſumma comitate queſcumque literatos, aut virtute aliqua viros celebres excipiunt, & apud ſe retinent, eiq; ſyn bola certatim mittunt. Inſignis etiam hoſpitalitas viget in tota Hiſtria, cui deſunt cauponæ.

De qua nos fuſius in Hiſtoriam eius Provinciæ.

Mitto Italos Principes opes ſuas in hoſpitibus recipiendis profundere. Quo ſplendore in primis Sereniſſima Venetorum Reſpublica facilè primas tenet, dum à ſuis maioribus edocta ſic omnia hoſpitalitatis iura præſtat, ut in his tuendis ſervandisq; non minima Patrum cura verſetur, ne quid pompæ, aut maieſtati deſit, in edendis ſpectaculis, largitionibus, muneribusq; ampliſſimis, quibus magnatum animi conciliantur, Regumq; & Principum favor ſtabilitur, ſi quando Principes advenæ excipiendi: ſed in hac Vrbe in primis conſpicua eſt ſingularis omnium in pauperes pietas & munificentia. Senatores nempe primi ordinis Xenodochijs præſunt ea vigilantia, ut Vrbs Veneta verè Peregrinorum Hoſpitium, egentium receptaculum, & communis omnium adventantium patria perhibeatur.

Longum nimis foret quosvis civitatum mores omnes recenſere. Vnam tamen nō prætermittam; pulcherrimam quippe omniq; laude dignam Ceſenę vrbis in recipiendis hoſpitibus conſuetudinē. Cum enim olim publicorum diverſorium nullus penè heic eſſet uſus, ſinguli illius Civitatis Patres, quam primum hoſpitem conſpexiſſent in domum ſuam excepere tanta hoſpitalitatis contentione, ut ſæpe res à rixis ad conflictum veniret. Decretum

tum itaque quomodo hoſpites exciperentur. Erecta enim fuit in foro columna, in cuius ambitu fixi erant tot annuli ferrei notis diſtincti, quot eſſent nobiles familiæ, cautumque fuit tollendæ controverſiæ cauſa, ut ad cuius annulum alligaſſet hoſpes equum, in eius domum diverteret. Hollandarius auctor in Prodromo Nobilitatis. In quam rem plura Cl. Vir Fortunius Licetus in Patavino Gymnaſio Primarius Medicinæ Theoricæ Profeſſor Lib. de Annulis Cap. XLIII. Viri eruditi Angelici Aproſij indicio, amœna eſt dignaq; poſterorum memoria de Illuſtriſſima Spinularum familia, originatione Epiſcopi Auguſtini Iuſtiniani Annalium Genuenſium Lib. II. ubi narrat annò 1102 Guidum filium Belli Vicecomitis primum Spinulæ cognomen fuiſſe nactum, cum hoſpitibus frequentioribus liberaliter exceptis varij generis vina promi iuberet. *Spina* enim Italis dolij ſiphunculus eſt, & *ſpinolare* Liguribus eſt vinum è dolijs haurire. Hac igitur antiquis gentilitijs inſignibus nempe teſſerulis XXVIII albis & rubris ſimul iunctis inſtrumentum illud inſigni hoſpitalitatis exemplo acceſſit. Quem maiorum morem ſecuti eiuſdem Cl. familiæ poſteri.

Ho-

Hoſpitum diſcedentium ritus. *Cap. XXVIII.*

COMMVNE erat apud cultiores gentes, læto animo hoſpites excipere, & ægrè dimittere. Sed & diſcedentibus hoſpitibus in viam cibi dabantur. Ita dimittitur à Neſtore Lib. III Odyſſ. Telemachus. Vertit hoc amiciſſimus noſter Ioannes Argolus:

Conda dedit mulier panem Bacchique liquorem,
Atque cibos, comedunt Reges quos rite beati.

Dulciaria præterea dabantur, præcipuè pueris, quibus ipſi demulcentur. Hom. ἐγὼ δὲ ἐπιμείλια δώσω πολλὰ μαλα. *Dulciaria ego quidem multa dabo.* De qua re Scholiaſtes Apollonij Rhodij Lib. III ſic πέλανοι, πέμματα bellaria, mattiæ; vnde mazapanis *marſapane*, cupediæ unde *Cupeta* dulciarium, quo Natalis Domini diebus veſcimur, buccellatus panis, *buccellal*, ξηρὸς ἄρτος à Græcis dictus. Hinc Scholiaſtes ad primam Eclogam Theocriti, & Didymus ad β Odyſſ. ibiq; Euſtathius, de more veſcendi veterum eleganter, quamvis ad cibos militares ſive Lacedæmoniorum ea prolata ſint, neque ad omnium veterum & Romanorum uſum omnino trahenda patet explicatione ἀκρατισμοῦ apud Scho-

liaſtem

haſtem Theocriti. Dabantur etiam alia munera nobiliora. Menelaus Crateram argenteam diſcedenti Telemacho hiſce verbis obtulit:

Ecce tibi cratera dabo, eſt argenteus ille
Totus & aurato ſuffuſus labra metallo
Vulcani labor, atque dedit quem maximus Heros
Sidonius mihi Rex &c.

Sic etiam Helena illi munus ſuum ita Latine tradit:

Sic ea dicebat manibus peplumque tenebat:
Hoc tibi care puer dona dabo pignus amoris
Fidæ Helenæ, quem nupta ſibi, cum venerit hora
Ipſa feret quondam, interea ſepone parentis
In thalamo, felixq; mihi tua tecta reviſe,
Inque lares lætos patriamq; revertere terram.

Aureum cantharum Deûm Mater Sorori ſuę Deæ Syriæ hoſpitale munus obtulit Apuleio teste Metam. Lib. IX.

Nero Claudius Tyridati Armenię Regi abeunti contulit ſeſtertium millies; nimirum quinquagies centena millia Carolinorum, ex ſupputatione Adriani Iunij.

Item cum dimittebantur hoſpites ipſis ξένια tradebantur, quæ propriè Apophoreta Martiali, quod retro ferrentur, nempe domum. Xenia enim communia diſcumbentibus in hoſpitio. Sic Martialis Librum XIII XENIA inſcribit, quæ non ſo-

R lum

lum hoſpitibus, ſed etiam amicis dabantur, qui ſępe coniunguntur. Ita Cicero pro S. Roſcio Amerino: *Fama & vita innocentis ab hoſpitibus amicisque paternis defenditur.* Martialis igitur, quia res mittendæ deerant, diſticha conſcripſit, quæ loco Xeniorum & ſuis ipſe amicis mitteret, & ipſis mittenda ſuaderet,

— Hoſpitibus pro munere diſticha mittas.

Erant etiam quædam præcepta, quæ diſcedentibus dabantur, ſive ad utilitatem, ſive ad honoris ſpeciem conferentia, Xenia Græcis dicta. Puta cùm diſcedenti amico, ut ſibi caveret à vitio aliquo iniungeretur: & prudentiores ſaltem dicebant: TV MEMOR ESTO MEI. Exempla habes *De veris narrationibus* apud Lucianum, ubi ipſi à Minoe tria præcepta obſervanda memoriæ mandantur. Exemplum habes in Medea Euripidis apud ipſius Scholiaſtem, ubi diſcedentem Iaſonem Medea ſicut Neopron adnotat ξενικῶτως ſalutaribus minis admonet. Nec inuſitatum fuiſſe videtur Scriptoribus Lectori ſui memoriam inſinuare. Ita namq; in clauſula Alexipharmacorum Nicander interpretis Latini verbis: *Nicandri Poetæ memor ſis: ſic fiet, ut Hoſpitalis Iovis legi non renitare.* Nec alia de cauſa iuventi à Germanis, qui virtuti literisque operantes peregrinantur, Libelli in quibus Magnorum Virorum ſymbo-

la, ac veluti amicitiæ teſſeras reportant.

Diſcedentibus etiam Tabellam Hoſpitalitatis dabant, quam ſi alteram in ingreſſu oſtenderant, ijs pariter novam in veteris amicitiæ renovationem conferebant. Locus eſt præclarus in Medea Euripidis citatus à Scholiaſte.

Hodie frequens & communis uſus eſt diſcedentibus Viris Cl. vel Legatis, ac Oratoribus Principes munera dare. Idem liberalitatis honor primum apud Summum Pontificem adolevit, qui non ſolum cuilibet Prælato, ſacras Reliquias Sanctorum, ac numiſmata aurea & argentea, ſed Oratoribus, & Principibus; ac Illuſtriſs. Mulieribus Romam accedentibus; pretioſa munera donat.

Nec minus privati Viri diſcedentibus amicis Xenia tribuunt; item annulos, & ſui Imagines donant, viaticumque pro itinere porrigunt.

Si quem verò contracti hoſpitij pœnituiſſet, renunciare hoſpitium ſolebat, ne hoſpitij ius violaret. Sic in Verrem Act. 1 v. *Itaque vehementer iſte ſthenio infenſus, hoſpitium ei renunciat.*

Si quis autem ius Hoſpitij violabat, teſſeram hoſpitalem confregiſſe dicebatur. Plautus in Ciſtel. *Abi querere; ubi tuo iureiurando ſatis ſit ſubſidij, hic apud nos iam fidei confregiſti teſſeram.*

De Mercenaria Hoſpitalitate: ubi de Caupona, Taberna, Stabulo, et diverſorio. *Cap. XXIX.*

RATIONE excipiendi hoſpites gratuita iam ſatis perſpecta, nonnulla breviter de Mercenaria dicenda, quam Veteribus fuiſſe in uſu ſatis conſtat. Cic. Lib. I. de Divinatione: *Cum duo Arcades familiares iter una facerent & Magaram veniſſent, alterum ad cauponem divertiſſe, ad hoſpitem alterum. Qui ut cœnati quieſcerent, concubia nocte viſum eſſe in ſomniꝭs ei, qui erat in hoſpitio, illum alterum orare, ut ſubveniret, quod ſibi à caupone interitus pararetur.* Certi enim homines lucri cauſa viatores quosvis pro mercede excipiunt; illisque tecti ſolius uſum, vel etiam alimenta præbent. Hi à Latinis caupones, ſive copones dicuntur. Alij ſolum panem ſine vino. Apud Ciceronem in Piſoniana *copæ* videntur: *Panis, & vinum de propola, & de copa.* Quod ſic exponendum eſt; *Panis de propola, vinum de copa.* Sed in veteribus Gloſſis *propolæ* ſunt tabernarij, ideſt copones. Atqui *propolæ* apud Lucillum omnes ſunt coctiones qui aliquid promercale habēt. Sicuti Macellarij, qui veluti publici coqui in foro car-

carnes vendebant. A Lanijs differentes, qui crudas tantum venales habere ſoliti. De his Phędrus:

Pendere ad Lanium quidam vidit ſimium
Inter reliquas merces atque obſonia.

Caupona idem cum taberna, quæ, teſte Iſidoro, erant ædiculæ plebeiorum parvæ & ſimplices in vicis, aſſibus & tabulis clauſæ, unde & tabernarij dicuntur, qui ijs aſſiſtunt. Videntur autem tabernæ etiam omnibus opificibus & negociatoribus ſuæ: de Copona nunquam mentio. Eſt enim cella vinaria, attamen frequens eadem eſt taberna pro copona. Virgilius in Copa;

Ebria famoſa ſaltat laſciva taberna.

Ergo taberna eadem cum caupona. Illud tamen magis generale nomen, quam iſtud.

Pro diverſorio etiam caupona uſurpatur apud Horatium Epiſtolar. Lib. I.

Sed neque, qui Capua Romam petit, imbre lutoq;
Aſperſus, uolet in caupona vivere.

Diverſorium locus eſt ubi Viatores divertunt. Aliqui putant fuiſſe dictum, quod ex diverſis vijs eò conveniatur. Cicero de Senectute: *Ex vita iſta diſcedo, tamquam ex hoſpitio, non tamquam ex domo. Commorandi enim natura nobis diverſorium non habitandi dedit.* Diverſari etiam eſt manere apud aliquem hoſpitij iure, vel alio modo; & diverſor is, qui diverſatur. Quod quidem vel eſt

pu-

publicum, ut taberna meritoria, vel privatum.

Aliquando inter tabernam & diverſoria erat differentia: aliquando confunduntur. Nam & tabernæ plerumque viatores, & adventores excipiunt: Diverſoria vinum vendunt civibus. Quin Latini pariter Cauponas & diverſoria pro ijſdem habent. Suetonius diverſorias tabernas appellat in Nerone, quas copæ exercerent: *Quoties Oſtium Tiberi deflueret, aut Baianum ſinum præternavigaret, diſpoſitæ per littora & ripas diverſoriæ tabernæ parabantur, inſignes ganeæ, & matronarum inſtitorio copas imitantium, atque hinc inde hortantium ut appelleret*. Sic legendum illum locum Cl. Vir. Claudius Salmaſius de Vſuris putat. Nam vulgo eſt, *inſignes ganeæ*.

Diverſorijs adiectum erat ſtabulum, quod erat receptaculum equorum & iumentorum, quod etiam pro caupona & hoſpitio accipitur, à ſtando. Apuleius Lib. I. *Ego vero quod primum ingreſſus ſtabulum conſpicatus ſum, acceſſi, de quadam anu caupona illico percontor*. Sed propriè animalium locus, qui ſemper cauponis & tabernis erat proximus. Quo modo aliqui explicanda verba D. Lucæ cenſent de B. Virgine Cap. II. v. VII. *In ſtabulo eum reclinavit, quia locus in diverſorio non erat ipſis*. Quod *Præſepium* reddit vetus Interpres pro *ſtabulo*, ut Græcum φάτνη pro eodem. Cum igitur non eſſet

lo-

locus præ nimia multitudine divertentium in ipſo diverſorio, peperit Chriſtum Maria, faſcijs involvit, & reclinavit in ſtabulo diverſorij, quo iumenta accipi ſolebant. Hinc à ſtabulo ſtabularij famuli, qui ſtabulo præſunt.

Antiquitus verò tam apud Græcos, quàm apud Romanos cauponariam exercere ignominioſum fuiſſe, paſſim ex auctoribus conſtat. Huius artis auctores Lydos tradunt, à quibus etiam aleę, teſſerarum atque pilę luſum deducunt, qui quidem in tabernis illis mercenarijs maximè viget. Hinc Plato Lib. 11 de Legibus ea interdicit cives ſuos. Plutarchus 2. Probl. Sympoſiac. 19. Italos Caupones pravitatis & avaritiæ arguit. Sed horum more hic perſtringere non eſt locus.

Noſtris temporibus ijs nihil frequentius. Hinc undique tabernæ, & caupones, ſed diverſæ aliæ in Gallia, aliæ in Germania, aliæ in Belgio, & Anglia: ſplendidæ enim & nobiliores ſunt eæ quæ in itinere Romano, & ſub Dominio Summi Pontificis, tumq; Magni Ducis Florentiæ, ubi etiam ſtata mercede hoſpites, & equi ſine cauponæ querimonia excipiuntur, ſignis ad diſcrimen ubique præfixis, quibus viatores earum memores illuc redeuntes denuo invitentur.

De

De ſupremo erga Hoſpites officio. *Cap. XXX.*

NIhil religioſius apud Romanos quam eorum ſepulchra, quæ veluti ſacra habebantur, in quibus ferè ſemper vetitum erat alios condi. Singulos ſingulis tumulis reponi apud eos permanſit conſuetudo, quam ab Athenienſibus uſurpatam ferunt. Poſtea mos adolevit, ut ſingulæ familiæ ſuos tumulos inſignes haberent, qui locus conditorium vocabatur. Vidi Romæ in Vinea nobiliſs. Viri Io: Baptiſtæ Caſalis ad viam Appiam ſubterraneum conditorium ſive Hypogęum dealbatum & cruſtatum, in quo plurimæ concavitates in muro, & in unaquaq; earum extabant duę, vel tres ollę fictiles muro affixæ repletæ cineribus, & oſſibus ſemiuſtis cum tabella trium palmorum inſcripta prohibens ne exteræ familiæ hic conderentur.

L. HOSTILIVS. FORTVNATVS. SIBI. ET
HOSTILIÆ. IANVARIÆ. FILIÆ. ITEM
LIBERIVS. LIBERTABVSQ. SVIS
POSTERISQ. EORVM. FECIT
EXTERÆ. FAMILIÆ. ADITVS. NON
DATVR. NEC. IVRE. QVIS. IN. HOC
MONVMENTO. OLLAS. EMET

Nec

Nec iuxta ſepulchrum nouum propiusve ſexaginta pedes invito domino ædes admovere licebat, eaq; inviolabilia habita nec præſcribi poterant, nec uſu capi, ſicut nec publica. Si quis tamen oſſa cineresque in alienum ſepulchrum deferret, illa eruere loci dominus, & ſine Pontificum decreto alio transferre non poterat. Vlpiani hoc eſt in L. Oſſa. 8. in princ. ff. de Relig. & ſumptu fun.

Legimus autem cuiuſdam monumentum in pavimento Baſilicæ Lateranenſis, in quo auctor iubebat, ut ſi quis EXTERVM CORPVS INFERRE VOLVERIT, daret Reipublicæ Oſtienſi quędam ſeſtertia.

. . . .

. . . .

ET. PORTENS. Q. Q. IMMQVE
BISELLIARI..... FECIT. SIBI
ET. AVRELIAE. VICTORINAE.....
CONIVGI. ET. FILIIS. SVIS
ET LIBERTIS..
LIBER. TAB. POSTERISQ. EORVM
IN. HOC. AVTEM. MONVMENTO
QVISQVE. EXTERVM. CORPVS. INFERRE
VOLVERIT. DABIT. REIPVBLICAE
OSTIENS. S. H. L. M. N. IN FRON. P. L.
IN AGRO. P. LXXIS

Nec magis Romanos erga Hoſpites defunctos

ſuprema animi pietas deſtituit, cum etiam publica monumenta pauperibus & ſervis, ubi condi poterant, ædificarent.

Plura nempe monumenta hoſpitibus benemerentibus poſita legimus. E quibus libet hic duo recenſere. Primum Tarraconæ videtur.

D. M.
T. COR. . . . F. . . . .
DELEGATVS. VII. G
P. F. STIP. XXIIII
VIX. ANN. LVII. .
FECIT. . . . .
ALLIA. PARALI. . .
HENIS. . . . .
HOSPITI. B. . . . .

Alterum ibidem, ex Verdeſij ſchedis.

D. M.
VAL. ATTICO. R. F.
COS. LEG. XII. G
P. FE. STIP. XXIIII
VIXIT. ANNIS. XLI
FECIT. AELIA. PAR
THENIS. HOSPITI
BENEMERENTI

Quod munus utique per omnia tempora uſitatum, etiam apud noſtros viget. Patavij ad D. Laurentij ædem in marmore monumentum exſtat, quod

quod Dominicus Molinus Senator ampliſſimus Francisci Sereniſſimi, dum hæc ſcribimus, Reipublicæ Venetæ Ducis frater Laurentio Pignorio Amico & Hoſpiti poſuit.

D. O. M.
LAVRENTIO PIGNORIO
ALTERI HVIVSCE ECCLESIAE
PRIMVM PAROCHO
DEINDE TARVISII CANONICO
PIETATE AC MORVM SANCTITATE
SPECTATISSIMO
VERO CANDORIS ET PVDORIS EXEMPLO
LITERARVM OMNIVM
CVM GRAVIORVM TVM POLITIORVM
PERITISSIMO
PENITIORIS ANTIQVITATIS NON MINVS
CERTO QVAM CVRIOSO INDAGATORI
PATRIAE AMICORVM ET SVI IPSIVS
MEMORIAE
LVCVLENTISSIMIS SCRIPTIONIBVS
PROPAGATORI
MVSARVM DENIQVE ET GRATIARVM
CORCVLO ET OCELLO
DOMINICVS MOLINVS SEN. VEN.
AMICO AC HOSPITI
CARISSIMO ET IVCVNDISS. P.
OB. ANN. M DCXXXI. IDIB. IVNII.
VIXIT ANN. LIX. MENS. VIII.

Idem mos Veterum in milites bello defunctos. Lacedæmonij, dum contra Meſſenios pugnant, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerent, teſſeras in brachijs inſculptis nominibus habuere. Apud Athenienſes ſingulæ tribus ſingulas habuere arcas, in quibus cadavera & diſperſas reliquias militum ſuæ cuique tribui inquiſita colligerent, & poſtquam in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſtimonio pietatis in defunctos ſolemni oratione eorum laudes recenſebantur.

Hoc autem loco non extra rem quæri poterit, cur Iudæi triginta argenteis, quos reddidit Iudas Iſcariotes, emerint agrum figuli in ſepulturam peregrinorum? Quia, cum eſſent precium ſanguinis, eos in Corbona, vel Gazophylacio inter dona Dei recondi nefas erat Principibus & Sacerdotibus, inito propterea ab ijs conſilio ſtatuerunt, ut emeretur illis ager figuli, quò peregrini qui in Vrbe è vita diſcedebant ſepulchroque carebant, in illo ſepelirentur. Sub velo nempe typi ſignificatur, precium ſanguinis Chriſti, non Iudæis indigenis, ſed peregrinis, ideſt gentibus in eum credituris, profuturum eſſe.

Optimè Aloyſius Novarinus in Matth. cap. 27. *Fraudulenter Principes Sacerdotum cogitaverant, & decreverant illius pecuniæ ſummam in viliſſima*

& ab-

& abiectiſſimæ rei uſum expendere, in ſepulturam ſcilicet militum aliorumque pauperum & ignobilium gentilium, ut hac ratione Chriſti memoriam ac necem empti, & ſuam ipſorum impietatem emptione ſepulturæ ſepelire. Sed aliter Dei providentia factum, Ager quippe ille emptus, æternum monumentum factus eſt ſceleris ipſorum. Si in corbonam pecuniam immiſiſſent, non ita manifeſta res facta fuiſſet, nunc vero prædio empto ad poſteros rem univerſam vel aliud cogitantes tranſmiſerunt, ut hinc cogitaremus ægre celari Sacerdotum, & Principum conſilia poſſe.

Mirum eſt quod de hoc agro ſcribunt Brocardus, Nicephorus, Bredembachius, Saligniacus, & ex ijs Adricomius in deſcriptione Hieruſalem n. 216. pag. 173. *Cum iuſſu Imperatricis Helenæ de hoc agro quantum terræ plures naves capere poterant, Romam avectum, ac iuxta montem Vaticanum in eum locum exoneratum ſit quem incolæ Campum Sanctum vocitant, licet cœlum mutarit, eandem tamen retinere vim quotidiana experientia docet: Romanos enim reſpuens ſola peregrinorum corpora ad ſepulturam admittit: quorum etiam hic omnem carnis ſubſtantiam intra viginti quatuor horas prorſus conſumit, oſſibus tantum reſiduis.*

Hæc quidem pie; Res tamen quotidianis experimentis longè diverſa deprehenditur.

De

De Inhoſpitalitate.
Cap. XXXI.

SICVT hoſpitalitate nihil eſt iuri divino, naturali atque gentium convenientius, nihil cum univerſis civibus, vel ſingulis hominibus glorioſius, ornatius, iucundius, ita inhoſpitalitate nihil eſt tetrius & immanius, nihil legi divinæ atque naturali magis contrarium, & inimicum, nihil quod & univerſæ civitati, & ſingulis hominibus maius apud mortales odium & invidiam, maioremq; ignominiam atque dedecus pariat. Non defuere tamen, qui ferarum more, non hominum, ab omni humanitate alieni erant, ut non benignè hoſpites ad menſam admitterent, ſed menſæ apponerent. Dial. 2. Cæſarius. In Heſperij regionibus ultra Indos quidam habitant, qui hoſpites devorant & advenas interficientes comedunt. Huc facit illud Theocriti Scholiaſt. Idyll. 1. ubi, dũ explicat quid ſit τραγωδία τῦ λυτιέρσυ, nempe Lytierſis cantus, hanc affert hiſtoriam. Litierſes Celænas Phrygiæ habitabat, Midæ filius nothus. Hic cum eſſet agricola hoſpitio, atque cantu tranſeuntes excipiebat, atque metere ſecum cogebat, nocte vero amputatis ipſorum capitibus

tibus cantilenas ad truncos canebat. Hercules poſtea monſtrum occidit, cadauerq; proiecit in Mæandrum, ex quo Phrygij metitores adhuc Herculem laudantes, ut optimum metitorem celebrant cantu, quem Apollodorus cantionem eſſe metentium ait. In lamentationibus enim cantus quemadmodum Ialemus, in hymnis Iulus, à quibus genera cantionum appellavere, ita & cantilena metentium Lytierſis ob id cauſæ eſt nuncupata.

Notantur Lacones ex eo, quia expellebant hoſpites; unde Laconizare pro hoſpites reijcere proverbium exortum eſt. Cic. in ſuis Invectivis in Verrem inter alia crimina illi ſępe hoſpitij violationem exprobrat: Vt in Actione vltima. *Num te eius lacrymæ, num ſenectus, num hoſpitij ius atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit. Sed quid ego hoſpitij iura in hac tamen immani bellua commemoro, qui Sthenium abſentem hoſpitem ſuum in reos retulerit.*

Barbarum ſemper nocere hoſpitibus, colligit in Euripidis Hecubam Scholiaſtes: *Vobis barbaris inſitum fortaſſe hoſpites recedere, nobis vero Stellinis Græcis, impium eſt*, ubi nota Troianos dici Stellinos, atq; ita quodammodo Gręcos: loquitur enim Hecuba contra Polymneſtorem, qui Trax; & Thraces propriæ barbari; unde illud Horatij:

Et

Et pede barbaro luſtratam Rhodopem.
barbaro, hoc eſt Thracio.

Quantum Thraces fuerint inhoſpitales oſtendunt, Polymneſtor, Diomedes, Buſiris, Scythæ; Nec Homero exempla deſunt.

Maſſagetæ populi Scythici in Aſia ultra mare Caſpium infeſtiſſimi ſunt hoſpitibus. Neq; enim cum vicinis populis ullam ſervant amicitiam; ex Strabone Lib. 6.

Procuſtes cogebat hoſpites ſuper lectum aliquem aſcendere, quo ſi longiores fuiſſent, pars ſupereminens amputabatur, qui vero breviores, diſtendebantur: à qua re etiam nomen illi inditum putant. Plutarchus in Theſeo.

Imprecationes verò plures in eos, qui peregrinos iniurijs afficiunt, leguntur in Homero, & præſertim ſub perſona Menelai adverſus Alexandrum ingratum hoſpitem.

Iuppiter rex da ulciſci, qui me prius iniuria affecit
Nobilem Alexandrum, et meis ſub manibus doma
Vt aliquis timeat & poſterorum hominum
Hoſpitem iniuria afficere, qui amicitiam præbuerit.

Apud Livium Decad. 4. Lib. 9. Annibal cum ſe a Rege Pruſia Bithyniæ hoſpite ſuo nefariè proditum animadvertiſſet, exſecratus in caput, Regnumque Pruſiæ & hoſpitales Deos violatæ ab eo fidei teſtes invocans, poculum veneno,

ni, quo ſibi mortem conſcivit, exhauſit.

Pœna eorum, qui peregrinos tecto arcerent, apud Suecos fuit. Si idoneis teſtibus ter hoſpitium negaſſe aliquis eorum fuiſſet convictus, illius ædes ſubiectis ignibus comburebantur: ut ædibus proprijs iuſtè privaretur, qui earum alijs uſum inhumaniſſimè denegaſſet. Immo fuerunt apud antiquos nonnullæ domus ſceleſtæ, quas non licuit amplius habitare, poſtquam ibi violata eſsent hoſpitia. Notati ſunt inſigniter, qui penuriæ & neceſſitatis tempore peregrinos ab urbe excludebant. D. Ambroſius Lib. III offic. cap. VII. Bethlehemeticæ gentes ob inhoſpitalitatem graves & atroces, teſte D. Hieronymo, pœnas dederunt, illorum infantibus ab Herode trucidatis.

Lacedęmonii verberibus expellebant hoſpites, indicio Ariſtophanis in Avibus, citante Svida. Ex legibus enim Lycurgi exteros non admittebant ad ius civitatis. Ita Thebani. Quin etiam Spartianis peregrinos adire non licuit, quod eorum commercia vitarent: quare Dirinoxeni quaſi fallentes hoſpitem dicti ſunt. Sed ipſis etiam peregrinari vetitum erat. Tyrtæum tamen poetam Lacedæmonij civitate donarunt, contra inſtituta maiorum. Quod ideo factum Pauſanias ait, ne quando illis obiici poſset, quod peregrino Duce uſi fuiſsent. Solon verò Athenienſibus in ſuis le-

gibus decrevit, quod præter eos, qui ſacra & genus aut ſtirpem antiquiſſimam haberent, ius civitatis nulli peregrino, niſi ei qui aut perpetuo exſilio patria pulſus eſſet, aut alicuius artis cauſa iure penatibus & domo Athenas commigraſſet. Nec Athenienſium ullus Megaram pedem inferre potuit.

Moſcovitæ quoque noſtris temporibus hoſpites indignis modis habent: immo legatos ſatis arctè. Omnium quippe mortalium ſunt ſuſpicioſiſſimi. Britannos hoſpitibus feros vocat Horatius Carminum lib. III. Od. 4. At nihil hodie iſta gente amabilius. Tanta culturæ vis eſt, qua literæ animos ceteroquin feros emolliunt.

Hoſpites apud Tauros immolabantur, ut refert Origenes Lib. II Periarchon. & præſertim Dianæ, teſte eodem in Celſum Lib. V.

Pœnis, ſi quis vi tempeſtatis, aut hoſtium impetu ad eorum littora applicuiſſet, intra quintum diem abire cogebatur: apud Indos triduo. Philoſtratus in vita Apollonij Lib. 2. cap. XI.

Carthaginenſes exteros adeo exoſos habebant, ut qui in Sardiniam, aut ad Herculis columnas adnavigaſſet, mari demergeretur, ſi credendum Straboni Lib. 17.

Scythę peregrinos inſectabantur, & quod inhumanum eſt eos immolabant ex Herod. Lib. 4.

& Stra-

& Strabone Lib. 7. qui de Scythotauris idem perhibet.

Gamphaſantes in intimis Libyæ oris adeo hominum commercia fugêre, ut nullis e peregrino miſceri ſinant, Plinius Lib. v. c. 8 autor eſt.

Seres cœtus, & congreſſus hominum fugiunt, ut etiam rerum precia oculis æſtimantes ſua tradant, & aliena non emant, arbitrati iura civium cum peregrinis communicari non oportere. Solinus cap. 53.

Apud Buſirim & Cynoſpolim, alieni & hoſpites non admittuntur. Idque commune Barbaris, ut hoſpites expellant, auctoritate Eratoſthenis ſcribit Strabo Lib. 7. Putabant enim eorum ſocietate quaſi contagione quadam infici. Nec deſunt hodie nationes, quarum cives ſuæ Reipublicæ nimis ſtudioſi peregrinis ſe abſtinent, ne alienis moribus ritibusve incolarum conſuetudines inquinentur.

Operis Peroratio. Cap. XXXII.

HÆc de Hoſpitalitate & Hoſpitijs veterum præcipuè, quæ ad elegantiſſimæ tabulæ explicationem è veterum monumentis ad ipſorum mentem, ſalvis ſemper S. Ro. Eccleſiæ decretis, ac meliori Doctorum judicio,

eruere, noſtriq; ævi conſuetudine percenſere licuit breviter inter publica negotia, ea æquitate excipi deſidero, ut alijs in re ſatis perplexa & uberior ingenii & ſtyli materia relinquatur.

ADDENDA.

Cap. VI. pag. 31. v. 8. Hoſpitalis.} Adeo miſeros Hebræos tyrannis premebat!

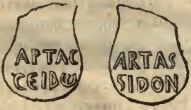
Cap. XV. pag. 62. v. 19. Valerianum.} Vel quod veriſimilius poſterioris ævi compilatorem empiricum variæ ſuperſtitionis heic plenum.

Cap. XVI. pag 69. v. 4. Vopiſcum.} Memoria dignum, quod Balduinus de Conſtantini Imperatoris Legibus refert Leonis Imperatoris dictum, qui Eulogio Philoſopho, quum Teſſeram frumentariam dari iuſſiſſet, & quidam murmurarent eam militibus dandam eſſe, exclamavit. Vtinam is ſit aliquando temporum meorum ſtatus, ut militum quoque ſtipendia in literarum Magiſtros transferre poſſem.

Pag. 77. v. 24. SPECTAVIT.} Hujus etiam generis erudito Antonii Auguſtini De Numis opere Dialogo 2 delineantur.

Pag.

Pag.78.v.10. COS.} Quæ autem viri eſt in augendis literis ornandiſq. amicis voluntas eximia, libro iam typis deſcripto, huius ordinis vitream fulvi coloris addidit aliam, qua ſpectaculi fortaſſis argumentum literis tam Romanis exhibetur, quàm Græcis; nimirum FERVS SCYTHA, ſive Thrax: ad eorum ſine dubio temporum rationem, quibus variis gentibus Vrbs florentiſſima patebat. Hoc enim videtur indicare ARΓAC CEIΔΩ: quod charactere Romano rudior artifex ARTAS Γ & T ſimilitudine deceptus minus rectè expreſſit. Nec alia ratione HERCVLES FVRENS. HERCVLES OETAEVS, TROAS, Senecæ aliorumq. Comicorum Inſcriptiones plurimæ, vel noſtri ſeculi conſuetudine oculis rem totam chartis paſſim affixis ſubijciunt. Verùm de hoc eruditiores amplius cogitent, nobis id conjeciſſe ſatis eſt. Mihi ſanè non diſplicet interim doctiſſimi Viri Lucæ Holſtenij ſententia Teſſeram hanc Syrorum aliorumque Orientalium fuiſſe populorum, qui Romæ clandeſtina ſacra peragebant.

Cap. XVI. pag. 80. v. 15. exercere.] Huc facit apud Iulium Pollucem Onomaſtici Lib. 9. Cap. 6. Rodolpho Gualthero interprete: *Symbolum tenue quoddam numiſma, ſemiſecta ſcilicet numi pars, parvi admodum precij: quo vendens & emtor comprehenduntur & confirmantur.* Pollucem notat quidem Iſacus Caſaubonus, quod ſymbolum non ſit certæ pecuniæ nomen, ſed annulus, aut quidvis aliud arrhæ loco. At vero Pollux non ait pecuniæ nomen, verum ſymboli loco numum fuiſſe diviſum. Annulus autem teſſeræ convivali magis accedit, quoties ea communi ſumptu paratur; veluti ex Terentio notum eſt: quod etiam in Atheneo Lib. III. Cap. XXXI animaduertit Caſaubonus ipſe.

Pag. 81. v. vlt. petuntur.] Quod ad locupletiorem huius vocabuli intelligentiam addo, non ut iſtorum opinioni ſubſcribere videar.

Teſſeris hiſce merito accenſetur Paganica, cuius nulla in hunc diem fuiſſet notitia, niſi eam priſcæ eruditionis condus Lucas Holſtenius D. Petri Canonicus pro ſingulari humanitate ſua, quum operæ extremam addidiſſem manum, nuper e monumento, quod Fulginii eſt apud amicum, Roma ſubmiſiſſet. Tabula verò eſt ænea, tres uncias alta, quinque ferme lata: cui ſuperſtat feminæ vultus. Quam hoc loco integram eo libentius exhibeo,

beo, ut antiquitatum cultores perſpiciant, quam religioſè Teſſeræ fuerint inſtitutæ.

TESSERAM. PAGANICAM.
L. VERATIVS. FELICISSI
MVS. PATRONVS. PAGANI
S. PAGI TOLENTINES
HOSTIAS. LVSTR. ET. TESS
ER. AER. EX. VOTO. L. DD
V. ID. MAS. FELICIT.

Libertum vero fuiſſe L. Veratum ſuſpicari licet ex alio monumento, quod Romæ vidit Smetius L. VERATI FELICIS memoria conſpicuum. cui forſan cum Tolentino municipio commercium fuit, quod hoſtijs ac voto Teſseræ adhibitis ad maiorem fidem ſtabilivit.

Errata abſente Autore commiſſa ſic reſtituantur.

7. VNIVERSOS. ibid. AZDRVBAL. 11.v.6. curator munerum. ibid. v.14. Subura. ibid.v.vlt.Lib.1.*adde* Epigr.62.10.20.quum--quem ſub.11.20. Epig.43.13.5.non eſt quod heic. ibid.10. Pulmannus. 15.v.14.auram 22.6. proficiſcuntur,ubi 24.8.cibi. ibid.27 cœnam 26.22.tranſit, 31.2.paruum, ibid.5.Machab. 32.7.Lares item. His 34.Amicitia referri Toxarim 24.apud Lycaona. 35.15 ſuperſtitioſum 36.11 compellare 37.12 videbantur. 39 13 & ad ludorum. 41.3.Laomedonta ibid.8. præponitur 44.15. præmii. 46.9. Hoſpitaliariorum 48.23 cauſa 49.13.Vveſtphalia ibid.Lipſius 22. Foreſterie 51.1 deſtituitur 52.8.contractus detergeretur. 25 parata 56.18.profuſę 57.27 Bellerophon 58.17 *protinus his*.ibid.19.*ſeptingentorum quadraginta trium* 60.5 Maſſiniſſæ 68.26.Ciuicis L.5.*De annonis Ciuicis*. Similiter vinum 69.7 Pinacotheca ibid.13.jure ibid.14 licuit. ibid.Lipſius. 71.10.*teſſera*. ibid. 15 *Nome.* Teſſeram. ibid.23.Hirtius, 74.17 illis 77.2 ſphærulæ 79.26 Qualem 80.2.teſſeris ibid.19 Lib.1.Promptuarii Iuris ciuilis.81.3.ſymbolū apud 83.4 ſymbolorum 85.4 digito, ibid.unus ex ibid.15 fabrefactę,rotundę vel 86.1 medii lecti 87.1.pro dignitate diſcumbentibus ibid.13 Nam quæ 90.1 Pſalmodi ibid.12 Lib.5 91.1 Politicis 94.7.filios 97.21 precibus ſolitos 99.10 venatoris. ibid.17 occurreret. 101.12 azymos. ibid 15.manſit, 104.16.heic *dele*. ibid.20.has ibid.27 Patavini,105.13 hoſpites. ibid.21. Neapoli 106.7.dono 107.21 jura 109.8 abierint Calabri ibid.22. aduenas domi ſuę ad epulas vocarent,110.15 *monſtrator* 112.3.Tigurinorum. ibid.12.Aduenas ibid.18 Hoc,ne. 114.6.Georgevitio 116.3 variam mulctam ibid.5.mulcta. ibid.21.honori. ibid.25 Caua. 122.4 imitans Patriarcham. ibid.7 horam ſe peregrinos ibid.11.dimiſſurus mecum. ibid.26. jejunii 125.13 muſeo. ibid.23.Illuc. ibid 25 eiſq. 126.1.Hiſtoria ibid.23 diuerſoriorum 127.12 Illuſtriſſimę Spinularum familię originatio 129.2 Cratera argenteum.131.16 ſuas 132.23 caupones,qui 135.15 mores. ibid.17. diuerſæ: 136.17 prohibente 143.18 tam ibid.26 Thrax 144.26 in regnum caputq. Pruſiæ.

A01 /4 2569/

LVIII
C
14